

Węzłowe problemy mediacji w sprawach cywilnych

Redakcja naukowa:

Adam Pązik

Kraków 2020

Instytut Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

ISBN: 978-83-8084-821-7

Stan prawny na:

1 lipca 2020 r.

Redakcja naukowa:

Adam Pązik

Recenzenci:

dr hab. Marek Bielecki (ASW)

dr hab. Leszek Ćwikła (KUL)

Korekta:

Damian Gil

Skład i łamanie:

Rafał Podleśny

Projekt okładki:

Rafał Podleśny

Druk i oprawa:

Wydawnictwo Naukowe UP

Kraków 2020

Spis treści

Wprowadzenie	7
Wykaz skrótów	9
Patryk Chmielarz – Przeszkody na drodze ugodowego likwidowania sporów w sprawach cywilnych . . .	13
Kacper Cholewa – Mediacja w sprawach rodzinnych w Polsce. Istotne narzędzie – czy utopia? . . .	25
Małgorzata Maliszewska – Alternatywne sposoby rozstrzygania sporów ze szkód transportowych jako metody zmniejszenia kosztów zakładu ubezpieczeń	41
Kamil Marszycki – Realizacja naczelnych zasad mediacji w Kodeksie postępowania cywilnego . . .	57
Katarzyna Oberda – Funkcje mediatora w procesie mediacji	71
Adam Pązik – Przyczyny uznania ugody sądowej za niedopuszczalną w świetle orzecznictwa sądów powszechnych	85
Liliana Podwika – Dylematy moralne w pracy mediatora. Czy postępowanie sądowe zakończone ugodą jest zawsze sukcesem mediacyjnym?	101
Dominik Wójcik – Tendencje w promowaniu mediacji cywilnej w Polsce	113

Wprowadzenie

Sprawy cywilne to niewątpliwie najlepszy grunt do proponowania i osiągania porozumień, które pomimo wzajemnych ustępstw, czynią większe zadowolenie z zakończenia sporu. Mediacja cywilna dość późno stała się alternatywą dla postępowania cywilnego (procesowego i nieprocesowego), inkorporowano ją do Kodeksu postępowania cywilnego dopiero w 2005 r. Autorzy ukazali istotę mediacji cywilnej i liczne węzłowe problemy, związane ze stosowaniem regulacji prawnych w praktyce sądów i samych mediatorów. Na szczególną uwagę zasługują teksty traktujące o: przeszkodach na drodze ugodowego likwidowania sporów w sprawach cywilnych, *mediacji w sprawach rodzinnych w Polsce*, dylematach moralne w pracy mediatora. Czy postępowanie sądowe zakończone ugodą jest zawsze sukcesem mediacyjnym? Refleksje Autorów napawają optymizmem, że gwarancje wynikające z przepisów są wystarczające do efektywnego stosowania mediacji. Jednocześnie powstają obawy, że niechęć do mediacji, może przyciemnić mediację cywilną.

Książka jest cennym źródłem informacji dla wszystkich zainteresowanych mediacją cywilną.

Damian Gil¹

¹ Dr Damian Gil – adiunkt w Instytucie Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, w latach 2008–2017 związany z KUL, w latach 2011–2018 z WSEPiNM w Kielcach, członek Towarzystwa Naukowego Sandomierskiego, Towarzystwa Naukowego Prawa Karnego oraz innych organizacji naukowych, autor publikacji z zakresu prawa karnego procesowego.

Wykaz skrótów

(niewyjaśnionych w tekście/przypisach)

Instytucje:

ETPCz – Europejski Trybunał Praw Człowieka

ETS – Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (potocznie: Europejski Trybunał Sprawiedliwości) z siedzibą w Luksemburgu

MS – Ministerstwo Sprawiedliwości

MTK – Międzynarodowy Trybunał Karny

RPO – Rzecznik Praw Obywatelskich

SN – Sąd Najwyższy

TK – Trybunał Konstytucyjny

TS – Trybunał Sprawiedliwości

Skróty aktów prawnych:

EKPC lub EKPCz – Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności - sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284)

k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.) **k.k.s.** – ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn.: Dz.U. z 2007 r., Nr 111, poz. 765, z późn. zm.)

k.p.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.)

k.p.k. z 1928r. – Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 19 marca 1928 r. (Dz. U. z 1950r. Nr 40, poz. 364 z późn. zm.)

k.p.k. z 1969 r. – ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 13, poz. 96 z późn.zm.)
TWE – Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską
TFUE – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
u.r.p.o. – ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t.j. – Dz. U. 2001, Nr 14, poz. 147 ze zm.)

Inne skróty:

art. – artykuł

Biul. SN – Biuletyn Sądu Najwyższego

BPK – Biuletyn Prawa Karnego

cyt. – cytowany

dn. – dnia

dot. – dotyczący

dr – doktor

ds. – do spraw

Dz.U. – Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej

i in. – i inne

i nast. – i następne

itp. – i tym podobne

itd. – i tak dalej

KZS – Krakowskie Zeszyty Sądowe

LEX – System Informacji Prawniczej

lit. – litera

łac. – z j. łacińskiego

m.in. – między innymi

np. – na przykład

NP – Nowe Prawo

nr – numer

nt. – na temat

MP – Monitor Prawniczy

OIRP – Okręgowa Izba Radców Prawnych

ok. – około

OSNKW – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa

OSNwSK – Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP – Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPika – Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OSPr i P – Orzecznictwo Sądowe (dodatek do „Prokuratury i Prawa”)
OTK – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy,
 Seria A
OTK-B – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy,
 Seria B (od 2002 r.)
OTK ZU – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Zbiór Urzędowy
Pal. – Palestra
PiP – Państwo i Prawo
PPK – Przegląd Prawa Karnego
Prok. i Pr. – Prokuratura i Prawo
PS – Przegląd Sądowy
PWN – Państwowe Wydawnictwo Naukowe
par. – paragraf
pkt – punkt
podkr. – podkreślenie
por. – porównaj
poz. – pozycja
prof. – professor
pt. – pod tytułem
r. – rok
red. – redakcja
RM – Rada Ministrów
RP – Rzeczpospolita Polska
RPEiS – Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
rys. – rysunek
s. – strona
SSN – Sędzia Sądu Najwyższego
sygn. – sygnatura
t. – tom
tab. – tabela

tj. – to jest

tys. – tysiący

tn. – to znaczy

tz. – tak zwany

UE, Unia, Wspólnota – Unia Europejska

ust. – ustęp

vol. – volume (tom)

w. – wiek

WPP – Wojskowy Przegląd Prawniczy

w zw. – w związku

ws. – w sprawie

ww. – wyżej wymieniony

zd. – zdanie

zob. – zobacz

Przeszkody na drodze ugodowego likwidowania sporów w sprawach cywilnych

Obstacles to amicable settlement of civil disputes

I. Wprowadzenie

Artykuł niniejszy omawia wyniki badań funkcjonowania mediacji i zakończenia spraw cywilnych w drodze ugody. Podjęto się zdiagnozowania stanu stosowania mediacji w sprawach cywilnych oraz przyczyn zbyt niskiej, w stosunku do oczekiwanej popularności mediacji i ugodowego zakończenia spraw.

Analiza stanu mediacji i ugodowego zakończenia spraw dokonana została w oparciu o dane sprawozdawcze zawarte w statystykach sądowych, monitorowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości oraz wyniki raportu końcowego z badań dotyczących stanu stosowania mediacji zrealizowanego na zlecenie Wydziału ds. Pokrzywdzonych Przestępstwem i Promocji Mediacji Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka w Ministerstwie Sprawiedliwości¹.

W toku badań starano się znaleźć odpowiedź na pytania - co stoi na przeszkodzie szybkiego zakańczania spraw cywilnych w drodze ugody oraz czy przepisy Kodeksu postępowania cywilnego² dotyczące mediacji są na tyle atrakcyjne, aby wszyscy

¹ Raport końcowy z badań dotyczących „*Diagnozy stanu stosowania mediacji oraz przyczyn zbyt niskiej w stosunku do oczekiwanej popularności mediacji*” zrealizowany na zlecenie Wydziału ds. Pokrzywdzonych Przestępstwem i Promocji Mediacji Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka w Ministerstwie Sprawiedliwości w ramach projektu „Propagowanie alternatywnych metod rozwiązywania sporów” wdrażanego w ramach Programu Operacyjnego „Budowanie potencjału instytucjonalnego i współpraca w obszarze wymiaru sprawiedliwości / Poprawa skuteczności wymiaru sprawiedliwości” współfinansowanego ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009-2014 wykonany przez Agrotec Polska sp. z o.o., <https://www.mediacja.gov.pl/files/doc/rk-mediacje-agrotec-02.09.pdf> [15.03.2020 r.].

² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - *Kodeks postępowania cywilnego* (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz.1460, ze zm.) zwana dalej k.p.c.

uczestnicy procesu chcieli z nich korzystać? Okres kilkunastu lat obowiązywania przepisów dotyczących mediacji, dostarczył wielu spostrzeżeń i wniosków w zakresie ich funkcjonowania³.

II. Konflikt

Łaciński źródłosłów terminu „konflikt” pochodzi od czasownika *conflictio*, *conflictus* co oznacza zderzanie się, walkę z kimś, spór⁴. Zdaniem J. Penc konflikt to ostre przeciwieństwo współpracy, dążenie do tego, by punkt widzenia jednej strony przeważał nad punktem widzenia drugiej strony, a jednocześnie, by stała się ona stroną pokonaną⁵.

Należy zgodzić się z E. Moczukiem i A. Leśniak-Moczukiem, że najtrudniejsze do rozwiązania są konflikty emocjonalne, ponieważ są one związane z napięciami emocjonalnymi, spowodowanymi negatywną postawą (np. wrogością), w interakcjach między jednostkami i mającymi charakter personalny. W tym przypadku przedmiot konfliktu zdaniem autorów jest trudny do uchwycenia ze względu na to, że dotyczy osobistych spraw ludzkich⁶.

III. Sposoby rozwiązywania konfliktów

Prawo procesowe cywilne stosujemy, gdy naruszane są postanowienia prawa materialnego cywilnego, sam zaś proces służy rozstrzyganiu sporów, konfliktów, nieporozumień. Jedna ze stron występuje najczęściej do sądu w procesie z roszczeniem – powód, a druga to kwestionuje – pozwany. Bywa, że proces sądowy nie spełnia swojej roli, gdyż nie jest w stanie sprostać wymaganiom stron⁷. Stąd właściwym rozwiązaniem jest zastępowanie formy sądowego rozwiązywania sporów, stosując np. mediację⁸.

³ Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 172, poz. 1438), która została ogłoszona w dniu 9 września 2005 r., a weszła w życie w dniu 10 grudnia 2005 r.

⁴ Zob. K. Kumaniecki, *Słownik łacińsko-polski*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2001, s. 96.

⁵ Zob. J. Penc, *Zachowania organizacyjne w przedsiębiorstwie. Kreowanie twórczego nastawienia i aspiracji*, Warszawa 2011, s. 176.

⁶ Zob. E. Moczuk, A. Leśniak-Moczuk, *Mediacja jako sposób rozwiązywania konfliktów w perspektywie socjologicznej*, ADR 2014, Nr 4, Legalis, [28.03.2020 r.].

⁷ Zob. M. Kowalczyk, *Mediacja w polskim postępowaniu cywilnym – fakty i mity*, ADR 2018, Nr 4, Legalis [15.03.2020 r.].

⁸ Zob. A. Bieliński, *Uwagi wstępne na temat mediacji*, (w:) J. Olszewski (red.), *Sądy polubowne i mediacja*, C.H.Beck, Warszawa 2008, s.39.

Aby rozwiązywać konflikty lub spory, należy wykorzystać całą paletę metod dochodzenia do konsensusu. W literaturze przedmiotu można spotkać wiele sposobów rozwiązywania konfliktów, które noszą nazwę alternatywnych metod rozwiązywania sporów - ADR (*Alternative Dispute Resolution*) i są to działania alternatywne w stosunku do postępowania sądowego. W doktrynie panuje również pogląd, że alternatywne metody rozwiązywania sporów, są zarówno akceptowane i kontrolowane przez sądy co spowodowało zmianę w postrzeganiu nazewnictwa - alternatywne⁹. Obecnie pojawiają się nowe określenia zwane „efektywne zarządzanie sporem” EDR (*Effective Dispute Resolution*), „komplementarne zarządzanie sporem” CDR (*Complementary Dispute Resolution*) oraz „suplementarne zarządzanie sporem” SDR (*Supplementary Dispute Resolution*)¹⁰.

Za takim pojmowaniem ADR optuje A. Korybski, który uważa, że termin *dispute resolution* obejmuje wszystkie mechanizmy (formy) opanowywania sporów, łącznie z procesem sądowym – uruchamianym w rzeczywistości amerykańskiej, z chwilą niepowodzenia form rozwiązywania sporów opartych na rokowaniach¹¹. Z kolei inny pogląd głosi R. Balicki twierdząc, że alternatywne metody rozwiązywania sporów stanowią uzupełnienie tradycyjnego modelu sądowego¹².

IV. Mediacja

„Mediacja” (łac. *mediare* – „być w środku”) to nowoczesne i skuteczne postępowanie, w którym strony dobrowolnie i aktywnie uczestniczą w rozwiązywaniu sporu przy pomocy osoby trzeciej¹³. D. Gil twierdzi, że „mediację” należy zdefiniować jako pośredniczenie w sporze, „mediator” zaś to pośrednik, którego celem jest doprowadzenie do ugody między spierającymi się stronami¹⁴. Mediacja zdaniem M. Kowalczyk ma być sposobem na usprawnienie wymiaru sprawiedliwości i ma wspomagać

⁹ Zob. M. Rol, *Mediacja jako alternatywny sposób rozwiązywania sporów na tle stosowania prawa – wybrane zagadnienia*, ADR 2019, Nr 2, Legalis [11.03.2020 r.].

¹⁰ Zob. R. Harris, L. Ray, A. Clarke, A. Giener, *Alternative Dispute Resolution. An ADR Primer For Judges*, Washington, D.C, 1988, s. 1 [w:] M. Rol, *Mediacja jako...*, ADR 2019, Nr 2, Legalis [11.03.2020 r.].

¹¹ A. Korybski, *Alternatywne rozwiązywanie sporów w USA: studium teoretycznoprawne*, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej 1993, s. 10.

¹² R. Balicki, *Pozasądowe procedury rozwiązywania sporów między jednostkami*, Wrocław 2014, s. 905.

¹³ P. Cioch, J. Studzińska, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2012, s. 179.

¹⁴ Zob. D. Gil, *Problematyka mediacji w kontekście zmian w polskim procesie karnym*, Ius et Administratio 2014, nr 3, s. 3. Autor odsyła do definicji „mediacji” zamieszczonej w S. Skorupka, H. Auderska, Z. Lempecka, *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1969.

oraz uzupełniać postępowanie sądowe¹⁵. Zdaniem J. Rajskego mediacja to sposób rozwiązywania konfliktów z zakresu prawa cywilnego, gospodarczego, stosunków prawa pracy i rodzinnego oraz karnego; ma pomagać osobom fizycznym, prawnym i jednostkom nie posiadającym osobowości prawnej, a także innym podmiotom, np. sądom¹⁶. E. Bieńkowska określa mediacje jako próbę doprowadzenia do ugodowego, satysfakcjonującego obie strony, rozwiązania konfliktu na drodze dobrowolnych negocjacji, prowadzonych przy udziale osób trzecich, neutralnych wobec stron i ich konfliktu, które wspierają przebieg negocjacji, łagodzą powstające napięcia i pomagają w wypracowaniu porozumienia, nie narzucając jednak żadnego rozwiązania¹⁷. Zdaniem A. Banaszewskiej mediacja stwarza możliwość uzyskania rozstrzygnięcia sporu bardziej dopasowanego do indywidualnych potrzeb niż tradycyjne postępowanie przed sądem, gdyż nie skupia się jedynie na kwestiach prawnych. Do tego jest metodą szybszą, tańszą i mniej sformalizowaną¹⁸.

V. Dane statystyczne

W Polsce po wprowadzeniu i uregulowaniu mediacji w procedurze cywilnej, na początku XXI w. towarzyszyły wielorakie oczekiwania¹⁹. Zwolennicy, a także optymiści oczekiwali szybkiego i stałego wzrostu liczby postępowań mediacyjnych, zakładając istotne zmniejszenie liczby postępowań sądowych²⁰. Pomimo upływu kilkunastu lat, stosunek liczby postępowań mediacyjnych do liczby spraw rozpoznawanych przez sądy powszechne jest wciąż mały. Zgodnie z informacją Ministerstwa Sprawiedliwości o działalności sądów powszechnych – sądy okręgowe i rejonowe kierują nadal mało spraw do mediacji w zestawieniu z liczbą spraw, które trafiają do sądów (tabela 1)²¹.

¹⁵ M. Kowalczyk, *Mediacja w polskim...*, ADR 2018, Nr 4 Legalis [15.03.2020 r.].

¹⁶ Zob. J. Rajski, *Rola mediacji przy rozwiązywaniu sporów związanych ze stosunkami w obrocie gospodarczym. Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi St. Sołtysińskiemu*, Poznań 2005, s. 912.

¹⁷ E. Bieńkowska, *Mediacja w sprawach karnych*, Warszawa 2009, s. 3-4.

¹⁸ A. Banaszewska, *Mediacja w sprawach cywilnych w Republice Federalnej Niemiec - charakterystyka obecnego stanu prawnego oraz projektu ustawy mediacyjnej*, ADR 2011, Nr 3(15), s. 5.

¹⁹ Szerzej: A. Antkiewicz, *Problemy w stosowaniu przepisów o mediacji w postępowaniu cywilnym*, R. Pr. 2008, nr 6, s. 6-24.

²⁰ Zob. M. Mendelska-Stec, *Wyniki badań. Funkcjonowanie instytucji mediacji w Polsce*, Mediator 2005, Nr 34(3).

²¹ Dane statystyczne opracowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości: *Mediacje cywilne w latach 2006 - 2018 i w I półroczu 2019 r.*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> [10.03.2020 r.].

Tabela 1. Postępowanie mediacyjne w sprawach cywilnych w sądach rejonowych w latach 2006 – 2018 i w I półroczu 2019 roku.

Lata	POSTĘPOWANIE SĄDOWE				POSTĘPOWANIE POZASĄDOWE				
	Liczba spraw, w których strony skierowano do mediacji na podstawie postanowienia sądu art. 183 ⁸ § 1 k.p.c.	Liczba protokołów złożonych przez mediatorów art. 183 ¹⁴ § 2 k.p.c.	Zatwierdzono ugody i umorzono postępowanie art. 183 ¹⁴ § 1 i 2 k.p.c.	Odmówiono zatwierdzenia ugody w trybie art. 183 ¹⁴ § 3 k.p.c.	Liczba protokołów złożonych przez mediatorów art. 183 ¹³ § 1 k.p.c.	Liczba wniosków o zatwierdzenie ugody	Zatwierdzono ugody		Odmówiono zatwierdzenia ugody w trybie art. 183 ¹⁴ § 3 k.p.c.
							ogółem	w tym przez nadanie klauzuli wykonawczej art. 183 ¹⁴ § 2 k.p.c.	
2006	395	235	68	12	23	25	15	8	10
2007	378	210	73	6	9	7	16	4	1
2008	394	167	65	12	27	13	15	11	3
2009	493	297	63	6	30	18	14	8	4
2010	661	368	101	28	15	16	14	5	4
2011	858	519	105	40	45	38	33	16	5
2012	929	578	159	66	35	29	21	10	2
2013	1 037	646	175	67	38	62	35	24	9
2014	1 098	838	190	17	25	37	41	32	3
2015	1 597	1 070	208	14	37	31	25	10	2
2016	2 987	2 101	327	8	74	47	36	14	19
2017	3 553	2 898	577	32	126	236	96	51	22
2018	3 685	3 142	560	19	83	221	130	74	21
I p. 2019	2 098	1 663	320	12	82	150	80	29	14

Źródło: opracowanie własne na podstawie, danych statystycznych opracowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości dot. mediacji w procesie cywilnym w latach 2006 - 2018 i w I półroczu 2019 r.

Z danych statystycznych wynika, iż wprowadzie liczba spraw cywilnych skierowanych do mediacji w poszczególnych latach rosła, jednakże sam wskaźnik mediacji liczony jako odsetek spraw skierowanych do mediacji w stosunku do wszystkich spraw wpływających do sądów, w których mediacja może być zastosowana nie przedstawiał się optymistycznie i w kolejnych latach wynosił: 0,50% (2013 r.), 0,50% (2014 r.), 0,70% (2015 r.), 0,90% (2016 r.), 1,09% (2017 r.), 1,07% (2018 r.), 1,18% (I p. 2019 r.).

Wskaźnik skuteczności mediacji również nie był wysoki i wynosił w kolejnych latach: 28,69% (2013 r.), 28,69% (2014 r.), 24,30% (2015 r.), 21,76% (2016 r.), 32,36% (2017 r.), 26,45% (2018 r.), 26,83% (I p. 2019 r.)²².

²² Tamże.

Znikoma skala zastosowania pozasądowego sposobu wygaszenia konfliktu, ma swój skutek w postaci obciążenia sądów tysiącami spraw, które do nich wpływają, przewlekłością postępowań sądowych, czy koniecznością zajmowania się wszystkimi sprawami wpływającymi do sądów, w tym nawet tymi, których koszt dochodzenia niejednokrotnie przekracza wartość przedmiotu sporu²³.

Liczba spraw skierowanych do mediacji w 2018 r. i w I półroczu 2019 r. z rozróżnieniem na poszczególne okręgi sądowe przedstawia się niejednorodnie (tabela 2)²⁴.

Jak wynika z danych statystycznych na przestrzeni ostatnich lat liczba spraw skierowanych do mediacji, na podstawie postanowienia sądu stale się powiększa, ale pomimo, to nadal statystyka postępowań mediacyjnych nie jest optymistyczna.

VI. Przyczyny niskiej popularności mediacji

Przeszkody na drodze ugodowego likwidowania sporów w sprawach cywilnych są różne, często zależne od sądu, mediatora, a przede wszystkim od samych stron uczestniczących w procesie. W tym miejscu zaznaczyć należy, że jedną z barier mediacyjnych jest również rodzaj (przedmiot) sprawy, albowiem nie wszystkie sprawy ze swej istoty posiadają możliwość ugodowego zakończenia²⁵.

W raporcie dotyczącym diagnozy stanu stosowania mediacji wskazano, że barierą niskiej popularności mediacji wśród sędziów jest ich przekonanie o własnych zdolnościach koncyliacyjnych oraz utarty sposób myślenia i procedowania, co nie sprzyja przekazywaniu spraw na drogę mediacji²⁶. Ponadto należy zwrócić uwagę na fakt, że ustawodawca nie przewidział dla sędziów premiowania kierowania spraw do mediacji przez co stosowanie mediacji nie jest widoczne w arkuszach oceny pracy i nie jest rozliczane w przydziale spraw przez SLPS²⁷.

²³ M, Rol, *Mediacja jako...*, ADR 2019, Nr 2, Legalis [11.03.2020 r.].

²⁴ Dane statystyczne opracowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości: *Mediacje cywilne w latach 2018-2019*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> [10.03.2020 r.].

²⁵ W doktrynie wskazuje się, że z niedopuszczalnością zawarcia ugody mamy do czynienia w dwóch przypadkach (M. Jędrzejewska, [w:] T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, K. Weitz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze. Część druga. Postępowanie zabezpieczające*, t. I, Warszawa 2007, s. 101.). Po pierwsze, gdy ze względu na istotę stosunku materialnoprawnego wyłączona jest możliwość samodzielnego dysponowania uprawnieniami przez strony tych stosunków prawnych. Po drugie, wyłączenie możliwości zawarcia ugody może być wynikiem wprowadzenia wyraźnego ograniczenia procesowego – jak w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych (art. 477¹² k.p.c.).

²⁶ Raport końcowy z badań dotyczących „*Diagnozy stanu stosowania mediacji...*”

²⁷ Zob. § 2 pkt 16 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości - *Regulamin urzędowania sądów powszechnych z dnia 18 czerwca 2019 r.* (Dz.U. z 2019 r. poz. 1141) SLPS - system teleinformatyczny służący do losowego przydziału spraw i zadań sądu, działający w oparciu o generator liczb losowych (System Losowego Przydziału Spraw).

Tabela 2. Liczba spraw cywilnych, w których strony skierowano do mediacji w sądach rejonowych w poszczególnych okręgach sądowych.

Okręg	2018 rok	I półrocze 2019 rok
Białostocki	51	32
Bielski	29	11
Bydgoski	114	40
Częstochowski	9	26
Elbląski	35	21
Gdański	262	203
Gliwicki	199	75
Gorzowski	54	39
Jeleniogórski	3	2
Kaliski	36	19
Katowicki	228	144
Kielecki	137	123
Koniński	120	45
Koszaliński	143	66
Krakowski	235	164
Krośnieński	23	27
Legnicki	8	7
Lubelski	54	53
Łomżyński	29	26
Łódzki	104	65
Nowosądecki	117	44
Olsztyński	57	26
Opolski	64	46
Ostrołęcki	61	39
Piotrkowski	10	6
Płocki	105	46
Poznański	225	112
Przemyski	28	17
Radomski	54	42
Rzeszowski	91	38
Siedlecki	19	17
Sieradzki	68	36
Ślęski	66	18
Suwalski	63	64
Szczeciński	74	50
Świdnicki	85	15
Tarnobrzęski	21	5
Tarnowski	32	9
Toruński	36	22
Warszawski	235	122
Warszawsko-Pręski	136	41
Włocławski	47	33
Wrocławski	74	29
Zamojski	35	25
Zielonogórski	9	8
POLSKA	3 685	2 098

Źródło: opracowanie własne na podstawie, danych statystycznych opracowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości dot. mediacji w procesie cywilnym w latach 2006 - 2018 i w I półroczu 2019 r.

Główną barierą upowszechniania mediacji, leżącą po stronie środowiska mediatorów są niedostateczne wymogi dotyczące kwalifikacji mediatorów, które powinny zostać uregulowane przepisami rangi ustawowej oraz przepisami wykonawczymi²⁸.

Popularyzacji mediacji nie sprzyja nastawienie pełnomocników stron tj. adwokatów i radców prawnych, których przedstawiciele często postrzegają mediatorów jako konkurencję, a kierowanie spraw do mediacji jako niekorzystne dla nich samych z ekonomicznego punktu widzenia (sposób wynagradzania pełnomocników często sprawia, że w ich interesie jest jak najdłuższe prowadzenie sprawy przed sądem)²⁹.

Należy zgodzić się z E. Gmurzyńską, że adwokaci i radcowie prawni stosując mediację winni dostrzec swoją rolę jako „strażników” wymiaru sprawiedliwości doradzających klientom różne formy podejścia do ich sporów w zależności od charakteru problemu, a nie schematycznie zakładać, że sprawa ewentualnie i tak znajdzie się w sądzie³⁰.

Z punktu widzenia stron będących w sporze, głównym powodem, dla którego mediacje nie dochodzą do skutku, jest brak chęci do wzięcia udziału w mediacji. Za niechęć do uczestnictwa w mediacji, częściowo odpowiada brak gotowości do wzięcia odpowiedzialności za konflikt, w którym uczestniczą.

Kolejną barierą z punktu widzenia stron będących w sporze jest brak wystarczających narzędzi, skłaniających strony do rozważenia podjęcia mediacji. Wprawdzie Kodeks postępowania cywilnego przewiduje jako brak formalny, obowiązek informowania sądu w pozwie o tym, czy przed skierowaniem sprawy do sądu podjęto próbę polubownego rozwiązania sporu, jednakże w praktyce jest on wypełniany poprzez zdawkowe wskazanie, że do porozumienia nie doszło³¹. Ustawodawca wprowadzając taki warunek nie przewidział dalej idących restrykcji z tym związanych. Pozytywnie należy ocenić wprowadzoną w art. 103 § 3 pkt 2 k.p.c. sankcję polegającą na możliwości włożenia, niezależnie od wyniku sprawy na stronę, która bez usprawiedliwienia nie stawiała się na posiedzenie mediacyjne, pomimo wcześniejszego wyrażenia zgody na mediację – obowiązku zwrotu kosztów w części wyższej, niż nakazywałby to wynik sprawy, a nawet zwrotu kosztów w całości.

²⁸ Raport końcowy z badań dotyczących „*Diagnozy stanu stosowania mediacji...*”

²⁹ Tamże.

³⁰ Zob. E. Gmurzyńska, *Rola prawników w alternatywnych metodach rozwiązywania sporów*, Warszawa 2014, Legalis [24.03.2020].

³¹ Art. 187 § 1 pkt 3 k.p.c.

Kolejną barierą stosowania mediacji w sprawach cywilnych jest brak dostatecznych narzędzi skłaniających uczestników procesu do skorzystania z mediacji zanim skierują sprawę do sądu. Wskazane byłoby promowanie wśród społeczeństwa włączania do zawieranych umów klauzuli mediacyjnej, w której strony zobowiązują się, że w przypadku zaistnienia sporu skorzystają z mediacji zanim skierują się do sądu. Wskazane byłoby wprowadzenie obowiązku zamieszczania takiej klauzuli we wszystkich umowach cywilnoprawnych zawieranych z konsumentami.

VII. Wnioski

Mając na uwadze przedstawione wyniki badań, wobec obecnej trudnej sytuacji panującej w wymiarze sprawiedliwości, pogłębionej w 2020 r. stanem światowej pandemii, należy zarekomendować radykalną możliwość rozważenia wprowadzenia przez ustawodawcę obligatoryjności mediacji we wszystkich sprawach cywilnych, których przedmiot zezwala na ugodowe zakończenie postępowania. Kosztami takiej mediacji należałoby obciążyć nie strony, ale Skarb Państwa. Dopiero brak woli zawarcia ugody przez strony po odbyciu mediacji, umożliwiłby przekazanie sprawy do rozpoznania w postępowaniu sądowym, co z kolei winno zostać powiązane z wyraźnymi restrykcjami w postaci znacznie wyższych kosztów obciążających strony oraz surowszymi rygorami procesowymi, których niezastosowanie rodziłoby dla stron negatywne konsekwencje. Jednym ze sposobów szybkiego zlikwidowania zatorów w sądach, jest pilna działalność ustawodawcy, albowiem bez takich działań skonfliktowane strony same na pewno nie będą szybko gotowe do zmiany stanowisk i ugodowego zakończenia sprawy. Rozwiązanie wprowadzające obowiązkowe mediacje może zostać uznane za kontrowersyjne, niemniej takie rozwiązanie w obecnej sytuacji ogromu liczby spraw wpływających do sądów warte jest rozważenia i wprowadzenia. Jak pokazują bowiem doświadczenia innych krajów, wprowadzenie elementów obowiązkowej mediacji ma przełożenie na wzrost ich liczby³².

Samo pozytywne spojrzenie na mediacje przez sędziów, mediatorów i pełnomocników nie wystarczy, niezbędne są narzędzia ustawowe nakazujące skonfliktowanym stronom wygaszenie sporu. Takie rozwiązanie poprawiłoby nie tylko statystyki, ale poprzez przymusowy udział w mediacji poprawiłoby postrzeganie mediacji przez

³² Przykładem kraju, gdzie pierwsze spotkanie z mediatorem jest obowiązkowe, jest Słowenia. Zob. Raport końcowy z badań dotyczących „*Diagnozy stanu stosowania mediacji...*”

strony jako skutecznego narzędzia rozwiązywania sporów. Wdrożenie tych rozwiązań musiałoby zostać poprzedzone zmianami przepisów prawa.

Należy promować „modę na mediację i wygaszanie konfliktu” i popularyzować wszędzie tam, gdzie jest to tylko możliwe oraz postulować do ustawodawcy, aby hasło „Mediuj nie pozywaj” zostało zastosowane jako zasada we wszystkich obszarach stosunków cywilnoprawnych. Nadszedł już czas na zmiany mentalności świadomego społeczeństwa obywatelskiego, którego celem nadrzędnym winno stać się wygaszanie pojawiających się konfliktów.

Streszczenie

Artykuł niniejszy omawia wyniki badań funkcjonowania mediacji i zakończenia spraw cywilnych w drodze ugody. W toku badań starano się znaleźć odpowiedź na pytania co stoi na przeszkodzie szybkiego zakańczania spraw cywilnych w drodze ugody oraz czy przepisy Kodeksu postępowania cywilnego dotyczące mediacji są na tyle atrakcyjne, aby wszyscy uczestnicy procesu chcieli z nich korzystać.

Summary

This Article discusses the results of the examination of the functioning of mediation and the settlement of civil cases. In the course of the research, attempts were made to find answers to the questions what stands in the way of quick termination of civil cases by way of settlement and whether the provisions of The Code of Civil Procedure concerning mediation are so attractive that all participants of the process want to use them.

Bibliografia

I. Akty prawne

- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz.1460 ze zm.)
- Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 172, poz. 1438)
- Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469)
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości - Regulamin urzędowania sądów powszechnych z dnia 18 czerwca 2019 r. (Dz. U. poz. 1141)

II. Literatura

- Antkiewicz A., *Problemy w stosowaniu przepisów o mediacji w postępowaniu cywilnym*, R. Pr. 2008, nr 6.
- Balicki R., *Pozasądowe procedury rozwiązywania sporów między jednostkami*, Wrocław 2014.
- Banaszewska A., *Mediacja w sprawach cywilnych w Republice Federalnej Niemiec - charakterystyka obecnego stanu prawnego oraz projektu ustawy mediacyjnej*, ADR 2011, Nr 3(15).
- Bieliński A., *Uwagi wstępne na temat mediacji*, w: J. Olszewski (red.), *Sądy polubowne i mediacja*, C.H.Beck, Warszawa 2008.
- Bieńkowska E., *Mediacja w sprawach karnych*, Warszawa 2009.
- Cioch P., Studzińska J., *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2012.
- Gil D., *Problematyka mediacji w kontekście zmian w polskim procesie karnym*, Zeszyty naukowe, 2014, nr 3.
- Gmurzyńska E., *Mediacja w sprawach cywilnych w amerykańskim systemie prawnym – zastosowanie w Europie i w Polsce*, Warszawa 2007.
- Gmurzyńska E., *Rola prawników w alternatywnych metodach rozwiązywania sporów*, Warszawa 2014.
- Harris R., Ray L., Clarke A., Giener A., *Alternative Dispute Resolution. An ADR Primer For Judges*, Washington, D.C, 1988.
- Jędrzejewska M., [w:] Ereciński T., Gudowski J., Jędrzejewska M., Weitz K., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze. Część druga. Postępowanie zabezpieczające*, t. I, Warszawa 2007.
- Korybski A., *Alternatywne rozwiązywanie sporów w USA: studium teoretycznoprawne*, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej 1993.
- Kowalczyk M., *Mediacja w polskim postępowaniu cywilnym – fakty i mity*, ADR 2018, Nr 4.
- Kumaniecki K., *Słownik łacińsko-polski*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2001.
- Mendelska-Stec M., *Wyniki badań. Funkcjonowanie instytucji mediacji w Polsce*, Mediator 2005, Nr 34(3).
- Moczuk E., Leśniak-Moczuk A., *Mediacja jako sposób rozwiązywania konfliktów w perspektywie socjologicznej*, ADR 2014, Nr 4.
- Morek R., [w:] Gmurzyńska E., Morek R. (red.), *Mediacje. Teoria i praktyka*, Warszawa 2009.
- Penc J., *Zachowania organizacyjne w przedsiębiorstwie. Kreowanie twórczego nastawienia i aspiracji*, Warszawa 2011.
- Rajski J., *Rola mediacji przy rozwiązywaniu sporów związanych ze stosunkami w obrocie gospodarczym. Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi S. Sołtyśińskiemu*, Poznań 2005.

Rol M., *Mediacja jako alternatywny sposób rozwiązywania sporów na tle stosowania prawa – wybrane zagadnienia*, ADR 2019, Nr 2.

Skorupka S., Auderska H., Lempecka Z., *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1969.

III. Netografia

<https://www.mediacja.gov.pl/files/doc/rk-mediacje-agrotec-02.09.pdf> [15.03.2020 r.].

<https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> [10.03.2020 r.].

<https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> [10.03.2020 r.].

http://www.ms.gov.pl/mediacje/omowienia/mediacja_sprawach_cywilnych.pdf. [5.03.2020 r.].

<http://mediacje.kirp.pl/osrodki-mediacji-oirp/> [5.03.2020 r.].

Nota o autorze

Patryk Chmielarz – student prawa w Instytucie Prawa i Ekonomii Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie.

Mediacja w sprawach rodzinnych w Polsce. Istotne narzędzie – czy utopia?

Mediation in family matters in Poland. Important tool or utopia?

I. Wstęp

Zgodnie z poglądem prezentowanym przez K. Manię, „Unia Europejska w swoich podstawowych założeniach powinna stać się jednolitą przestrzenią wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości dla wszystkich jej członków. Cel ten został podkreślony w Traktacie z Maastricht z 1992 r., a następnie skonkretyzowany na szczycie w Tampere w 1999 r. Wtedy to wskazano na konieczność zagwarantowania obywatelom Unii podstawowych praw, w tym ułatwienia im dostępu do wymiaru sprawiedliwości”¹.

Początków zainteresowania instytucją mediacji rodzinnej możemy doszukiwać się w przyjętej 21 stycznia 1998 roku, na posiedzeniu Komitetu Ministrów Rady Europy, Rekomendacji nr R(98)1, zalecającej państwom członkowskim wprowadzanie oraz promowanie mediacji rodzinnych². Należy jednak zauważyć, że rekomendacje nie są wiążące, a stanowią wyłącznie swoistą odpowiedź dla krajów członkowskich, w związku z czym to od ustawodawcy krajowego zależy, w jaki sposób określi on swoje wewnętrzne rozwiązania prawne³.

W stosunkach cywilnoprawnych w Polsce, mediacja została wprowadzona na mocy nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z dnia 28 lipca 2005 r.⁴ W międzyczasie

¹ K. Mania, *Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w Polsce - wybrane aspekty*. Kwartalnik ADR nr 3(11)/2010, https://www.academia.edu/27470246/Dost%C4%99p_do_wymiaru_sprawiedliwo%C5%9Bci_w_Polsce_wybrane_aspekty?auto=download [data dostępu 22.04.2020].

² A. Gójska, *Mediacje rodzinne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2014, s.29.

³ Klaus – Dieter Borchardt, *ABC prawa Unii Europejskiej*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2017, s. 104 – 105.

⁴ M. Kaźmierczak, J. Kaźmierczak, *Mediacja rodzinna poradnik praktyczny*, Difin SA, Warszawa 2015, s. 9.

zarówno na poziomie unijnym, jak i światowym, toczyła się ożywiona debata o przydatności alternatywnych metod rozwiązywania sporów, w systemach wymiaru sprawiedliwości poszczególnych państw, czego efektem było przyjęcie Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych⁵. Polski ustawodawca, wychodząc na przeciw zawartym w niej tezę, nowelizacją z dnia 10 września 2015 r. ponownie zmienił przepisy prawodawstwa krajowego, dostosowując je do wyznaczonych standardów unijnych⁶.

Efektem tych działań jest obecny stan prawny, w którym zgodnie z art. 10 k.p.c. zastosowanie mediacji jest możliwe we wszystkich sprawach, w których prawo dopuszcza zawarcie ugody, co nabiera szczególnie istotnego znaczenia w obszarze mediacji rodzinnych⁷. Instytucja mediacji odnajduje zastosowanie w rozwiązywaniu sporów zbiorowych z zakresu prawa pracy, postępowaniu karnym, postępowaniu cywilnym, postępowaniu w sprawach nieletnich oraz postępowaniu sądowo – administracyjnym⁸.

Ze względu na specyfikę konfliktów rodzinnych obejmujących m.in. aspekty separacji, rozwodów, podziału majątku, obciążeń alimentacyjnych szczególnie interesująca wydaje się być kwestia mediacji rodzinnej.

II. Mediacja jako alternatywny sposób rozwiązywania sporów

Zgodnie z definicją prezentowaną przez M. Kaźmierczak mediacja to „sytuacja, w której strony konfliktu poszukują rozwiązania sporu, w którym się znalazły, w obecności bezstronnego i neutralnego mediatora, przy zachowaniu poufności prowadzonych rozmów”⁹.

Postępowanie mediacyjne otwiera „alternatywną ścieżkę” rozwiązania problemu lub konfliktu, w sytuacji, gdy jest możliwe dojście do porozumienia z oponentem poza salą sądową. Co istotne, zgodnie z tym, co można przeczytać na rządowej stronie internetowej, w „mediacji strony samodzielnie dochodzą do porozumienia”¹⁰.

⁵ K. Anatolak-Szymanski, O. Piaskowska, *Mediacja w postępowaniu cywilnym Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017, s. 23.

⁶ Tamże, s. 27.

⁷ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. 2019 poz. 1460 z późn. zm.), art. 10. „W sprawach, w których zawarcie ugody jest dopuszczalne, sąd dąży w każdym stanie postępowania do ich ugodowego załatwienia, w szczególności przez nakłanianie stron do mediacji”.

⁸ K. Anatolak-Szymanski, O. Piaskowska, *Mediacja w postępowaniu cywilnym...*, s. 17.

⁹ M. Kaźmierczak, J. Kaźmierczak, *Mediacja rodzinna poradnik...*, s. 13.

¹⁰ Rządowa strona internetowa, <https://www.mediacja.gov.pl/> [data dostępu: 3 marca 2020].

Oznacza to, że największy ciężar w toczącym się postępowaniu mediacyjnym spoczywa na uczestnikach mediacji. „Dzięki bezpośredniej komunikacji i zaangażowaniu stron w proces kooperacji, ma on szansę spowodować obniżenie wrogości i napięcia między stronami, jeśli nie poprawiając, to przynajmniej nie pogarszając relacji pomiędzy nimi”¹¹. W mediacji znaczącą rolę odgrywają czynniki natury komunikacyjnej, stąd mediacja to „kultura dialogu”, powstała w celu odciążenia wymiaru sprawiedliwości oraz lepszego i skuteczniejszego załatwienia poszczególnych spraw¹². Mediator jest w stanie, w przeciągu kilku spotkań wypracować ze stronami satysfakcjonującą ugodę, która to potem może zostać przedłożona przed sąd i zatwierdzona z mocą ugody sądowej, przyspieszając procedurę zakończenia konfliktu.

Należy jednak zauważyć, że „skuteczna mediacja jest możliwa jedynie wtedy, kiedy obie strony negocjują racjonalnie, tj. analizują dostępne informacje, rozważają swoje interesy i hierarchizują ich ważność oraz świadomie podejmując decyzje”¹³. W sprawach rodzinnych celem mediacji może być zarówno rozmowa o warunkach pojednania, jak i zaplanowanie przyszłości w razie trwania konfliktu¹⁴.

III. Procedura postępowania mediacyjnego w polskim systemie prawnym

Postępowanie w sprawach rodzinnych, pomimo iż doczekało się osobnej kodyfikacji materialnej w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, wciąż nie posiada swojego prawa procesowego¹⁵. Zgodnie z art. 1. k.p.c., sprawy rodzinne rozpoznawane są w trybie i na podstawie przepisów normujących procedurę cywilną. Te założenia, uzupełnione treścią art. 10. k.p.c., nakładającego na sąd powinność ugodowego rozwiązania sprawy, tworzą solidną podstawę funkcjonowania instytucji mediacji, mającej na celu konsensualne rozwiązanie problemu, przy równoczesnym odciążeniu wymiaru sprawiedliwości i polepszeniu stanu faktycznego strony¹⁶.

W świetle aktualnie obowiązujących przepisów k.p.c. mediacja jest dobrowolna¹⁷. Przepis art. 183¹ § 4 k.p.c., stanowi, iż co do zasady mediacje prowadzi się na podstawie umowy, na zgodny wniosek stron przed wszczęciem postępowania sądowego.

¹¹ A. Gójska, *Mediacje rodzinne*., s.46.

¹² K. Irytowska, *Rozpoczął się tydzień mediacji*, <https://sip.lex.pl/#/external-news/1795476351> [data dostępu 19.03.2020].

¹³ A. Gójska, *Mediacje rodzinne*., s. 42.

¹⁴ A. Gójska, *Mediacja w sprawach rodzinnych*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2011, s.10.

¹⁵ Ustawa z dnia 25 lutego 1965 r. - *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, (Dz. U. 2019 poz. 2086).

¹⁶ art. 10. k.p.c.

¹⁷ art. 183¹ § 1. k.p.c.

Szczególnym wyrazem dobrowolności mediacji, jest po pierwsze obowiązek wyrażenia zgody na prowadzenie mediacji, a po drugie jej forma - tj. umowa o mediację, zawierana co do zasady poprzez zgodne wyrażenie woli stron. Niewątpliwym atutem przyjętego rozwiązania jest fakt, że ugody zatwierdzone w mediacji są stosunkowo trwałe i satysfakcjonujące dla stron, ponieważ odwołują się do tego, jak strony same definiują sprawiedliwość¹⁸.

W polskim systemie prawnym, instytucja mediacji jest stosunkowo młoda, stąd nieznana ogółowi społeczeństwa. Ustawodawca przewidział odrębny tryb wszczęcia mediacji, dla osób które zdążyły już skierować sprawę na drogę sądową. Sąd może postanowić o skierowaniu stron do mediacji - nie jest to jednak postanowienie ostateczne. Zgodnie z art. 183⁸ § 2 k.p.c. mediacji nie prowadzi się, jeżeli strona w terminie tygodnia od dnia ogłoszenia lub doręczenia jej postanowienia kierującego stroną do mediacji nie wyraziła zgody na mediację. Należy zauważyć, że postępowanie mediacyjne inicjowane postanowieniem sądu, jest ponadto obwarowane terminem. Kierując strony do mediacji, sąd wyznacza czas jej trwania na okres do trzech miesięcy¹⁹. Z możliwością przedłużenia mediacji, jeżeli będzie to sprzyjać ugodowemu załatwieniu sprawy²⁰. Celem tego zabiegu jest ograniczenie możliwości wykorzystania mediacji do obstrukcji procesu.

Jedną z zasad, o której należy wspomnieć mówiąc o postępowaniu mediacyjnym jest bezstronność mediatora,²¹ zwiększająca skuteczności mediacji. Tylko obiektywny mediator nie przychylający się do racji żadnej ze stron jest w stanie skutecznie prowadzić mediację. Zgodnie z art. 183³ § 2 k.p.c. mediator jest obowiązany do niezwłocznego ujawnienia okoliczności, które mogłyby wzbudzać wątpliwości co do jego bezstronności. Osoba zajmująca stanowisko w sporze, nie może w sposób obiektywny pokierować rozmowy, ani tym bardziej doradzić najlepszego możliwego rozwiązania, stąd konieczność jego bezstronności.

Należy zauważyć, że mediator, strony i inne osoby biorące udział w postępowaniu mediacyjnym są obowiązane zachować w tajemnicy fakty, o których dowiedziały się w związku z prowadzoną mediacją, zgodnie z art. 183⁴ § 2 k.p.c. Rozwiązanie to ma na celu skłonić strony do chociażby próby podjęcia ugody, jeżeli dostrzegają

¹⁸ A. Gójska, *Mediacje rodzinne..*, s. 45.

¹⁹ art. 183¹⁰ § 1. k.p.c.

²⁰ art. 183¹⁰ § 1. zd.2 k.p.c.

²¹ art. 183³ k.p.c.

szanse na jej zawarcie²². Co istotne bezskuteczne jest powoływanie się w toku postępowania przed sądem lub sądem polubownym na propozycje ugodowe, propozycje wzajemnych ustępstw lub inne oświadczenia składane w postępowaniu mediacyjnym²³. Dzięki tej normie prawnej mediacja nie może zostać wykorzystana jako swoisty wybieg procesowy, wykonany w celu podejścia przeciwnika, np. aby uzyskać pogrążające go informacje.

Zgodnie z art. 183¹² k.p.c. z przebiegu mediacji sporządza się protokół zawierający wszystkie niezbędne dane i stwierdzenia związane z przebiegiem mediacji. Protokół podpisuje mediator. Do protokołu załącza się także ugodę zawartą przed mediatorem i podpisaną przez strony, po jej zatwierdzeniu przez sąd, ugoda zyskuje moc prawną ugody zawartej przed sądem²⁴.

Reasumując powyższe należy stwierdzić, iż polski system prawa przewiduje alternatywę dla postępowania sądowego, nakreślając jej ramy, a pozostawiając duży poziom swobody stronom i mediatorowi w kierowaniu jej toku. Takie rozwiązanie pozwala uzyskać pewność o proceduralnej poprawności postępowania mediacyjnego przy zapewnieniu nieskomplikowanej procedury, przyjaznej stronom²⁵.

IV. Mediacja rodzinna w Polsce

Sprawy rodzinne to specyficzny obszar konfliktów, newralgiczny dla stron i nacechowany wysokim poziomem stresu skonfliktowanych stron. „Uczestnikami mediacji rodzinnej mogą być zarówno osoby pozostające w związkach formalnych, jak i nieformalnych: małżonkowie, rodzeństwo, dalecy krewni, ale także rodzice i dzieci w różnym wieku”²⁶. Konflikty rodzinne charakteryzują się przede wszystkim wielowątkowością oraz długotrwałym okresem narastania sporu pomiędzy osobami znajdującymi się w bliskiej relacji o fundamentalnym znaczeniu psychologicznym

²² art. 183⁴ § 2. k.p.c.

²³ art. 183⁴ § 3. k.p.c.

²⁴ art. 183¹⁵ § 1. k.p.c.

²⁵ Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. - o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. nr 167, poz. 1398 z późn. zm.); ustawa z 10 września 2015 r. - o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów (Dz. U., poz. 1595 z późn. zm.); ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2015 r., poz. 133 z późn. zm.); rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 stycznia 2016 r. - w sprawie prowadzenia listy stałych mediatorów (Dz. U., poz. 122 z późn. zm.); rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 czerwca 2016 r. - w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym (Dz. U., poz. 921 z późn. zm.).

²⁶ A. Gójska, *Mediacje rodzinne*., s. 39.

i społecznym²⁷. Zgodnie z definicją Słownika Języka Polskiego „rodzina to podstawowa grupa społeczna, składająca się z rodziców i ich dzieci, cechuje ich więź formalna, wspólnota materialna, mieszkaniowa oraz określony zespół funkcji”²⁸. Teoretycznie nie ma więc lepszego pola do ugodowego i kompromisowego rozwiązania wynikłych w życiu sporów.

Zgodnie z definicją prezentowaną przez A. Gójską „mediacja rodzinna jest procedurą rozwiązywania konfliktu, w której bezstronny i neutralny mediator towarzyszy członkom rodziny w procesie uzgodnień, za ich dobrowolną zgodą oraz przy zachowaniu poufności. Mediator pomaga stronom w zdefiniowaniu kwestii spornych, określaniu potrzeb i interesów stron oraz, o ile taka jest ich wola, wypracowaniu wzajemnie satysfakcjonującego oraz świadomego porozumienia”²⁹.

Należy zauważyć, że mediacja rodzinna poprzez swoją konsensualną formę daje możliwość uzyskania wyższego poziomu satysfakcji stron, niż wiążące rozstrzygnięcie sądowe. W trakcie postępowania sądowego należy wysłuchać stron, przeprowadzić dowody i osiągnąć prawdę materialną - co w efekcie powoduje, że od momentu złożenia pozwu do zakończenia sprawy np. rozwodowej mija średnio 6 miesięcy³⁰. Postępowanie mediacyjne daje natomiast stronom możliwość szybszego załatwienia sprawy, przy zachowaniu poczucia wpływu na rozwój sytuacji, zawierając ramom proceduralnym dostarczonym przez bezstronnego, a przy tym życzliwego i racjonalnego „fachowca od konfliktów”³¹.

V. Mediacja rodzinna w sądach rejonowych

Opierając się na danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości, można zauważyć, że w latach 2006 – 2019, mediacje rodzinne w sądach rejonowych znacząco zyskują na popularności. Analizując proces rozwoju mediacji rodzinnej należy zauważyć, że dostrzegalna jest stała tendencja wzrostowa zainteresowania tą alternatywną formą rozwiązywania sporów³². Celem potwierdzenia powyższej tezy, wystar-

²⁷ A. Gójska, *Mediacja w sprawach...*, s. 4.

²⁸ Słownik Języka Polskiego, <https://sjp.pl/rodzina> [data dostępu: 16.03.2020].

²⁹ A. Gójska, *Mediacja w sprawach...*, s.3.

³⁰ P. Ostaszewski, *Koszty postępowania sądowych w sprawach rozwodowych*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2016, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/IWS_Koszty-post.-rozwodowych.pdf, [data dostępu: 16.05.2020], s. 11.

³¹ A. Gójska, *Mediacje rodzinne...*, s. 13-14.

³² Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich, Ministerstwo Sprawiedliwości, *Postępowanie mediacyjne w świetle danych statystycznych sądy rejonowe*

czy wskazać na fakt, że w 2006 r. sądy rejonowe w Polsce odnotowały zaledwie 318 postępowań mediacyjnych, w sytuacji gdy w 2017 r. liczba ta wzrosła aż do 7720³³. Co prawda w 2013 i 2018 r., można zauważyć niewielki spadek zainteresowania mediacją rodzinną, gdyż odnotowano wtedy odpowiednio o 69 i 787 postępowań mediacyjnych mniej, niż w ubiegłym roku, jednakże w szczególności dane z 2019 r. pozwalają z optymizmem spoglądać na dalszy rozwój instytucji mediacji rodzinnej, gdyż w tym czasie sądy rejonowe odnotowały rekordową liczbę 7869 spraw skierowanych do mediacji³⁴.

Postępowanie mediacyjne w sprawach rodzinnych

Postępowanie mediacyjne w sprawach rodzinnych (z wył. nieletnich) w sądach rejonowych w latach 2006 - 2017						
Lata	Ewidencja postępowań mediacyjnych (liczba spraw)		Liczba przeprowadzonych mediacji			
	Wpłynęło	Załatwiono	Razem	z tego zakończono		
				ugodą	brakiem ugody	w inny sposób
2006	318	267	270	127	83	60
2007	339	321	326	155	95	76
2008	473	425	427	216	146	65
2009	770	727	716	340	247	129
2010	1 092	1 016	988	439	380	169
2011	1 224	1 168	1 149	471	461	217
2012	1 446	1 411	1 342	559	555	228
2013	1 377	1 313	1 283	521	546	216
2014	1 626	1 512	1 335	574	540	221
2015	2 529	2 189	1 932	856	804	272
2016	5 151	4 711	4 316	1 915	1 741	660
2017	7 720	7 199	6 575	3 887	1 812	876

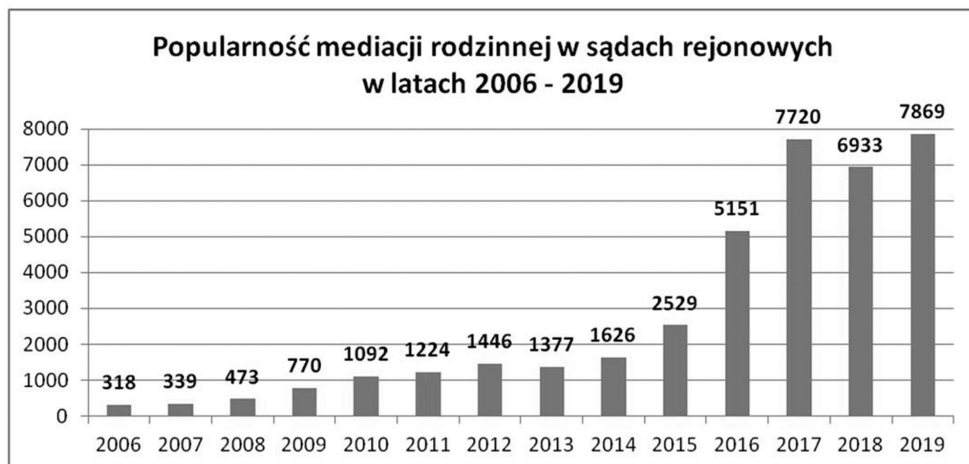
Źródło: Opracowanie Wydziału Statystycznej Informacji Zarządczej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich, Ministerstwo Sprawiedliwości, *Postępowanie mediacyjne w świetle danych statystycznych sądy rejonowe i okręgowe w latach 2006 - 2019*, Warszawa 2020 – s. 19.

Wzrost zainteresowania rodzinnym postępowaniem mediacyjnym, jest dobrze widoczny na niniejszym wykresie, przygotowanym przeze mnie, na podstawie opracowania Ministerstwa Sprawiedliwości.

i sądy okręgowe w latach 2006 – 2019, <https://www.gov.pl/attachment/e4d902e4-f5b8-427e-a8ba-754d1aa33a1d> [data dostępu: 19.02.2021], s. 19.

³³ Tamże. s. 19.

³⁴ Tamże. s. 19.

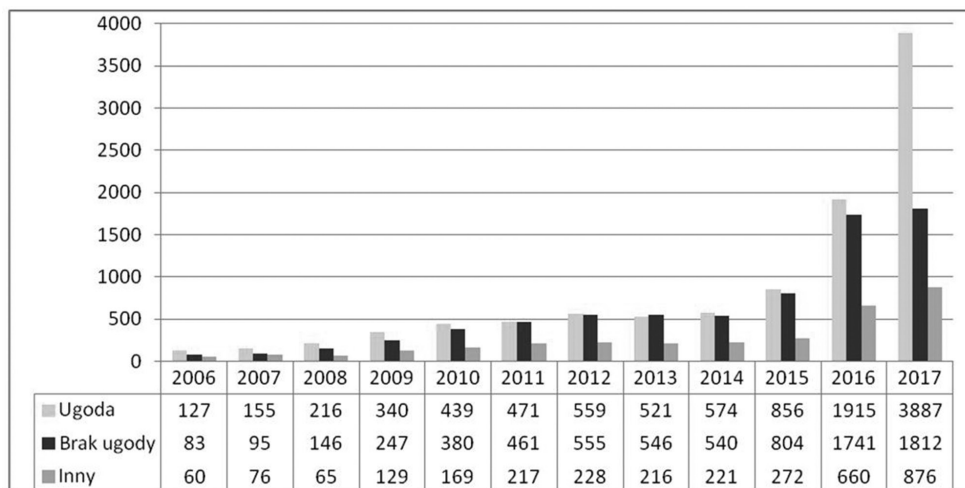

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Statystycznej Informacji Zarządczej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich, Ministerstwo Sprawiedliwości, *Postępowanie mediacyjne w świetle danych statystycznych sądy rejonowe i okręgowe w latach 2006 - 2019*, Warszawa 2020 – s. 19.

Pozytywnie należy ocenić, także skuteczność wszczynanych postępowań mediacyjnych. W sumie od 2006 r. do 2017 r., w ramach postępowania mediacyjnego, wpłynęły do sądów rejonowych 24 065 sprawy. Sądy załatwiły w tym czasie 22 259 spraw, a liczba przeprowadzonych mediacji oscylowała na poziomie 20 659, z czego 10 060 postępowań zakończyło się zawarciem ugody, 7 410 postępowań mediacyjnych zakończyło się niepowodzeniem, a 3 189 zostały zakończone w inny sposób niż poprzez zawarcie ugody lub jej braku³⁵. Oznacza to, że ok. 44 % ogółu mediacji rodzinnych prowadzonych w tym czasie przed sądami rejonowymi zostało zakończonych sukcesem. Zwaśnione rodziny dzięki pomocy mediatora zdołały porozumieć się, w szczególności w zakresie postępowań mediacyjnych wszczynanych celem ustalenia wysokości alimentów, kontaktów z dzieckiem, miejsca zamieszkania dziecka oraz sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej³⁶. Tendencja skuteczności postępowań mediacyjnych jest dobrze widoczna na poniższym wykresie, przygotowanym przeze mnie, na podstawie danych Ministerstwa Sprawiedliwości pochodzących z opracowania *Postępowanie mediacyjne w świetle danych statystycznych - sądy rejonowe i okręgowe w latach 2006 - 2019*.

³⁵ Tamże. s. 19.

³⁶ Dane statystyczne Ministerstwa Sprawiedliwości, <https://www.gov.pl/attachment/2d575b54-2f36-417a-9eb2-9702bbfa1de6> [data dostępu 20.03.2020].

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Statystycznej Informacji Zarządczej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich Ministerstwa Sprawiedliwości, *Postępowanie mediacyjne w świetle danych statystycznych sądy rejonowe i okręgowe w latach 2006 - 2019*, Warszawa 2020 – s. 19.

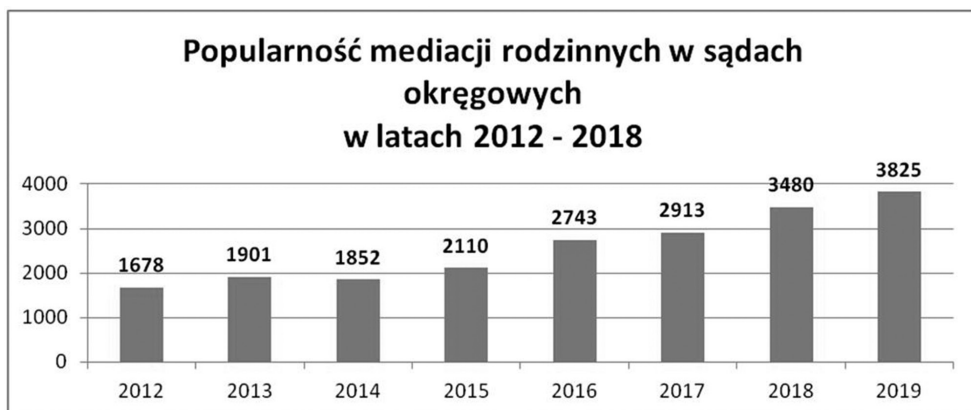
VI. Mediacja rodzinna w sądach okręgowych

Prowadząc dywagacje na temat mediacji rodzinnej nie sposób pominąć spraw przekazanych do jurysdykcji sądów okręgowych, jako sądów właściwych do rozstrzygnięcia danego problemu prawnego w I instancji. Zabieg ten został dokonany przez ustawodawcę ze względu na szczególny charakter, złożoność i doniosłość problemów, jakich dotyczą posiedzenia odbywane w sądach okręgowych. Są to m.in. sprawy rozwodowe i o separację.

Sprawy mediacyjne w sprawach o rozwód i separację w sądach okręgowych w latach 2012 - 2019										
Sprawy	Lata	Pozostało z ubiegłego roku	wpłynęło	załatwiono w postępowaniu mediacyjnym						pozostało na okres następny
				razem	wynik postępowania mediacyjnego		liczba porozumień rodzicielskich	umorzono postępowanie w wyniku pojednania	w inny sposób (np. odmowa lub cofnięcie zgody, cofnięcie powództwa, śmierć strony itd.)	
					ugoda	brak ugody				
o rozwód	2012	214	1 543	1 364	467	442	109	29	358	334
	2013	334	1 756	1 658	563	574	178	26	374	401
	2014	399	1 713	1 765	590	626	173	15	445	343
	2015	383	1 979	1 944	754	661	156	7	468	432
	2016	448	2 668	2 467	994	743	250	7	605	609
	2017	609	2 823	2 599	1 117	858	254	9	560	814
	2018	786	3 271	3 068	1 358	1 019	386	7	679	973
	2019	962	3 617	3 491	1 591	1 112	336	11	767	1 125
o separację	2012	12	135	128	52	38	7	2	35	24
	2013	25	145	144	43	43	14	1	46	24
	2014	25	139	139	51	35	17	4	38	23
	2015	28	131	139	57	40	8	4	37	21
	2016	24	245	217	87	64	9	2	72	48
	2017	48	219	220	101	57	11	6	60	48
	2018	48	209	201	99	48	14	2	45	61
	2019	61	208	210	88	60	15	1	55	55

Źródło: Opracowanie Wydziału Statystycznej Informacji Zarządczej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich, Ministerstwo Sprawiedliwości, *Postępowanie mediacyjne w świetle danych statystycznych sądy rejonowe i okręgowe w latach 2006 - 2019*, Warszawa 2020 – s. 31.

Analiza powyższych danych pozwala wyciągnąć kilka istotnych wniosków. Po pierwsze należy zauważyć, że w sądach okręgowych również obserwuje się trend wzrostowy postępowań mediacyjnych. Trend ten jest dobrze widoczny na przygotowanym przeze mnie wykresie, opartym na danych Ministerstwa Sprawiedliwości pochodzących z opracowania Wydziału Statystycznej Informacji Zarządczej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich, *Postępowanie mediacyjne w świetle danych statystycznych - sądy rejonowe i okręgowe w latach 2006 - 2019*, edycja 9.

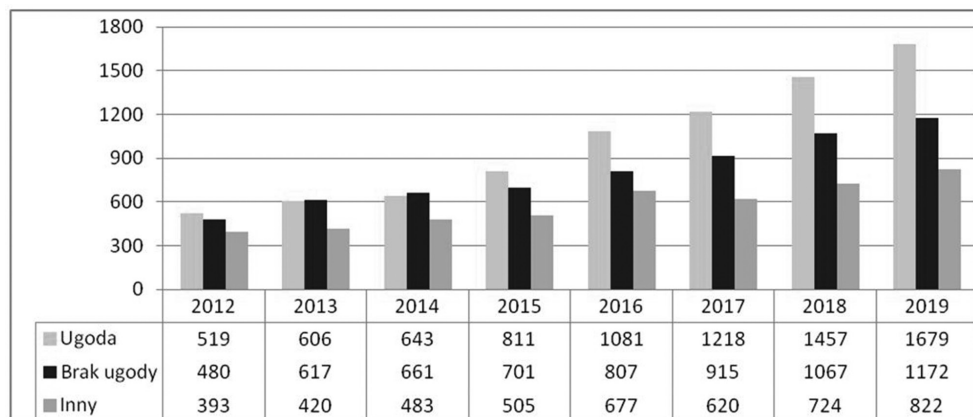
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Statystycznej Informacji Zarządczej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich Ministerstwa Sprawiedliwości, *Postępowanie mediacyjne w świetle danych statystycznych sądy rejonowe i okręgowe w latach 2006 - 2019*, Warszawa 2020 – s. 31.

Co ciekawe odsetek spraw mediacyjnych wszczynanych w postępowaniu o separację jest znacząco mniejszy od tych wszczynanych w postępowaniach rozwodowych. Nie wielki wydaje się być, także stosunek spraw umorzonych przez Sąd ze względu na pojednanie stron - w przeciągu wszystkich analizowanych lat było ich bowiem zaledwie 119. Jednakże należy zauważyć, że występowanie takich przypadków, doskonale ukazuje zalety mediacji, która nie zamyka drzwi do pojednania. Tak więc, uczestnicy mediacji, mają możliwość zmiany celu mediacji, w każdym stadium toczącego się postępowania - np. w sprawach rozwodowych można zamiast rozmawiać o warunkach rozstania, skupić się na ratowaniu małżeństwa³⁷.

Ogólną tendencję skuteczności prowadzonych mediacji rodzinnych, przed sądami okręgowymi, należy ocenić pozytywnie. Zdecydowanie wpisuje się ona w założenia, towarzyszące wprowadzaniu mediacji do polskiego porządku prawnego - celem odciążenia wymiaru sprawiedliwości i umożliwienia stronom alternatywnego i skutecznego rozwiązania swojego konfliktu. Świadczy o tym m.in. odsetek spraw mediacyjnych zakończonych zawarciem ugody przedstawiony na poniższym wykresie, przygotowanym przeze mnie na podstawie danych przytoczonego opracowania Ministerstwa Sprawiedliwości³⁸.

³⁷ A. Gójska, *Mediacja w sprawach...*, s. 46.

³⁸ Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich, Ministerstwo Sprawiedliwości, *Postępowanie...*, s. 31.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Statystycznej Informacji Zarządczej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich Ministerstwa Sprawiedliwości, *Postępowanie mediacyjne w świetle danych statystycznych sądy rejonowe i okręgowe w latach 2006 - 2019*, Warszawa 2020 – s. 31.

VII. Podsumowanie

W roku 2018 r. liczba zakończonych spraw rozwodowych w sądach okręgowych wynosiła 45 153³⁹. Wszystkie mediacje prowadzone przez okres 12 lat w sądach rejonowych i przez 6 lat w sądach okręgowych - tj. łącznie 47 675 spraw - stanowią, więc równoważnik, wyłącznie dla wycinka ogólnej działalności sądów rodzinnych w ciągu jednego roku. Prowadzi to do wniosku, że stosunek odbywanych mediacji jest wciąż nie wielki. Może wynikać to z tego, że strony decydując się na skierowanie sprawy do sądu bardzo często chcą uzyskać swego rodzaju satysfakcję – wygrać z oponentem, co wydaje się być niemożliwe na drodze konsensualnego załatwienia sprawy. Natomiast w efekcie skutecznej mediacji, obie strony są zwycięskie, przekładając to na grunt spraw rozwodowych wydaje się, że o wiele lepszym rozwiązaniem od kontradiktoryjnego sporu jest ugodowe rozstanie bez orzekania o winie, które nie zamyka drogi do dalszego normalnego porozumiewania się byłych małżonków. Co częstokroć może okazać się bardzo istotne, ponieważ należy zauważyć, że rozwód nie zawsze kończy wszystkie problemy i relacje byłych małżonków. Pomimo trwałego i zupełnego rozkładu pożycia, wiele par jest zmuszonych np. z uwagi na pełnienie opieki rodzicielskiej, do dalszego utrzymywania kontaktu⁴⁰. Po burzliwej

³⁹ Dane statystyczne GUS, *Rocznik demograficzny 2019*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2019,3,13.html> [data dostępu: 19.03.2020], s. 181.

⁴⁰ Art. 56. ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. 2019 poz. 2086).

sprawie rozwodowej fakt ten może generować kolejne napięcia, zwłaszcza gdy w trakcie sprawy strony wzajemnie starały się wykazać winę oponenta⁴¹.

Niewątpliwym atutem mediacji jest ogromny potencjał umożliwiający pokojowe i nieinwazyjne porozumienie zwaśnionych krewnych, nie powodujące dalszego pogłębienia konfliktu, m.in. poprzez wzajemne obciążanie się na sali rozpraw. W mediacji bardzo ważne jest podejście do człowieka. Sprawa z pozoru łatwa, może okazać się po wielu latach narastania konfliktu, w ocenie zainteresowanego niemożliwą do rozwiązania w drodze kompromisu. Jednakże skuteczny mediator jest w stanie odnaleźć nową drogę, którą strony nie podążały do tej pory przy próbach dogadania się, o czym świadczy chociażby te kilkaset spraw w sądach okręgowych, w których strony ostatecznie pojednały się.

Liczne opracowania naukowe, poradniki oraz książki pomagają mediatorom stale rozwijać i dopracowywać swoje umiejętności. Zgodnie z tym co zostało zaznaczone na początku tekstu, mediacja jest sztuką rozmowy, budowania porozumienia kosztem wzajemnych ustępstw. Porozumienie szczególnie w sprawach rodzinnych jest bardzo istotne. Pozwala na oczyszczenie relacji nie wpływając na nią patologicznie. W środowisku rodzinnym, szczególnie gdy w grę wchodzi wychowanie małoletnich dzieci zdrowe relacje międzyludzkie są kluczowe, dziecko czerpie bowiem ze wzorców - należy więc zapewnić mu te jak najlepsze.

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest odnalezienie odpowiedzi na pytanie o skuteczność funkcjonowania mediacji rodzinnej w polskich warunkach prawnych i społecznych. Na wstępie wzmiankuje się o ewolucji instytucji mediacji i międzynarodowych przepisach prawnych regulujących jej funkcjonowanie. Pada uwaga na temat mediacji rodzinnej jako charakterystycznego postępowania mediacyjnego, w którym uczestnicy pozostają w bliskich relacjach, a konflikt bardzo często narasta z biegiem czasu. Zostają przytoczone dane statystyczne dot. mediacji, jej podstawowe zasady oraz przepisy prawne polskiej ustawy.

Summary

The purpose of this article is to find the answer to the question about the effectiveness of family mediation in Polish legal and social conditions. At the beginning, reference is made to the evolution of mediation institutions and international legal provisions regulating its functioning.

⁴¹ A. Gójska, *Mediacja w sprawach...*, s.5.

Attention is paid to the subject of family mediation as a characteristic mediation procedure in which participants remain in close relationships, and the conflict often increases over time. Statistical data on mediation, its basic principles and legal provisions of the Polish Act are quoted.

Bibliografia

Akty prawne

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz. U. 2019 poz. 1145 z późn. zm.)

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. 2019 poz. 1460 z późn. zm.)

Ustawa z dnia 25 lutego 1965 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. 2019 poz. 2086 z późn. zm.)

Literatura

Antolak-Szymanski K., Piaskowska O., *Mediacja w postępowaniu cywilnym Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.

Klaus – Dieter Borchardt, *ABC prawa Unii Europejskiej*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2017.

Grójska A., *Mediacje rodzinne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2014.

Grójska A., *Mediacja w sprawach rodzinnych*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2011.

Mania K., *Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w Polsce - wybrane aspekty*. Kwartalnik ADR nr 3(11)/2010, https://www.academia.edu/27470246/Dost%C4%99p_do_wymiaru_sprawiedliwo%C5%9Bci_w_Polsce_wybrane_aspekty?auto=download.

Jakubiak-Mironczuk A., *Alternatywne a sądowe rozstrzyganie sporów sądowych*, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa 2008.

Każmierczak M., Kaźmierczak Janusz, *Mediacja rodzinna poradnik praktyczny*, Difin SA, Warszawa 2015.

Netografia

Irytowska K., *Rozpoczął się tydzień mediacji*, <https://sip.lex.pl/#/external-news/1795476351>, data dostępu 19.03.2020.

Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich, Ministerstwo Sprawiedliwości, *Postępowanie mediacyjne w świetle danych statystycznych sądy rejonowe i sądy okręgowe w latach 2006 – 2019*, <https://www.gov.pl/attachment/e4d902e4-f5b8-427e-a8ba-754d1aa33a1d>, data dostępu: 19.02.2021.

Dane statystyczne GUS, *Rocznik demograficzny 2019*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2019,3,13.html>, data dostępu 20.03.2020.

Dane statystyczne Ministerstwa Sprawiedliwości, *Postępowanie w sprawach rodzinnych w sądach powszechnych zakończone w wyniku postępowania mediacyjnego w latach 2006-2015*, <https://www.gov.pl/attachment/2d575b54-2f36-417a-9eb2-9702bbfa1de6>, data dostępu 20.03.2020.

Dane statystyczne Ministerstwa Sprawiedliwości, *Statystyka sądowa sprawy cywilne o rozwód, separację oraz alimenty w latach 2011 - 2017*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/download,2779,15.html>, data dostępu 20.03.2020.

Ostaszewski P., *Koszty postępowań sądowych w sprawach rozwodowych*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2016, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/IWS_Koszty-post.-rozwodowych.pdf, data dostępu 16.05.2020.

Rządowa Strona Internetowa dot. mediacji, <https://www.mediacja.gov.pl/>, data dostępu: 3 marca 2020.

Nota o autorze

Kacper Cholewa – student Instytutu Prawa i Ekonomii Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie.

Alternatywne sposoby rozstrzygania sporów ze szkód transportowych jako metody zmniejszenia kosztów zakładu ubezpieczeń

Alternative ways of deciding disputes from transport damages as methods for reducing the insurance company costs

Wprowadzenie

W praktyce funkcjonowania zakładów ubezpieczeń zajmujących się oferowaniem ubezpieczeń transportowych oraz realizujących czynności ubezpieczeniowe polegające na likwidacji szkód z oczywistych względów pojawia się konieczność przeanalizowania zagadnień odnoszących się do sposobu rozstrzygnięcia sporu między stronami umowy ubezpieczenia. Konflikt, który powstaje po zaistnieniu szkody transportowej powinien być jak najszybciej rozwiązany w sposób umożliwiający osiągnięcie między stronami porozumienia. Okazuje się bowiem, iż w przypadku braku konsensusu w zakresie ustalenia sposobu naprawienia szkody oraz wysokości odszkodowania spór między stronami może generować konieczność ponoszenia przez strony umowy dodatkowych kosztów związanych z wszczęciem postępowania cywilnego przed sądem powszechnym i dochodzenia zasadności swojego stanowiska. Coraz częściej strony umowy ubezpieczenia zauważają możliwość wykorzystania w procesie zarządzania konfliktem alternatywnych metod rozstrzygania sporów. Alternatywne wobec sądownictwa powszechnego sposoby zakończenia sytuacji spornej wymagają od uczestników rynku ubezpieczeniowego znajomości zasad funkcjonowania mediacji, arbitrażu oraz koncyliacji.

Alternatywne sposoby rozstrzygania sporów nie stanowią pojęcia jednolitego. Obejmują swoim zakresem formy sądowe i pozasądowe alternatywne wobec sądownictwa powszechnego.

Artykuł ma charakter teoretyczno-empiryczny. Prezentuje wybrane alternatywne sposoby rozstrzygania sporów ze wskazaniem zaangażowania podmiotów rynku ubezpieczeniowego w ich wykorzystanie.

Z uwagi na fakt, iż centralną instytucją w katalogu alternatywnych sposobów rozstrzygania sporów zajmuje mediacja w znaczący sposób przeprowadzono analizę zasad jej funkcjonowania.

I. Istota mediacji

Mediacja stanowi jedną z najstarszych metod polubownego rozstrzygania sporów. Jest istotnym elementem kultury prawnej i ekonomicznej. Swoje korzenie wywodzi z tradycji greckiej i prawa rzymskiego.

Z pism Platona i Arystotelesa wynika, iż w starożytności istniała konstrukcja sędziego rozjemczego. Funkcjonowała autonomia konfliktu a mediatorów określano jako medium, czyli osoby będące w środku konfliktu.

Aktualnie mediacja stanowi przykład usługi dla biznesu. Standaryzacja usług mediacyjnych powinna być priorytetem w rozwiązywaniu sporów. Istotą i celem mediacji jest rozwiązywanie konfliktów. Ich powstawanie wynika przede wszystkim z degradacji roli i praw partnerów biznesowych, którzy po zawarciu umowy oczekują od siebie niejednokrotnie więcej, niż wynika to z klauzul zawartego kontraktu.

W literaturze ukształtował się pogląd, iż mediacja jest historycznie i praktycznie pierwszą postacią alternatywnych metod rozwiązywania sporów¹. Nie jest to jednak pogląd dominujący. Przedstawiane są także odmienne stanowiska. Zgodnie z nimi mediacja jest nie tyle alternatywną techniką wobec klasycznego rozstrzygania sporów, jak to zwykło się ją określać, ale w pełni równorzędną techniką pracy z konfliktem, którą należałoby rozważyć zanim strony zdecydują się na spór sądowy².

¹ S. Pieckowski, *Mediacja w sprawach gospodarczych*, Oficyna Wydawnicza Ministerstwa Sprawiedliwości, Warszawa 2012, s. 3.

² T. Maliński, *Duży jest lepiej słyszalny*, Temidium 2/93, Okręgowa Izba Radców Prawnych, Warszawa, s. 9.

Przyjmuje się także, że mediacja jest raczej instytucją wspierającą czy komplementarną wobec sądowego wymiaru sprawiedliwości³. Doskonale współpracuje z podstawowymi zasadami prawa prywatnego poprzez respektowanie autonomii woli stron, swobodą umów i równością stron stosunku prawnego wykreowanego w wyniku zawarcia umowy cywilnoprawnej.

Mediacja stanowi bez wątpienia alternatywę dla poddania sporu pod rozstrzygnięcie sądu. Alternatywny jej charakter jest związany z możliwością wyboru przez strony najbardziej dogodnego dla nich rozwiązania w zakresie rozwiązania sporu. W tym znaczeniu alternatywność mediacji związana jest z autonomiczną decyzją stron co do sposobu postępowania w sytuacji spornej. Strony mogą bowiem być zainteresowane szybszym zakończeniem postępowania, zawarciem ugody i ewentualną kontynuacją współpracy. Alternatywny charakter mediacji daje stronom możliwość zarządzania sytuacją sporną wywołaną przez konflikt. Stanowi przykład innowacyjnego pomysłu na rozwiązanie sporu. Mediację można porównać z nową koncepcją kreowania stosunków między stronami konfliktu. Staje się ona trafnym wyborem pomysłu na realne polepszenie relacji między partnerami biznesowymi. Jest quasi nowym produktem biznesowym nastawionym na umożliwienie stronom złagodzenia stanu napięcia kontraktowego i ukierunkowanym na osiągnięcie kompromisu. Mediacje obejmują zatem pewien kompleks działań i predyspozycji stron do podjęcia się działań w celu osiągnięcia konsensusu.

Mediacje są elementem innowacyjnego spojrzenia na biznes i mogą mieć istotny wpływ na rozwój gospodarczy. Mogą w przyszłości wykreować nową kulturę przedsiębiorczości zwłaszcza przyjmując założenie, że przedsiębiorstwo to urządzenie ekonomiczne, które można wytłumaczyć jako wiązkę kontaktów (nexus of contracts)⁴. Skoro bowiem przedsiębiorstwo może być traktowane jako złożony element obejmujący kontrakty to w jego interesie ekonomicznym będzie wdrażanie zasad mediacji jako elementu strategii ograniczania kosztów postępowań cywilnych wywołanymi sporami powstającymi z powodu niejednoznacznych interpretacji klauzul umownych przez strony.

Brak jednolitego poglądu literatury dotyczącego instytucjonalnego znaczenia mediacji potwierdza tezę o złożonym charakterze poddanego analizie narzędzia

³ R. Morek, *Mediacja w sprawach cywilnych*, Oficyna Wydawnicza Ministerstwa Sprawiedliwości, Warszawa 2011, s. 9.

⁴ P. Milgrom, J. Roberts, *Economics Organization and Management*, Prentice Hall, Englewood Cliffs 1992, <http://library.econ.upd.edu.ph/ir/handle/123456789/6577>, School of Economics Library, University of the Philippines.

oraz o konieczności propagowania idei mediacji jako jednego ze sposobów rozwiązania konfliktu między stronami.

Przyjmując, iż mediacja stanowi przykład urządzenia wykorzystywanego w sytuacji zaistnienia sporu między stronami można uznać za dopuszczalne istnienie dychotomicznego wyodrębnienia jej znaczenia szerszego oraz węższego.

W znaczeniu szerszym mediacja jest uznawana jako technika podejmowana w celu rozpoznania zarówno istoty sporu, jak również stanowisk stron w zakresie możliwości jego rozwiązania przed potencjalnym wszczęciem postępowania sądowego. W znaczeniu węższym jest traktowana wyłącznie jako alternatywa dla sądownictwa powszechnego.

Zaprezentowany podział znaczeniowy pojęcia mediacji nie jest jedyny. W literaturze funkcjonuje także wyodrębnienie mediacji sensu largo i sensu stricto w innym kontekście organizacji pracy z konfliktem. Mediacja sensu largo ma na celu wspieranie procesu negocjacji, usprawnianie komunikacji oraz uświadamianie stronom źródeł konfliktu i pomoc w wypracowaniu kompromisowego rozwiązania, natomiast sensu stricto prowadzi do zawarcia ugody⁵. W zaprezentowanym kontekście analiza mediacji sensu stricto pomija techniki mediacyjne oraz sposoby zarządzania konfliktem. Jej rola sprowadza się do osiągnięcia celu mediacji poprzez zawarcie ugody i osiągnięcia przez strony porozumienia i wyeliminowania niepewności co do istniejącego między nimi stanu sporu.

Bez względu na sposób identyfikacji mediacji stanowi narzędzie, które winno być uwzględniane w strategii działania przedsiębiorców. Ma do spełnienia istotną rolę w biznesie, zwłaszcza w zakresie praktycznego funkcjonowania prawa. Nie może być traktowana wyłącznie jako ciekawe doświadczenie intelektualne.

II. Źródła mediacji

Mediacje wywodzą się z alternatywnych metod rozwiązywania sporów (ADR - Alternative Dispute Resolution). Pod pojęciem ADR rozumie się szereg różnych metod, które służą rozwiązywaniu sporów alternatywnych w stosunku do postępowania sądowego⁶.

Geneza ADR wiąże się ze Stanami Zjednoczonymi i sięga lat 60 tych ubiegłego stulecia.

Przyczynami zainteresowania ADR były: rozległy kryzys sądownictwa amerykańskiego, wzrastające koszty postępowania sądowego, przewlekłość postępowania,

⁵ T. Strumiłło, *Skierowanie stron do mediacji przez sąd*, Kwartalnik ADR nr 3, 2010, s. 121.

⁶ A. Mól, *Pojęcie i znaczenie alternatywnych metod rozstrzygania sporów*, PPH 2001, nr 12, s. 29.

formalizm postępowania oraz poszukiwanie przez przedsiębiorców narzędzi umożliwiających zmniejszenie kosztów postępowań sądowych. W postępowaniu mediacyjnym bierze udział osoba trzecia, mediator, która obowiązana jest zachować w tajemnicy wszelkie fakty i okoliczności, o których dowiedziała się podczas prowadzenia mediacji oraz stworzyć stronom możliwość przedstawienia własnych stanowisk. Istota mediacji sprowadza się do zawarcia ugody między stronami. Ugoda zaś ma czynić wzajemne ustępstwa obu stron sporu.

Do powszechnego użycia skrót ADR został wprowadzony i opracowany w odrębnym dokumencie dnia 19 kwietnia 2002 roku przez Komisję Europejską, zwanym Zieloną Księgą⁷.

W Zielonej Księdze podkreślono, iż ADR w krajach Unii Europejskiej mogą stać się środkiem ułatwiającym dostęp do wymiaru sprawiedliwości. Nie zdefiniowano ADR ani nie wymieniono znanych form ADR.

Kraje członkowskie Unii Europejskiej zostały zobowiązane do jej wykonania do dnia 21 maja 2011 r.⁸.

Polska spełniła wymagania Komisji Europejskiej ze znacznym wyprzedzeniem, gdyż sama idea mediacji jako metody pozasądowego rozwiązywania konfliktów i sporów w prawie polskim pojawiła się już w 1991 r.⁹.

Instytucja mediacji w sprawach cywilnych została wprowadzona do polskiego systemu prawnego w dniu 10 grudnia 2005 r.¹⁰.

Mediację należy traktować jako narzędzie prawne ale przede wszystkim element zarządzania zarówno ryzykiem niestabilności kosztów postępowania sądowego jak również konfliktem zaistniałym między stronami sporu. Jest elementem polityki finansowej podmiotu rynku finansowego i stanowi instytucję o charakterze interdyscyplinarnym.

Mediacja jest urządzeniem umożliwiającym zarządzanie ryzykiem finansowym, albowiem eliminuje wysokie koszty długotrwałego postępowania sądowego oraz nie niszczy relacji pomiędzy stronami sporu. Przyczynia się do większej stabilizacji portfela klientów zakładu ubezpieczeń. Wpływa na politykę tworzenia rezerw sądowych.

⁷ Green Paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law, Document Celex nr 52002DC0196, Eur-Lex.

⁸ Art. 12 dyrektywy Unii Europejskiej 2008/52/EC o niektórych aspektach mediacji w sprawach cywilnych i handlowych L 136, 24/05/2008.

⁹ Ustawa z dnia 23 maja 1991 – O rozwiązywaniu sporów zbiorowych Dz. U. nr 55, poz. 236.

¹⁰ Nowelizacja ustawy z dnia 17 listopada 1964 – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U z 1964, nr 43, poz. 296 z późn. zm., ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 – Kodeks cywilny, Dz. U. nr 16, poz. 93 z późn. zm. oraz ustawy z dnia 28 lipca 2005 – O kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Dz. U. nr 167, poz. 1382 z późn. zm.

W przypadku bowiem skorzystania z mediacji jak również innych alternatywnych form rozstrzygania sporów konflikt ubezpieczeniowy kończy się zawarciem ugody między stronami, a zakład ubezpieczeń nie musi na bieżąco aktualizować rezerw sądowych.

III. Rodzaje mediacji

Ze względu na sposób zainicjowania mediacji wyróżnia się dwa jej rodzaje, tj. pozasądową i sądową. Pozasądowa traktowana jest jako umowna¹¹. W literaturze przedmiotu wyszczególnia się także mediację na wniosek stron¹². Jednakże ta ostatnia stanowi podtyp mediacji pozasądowej zwanej umowną. Wystąpienie bowiem przez stronę z wnioskiem o mediację jest wyrażeniem zgody na rozwiązanie sporu poprzez przeprowadzenie mediacji umownej. Umowa o mediację może być zawarta w formie pisemnej oraz w sposób dorozumiany. Wynika z tego, iż nie przewidziano dla umowy o mediację żadnej formy szczególnej. Wynika z tego, iż mediacja została dedykowana każdej stronie konfliktu bez konieczności dokonywania szczególnych czynności przygotowawczych związanych z zawarciem umowy o mediację. Powyższe świadczy o ułatwieniu dostępu do mediacji. Brak wskazania konkretnej formy umowy o mediację nie eliminuje jednak istnienia jej elementów przedmiotowo istotnych. Powinna ona zawierać: przedmiot mediacji, wskazanie osoby mediatora lub sposobu jego wyboru¹³. Zawarcie między stronami umowy o mediację skutkuje przygotowaniem pisemnego wniosku o mediację. Natomiast w przypadku mediacji sądowej sąd na każdym etapie postępowania sądowego może skierować sprawę do mediacji. Z powyższego wynika, iż aktualnie mediacja ma charakter dobrowolny. Jednakże skierowanie sprawy przez sąd do postępowania mediacyjnego nie daje gwarancji skutecznego wdrożenia postępowania mediacyjnego. Do przeprowadzenia postępowania mediacyjnego potrzebna jest bowiem zgoda każdej ze stron na przeprowadzenie mediacji. Wyrażenie zgody przez każdą ze stron jest wynikiem działania zasady dobrowolności mediacji. Jednym z celów postępowania mediacyjnego jest pomoc w wypracowaniu stronom modelu wyjścia z konfliktu, w tym doprowadzenie do zawarcia porozumienia pomiędzy stronami sporu¹⁴.

¹¹ Art.183¹ § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. nr 43, poz. 296.

¹² E. Gmurzyńska, *Mediacja w sprawach cywilnych w amerykańskim systemie prawnym - zastosowanie w Europie i w Polsce*, C.H. Beck, Warszawa 2007, s. 357.

¹³ Art. 183¹ § 3 ustawy z dnia 17 listopada 1964 – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. nr 43, poz.296.

¹⁴ T. Ereciński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. 1, część pierwsza. Postępowanie pojednawcze*, Lexis Nexis, Warszawa 2012, s. 430.

Niezależnie od wyodrębnienia mediacji sądowej i pozasądowej można wyszczególnić inny podział mediacji poprzez wyodrębnienie mediacji klasycznej oraz ewaluatywnej. Pierwsza z nich dotyczy sytuacji w której mediator jest poza konfliktem. Druga z nich odnosi się do sytuacji w której mediator proponuje rozwiązania dla stron konfliktu. Analiza obowiązujących rozwiązań prawnych nakazuje jednak wnioskować, iż koncepcja mediacji ewaluatywnej nie została zaakceptowana przez przepisy prawa stanowionego¹⁵. W porządku prawnych obowiązuje zatem model mediacji klasycznej w której mediator nie proponuje rozwiązań i nie reprezentuje żadnej ze stron. Swoim postępowaniem ułatwia jednak stronom osiągnięcie porozumienia i wyeliminowanie stanu niepewności istniejącymi między stronami pozostającymi w konflikcie.

Bez względu na rodzaj mediacji ma ona charakter uniwersalny. Pomiędzy mediatorem a stronami konfliktu powstaje stosunek umowny. Zobowiązanie z umowy pomiędzy stronami a mediatorem należy do zobowiązań starannego działania, a nie rezultatu¹⁶. Mediator nie ponosi bowiem odpowiedzialności za brak osiągnięcia przez strony porozumienia mediacyjnego. Powinien jednak podjąć wszelkie działania z zachowaniem należytej staranności w celu nakłonienia strony do podjęcia rozmów mediacyjnych i rozwiązania konfliktu w sposób umożliwiający wyeliminowanie długoterminowego stanu sporu i wzajemnych niechęci. Mediator powinien podejmować działania mające na celu przyspieszenie zakończenia sporu i jego odformalizowanie. Staranne działanie mediatora dotyczy przestrzegania przez niego zasad etycznych z wykorzystaniem prawidłowego zrozumienia istoty mediacji i jego roli w potencjalnym zakończeniu sporu między stronami.

IV. Mediacja w szkodach transportowych

Sprawy dotyczące sporów ubezpieczeniowych mogą być rozpoznawane z wykorzystaniem mediacji. Aktualnie mediacja jako jedna z alternatywnych form rozstrzygania sporów ubezpieczeniowych nie jest powszechnie stosowana. Strony umowy ubezpieczenia powinny już na etapie zawarcia umowy wprowadzić klauzule mediacyjne pro futuro przewidujące podjęcie mediacji w przypadku powstania sporu w przyszłości. Ponadto, jeszcze przed wszczęciem postępowania sądowego powinny podejmować próby zawarcia porozumienia z udziałem mediatora.

¹⁵ E. Gmurzyńska, *Rodzaje mediacji. Mediacje .teoria i praktyka*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 112.

¹⁶ M. Pazdan, *Prawa i obowiązki oraz odpowiedzialność cywilna mediatora*, [w:] *Odpowiedzialność cywilna. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Adama Szpunara*, Kraków 2004, s. 384 – 385.

Liczba szkód z ubezpieczeń transportowych wzrasta. Prawidłowy proces ich likwidacji powinien być elementem serwisu ubezpieczeniowego. W ubezpieczeniach, w przypadku zaistnienia sporu, strony umowy powinny dążyć do poddania sprawy spornej pod rozstrzygnięcie alternatywnych metod.

Wyrażenie przez ubezpieczyciela zgody na wykorzystanie alternatywnych wobec sądownictwa powszechnego metod rozstrzygania sporu zwiększa jego atrakcyjność i staje się elementem strategii marketingowej i wizerunkowej. Ponadto kreuje innowacyjność ubezpieczyciela, który staje się bardziej rozpoznawalny. Aktualnie mediacja i inne alternatywne metody rozstrzygania sporów nie są rozpowszechnione przez środowisko ubezpieczeniowe. Mediacja w ubezpieczeniach stanowi narzędzie budowy zaufania biznesowego. Kształtuje społeczną odpowiedzialność biznesu i tworzy wyższą kulturę organizacyjną przedsiębiorstwa jak również dba o jego wizerunek. Zwiększa efektywność przedsiębiorstwa i kreuje innowacyjność podmiotu rynku finansowego. Jednocześnie powoduje oszczędność czasu jako kluczowego elementu w biznesie i tworzy wartość dodaną, bo umożliwia zachowanie pozytywnych relacji między partnerami biznesowymi.

Innowacyjność i pozytywne relacje biznesowe wynikające z zastosowania mediacji mogą stać się istotnymi elementami w działalności podmiotu rynku finansowego.

Wprowadzenie klauzul mediacyjnych w umowach finansowych rozpowszechnia mediację i stwarza otoczenie sprzyjające bezpieczeństwu finansowemu.

Strony konfliktu ze szkody transportowej mogą szybko i efektywnie rozwiązać spór. Zmniejszają ryzyko przewlekłości postępowania i naliczania odsetek za opóźnienie oraz ponoszenia kosztów tytułem wynagrodzenia biegłych sądowych. Ograniczają ryzyko tworzenia rezerw sądowych w zaniżonej wysokości. Zmniejszają koszty rozbudowanych pod względem modelowania roszczeń postępowań sądowych z tytułu szkód. Nie istnieje ryzyko pogorszenia sytuacji stron. W sytuacji gdy strony nie osiągną porozumienia mogą dochodzić swoich roszczeń na drodze postępowania sądowego. Strony zarządzają swoim rozbudowanym katalogiem roszczeń stanowiącym źródło konfliktu. Ponadto zarządzają emocjami i budują relacje na przyszłość poprzez poprawę komunikacji. Zarządzają kosztami postępowań albowiem następuje zwrot całości opłaty od pozwu (5 % wartości dochodzonego roszczenia), gdy postępowanie zakończyło się zawarciem ugody przed rozpoczęciem pierwszej rozprawy przed sądem I instancji lub zwrot $\frac{3}{4}$ opłaty od pozwu, gdy ugoda przed mediatorem została zawarta po rozpoczęciu rozprawy.

V. Inne alternatywne sposoby rozstrzygania sporów

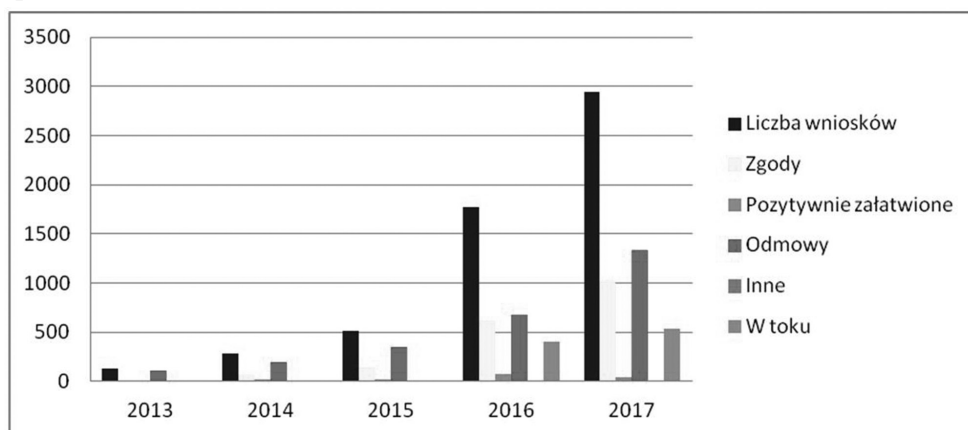
Aktualnie rynek ubezpieczeniowy przewiduje trzy możliwości zastosowania alternatywnych metod polubownego rozstrzygania sporów tj. mediację, sąd polubowny oraz inny mechanizm rozwiązania sporu ale tylko wtedy, gdy podmiot rynku finansowego przewiduje jego zastosowanie¹⁷.

Tabela Nr 1. Liczba wniosków o mediację do Komisji Nadzoru Finansowego w latach 2013 – 2017.

Lata	2013	2014	2015	2016	2017
Liczba wniosków	131	285	511	1775	2941
Zgody	11	59	135	611	1016
Pozytywnie załatwione	13	15	18	80	43
Odmowy	104	196	350	676	1337
Inne	0	2	8	6	12
W toku	3	13	0	402	533

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z działalności Komisji Nadzoru Finansowego w latach 2013-2017.

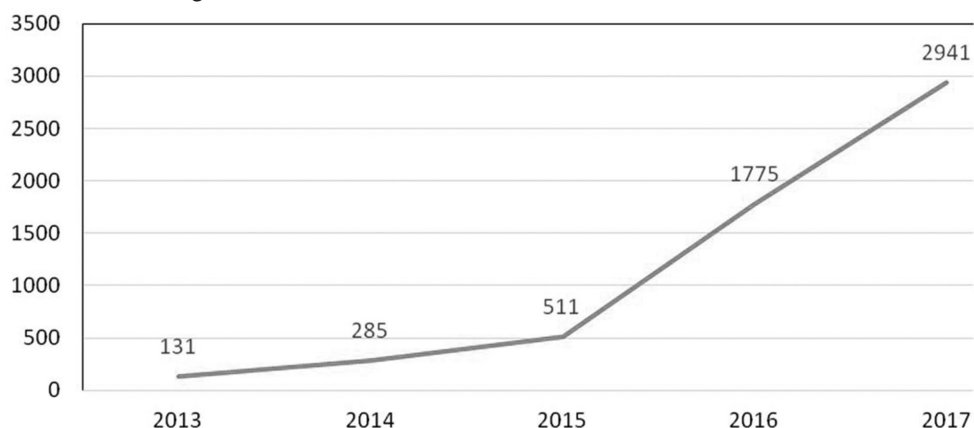
Wykres Nr 1. Wnioski o mediację do Komisji Nadzoru Finansowego – stany spraw w latach 2013-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z działalności Komisji Nadzoru Finansowego w latach 2013 – 2017.

¹⁷ Art. 10 pkt.2 ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 – O rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym, Dz. U. poz. 1348.

Wykres Nr 2. Dynamika wzrostu liczby wniosków o mediacje do Komisji Nadzoru Finansowego w latach 2013-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z działalności Komisji Nadzoru Finansowego w latach 2013 - 2017.

Tabela Nr 2. Zmiany (w %) liczby wniosków o mediacje do Komisji Nadzoru Finansowego w latach 2013-2017.

Lata	2013	2014	2015	2016	2017
Wzrost (w %) w odniesieniu do roku poprzedniego		(117%)	(79%)	(247%)	(65%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z działalności Komisji Nadzoru Finansowego w latach 2013-2017.

W analizowanym okresie zauważalny jest coroczny wzrost liczby wniosków o mediacje. W 2017 roku wpłynęło o 65% więcej wniosków niż w 2016 roku, natomiast w odniesieniu do 2015 roku wzrost ten wynosił 475%.

W latach 2016 i 2017 analizowanego okresu daje się zauważyć niemalże identyczny, wynoszący 35% udział zgód na prowadzenie postępowań mediacyjnych w ogólnej liczbie wpływających wniosków. Dla przykładu w latach 2013, 2014 i 2015 udział ten stanowił odpowiednio 8%, 20% i 26%.

Udział odmów w ogólnej liczbie wpływających wniosków o mediacje w analizowanym okresie wynosił w kolejnych latach odpowiednio: 2013 (79%), 2014 (68%), 2015 (68%), 2016 (38%), 2017 (45%). Stwierdzić należy, iż procentowy udział odmów w ogólnej liczbie wpływających wniosków jest wyższy od udziału zgód na prowadzenie takich postępowań.

Powyższe oznacza wzrost zainteresowania mediacją jako jedną z alternatywnych form rozstrzygnięcia sporu ubezpieczeniowego. Pomimo wzrostu liczby wniosków

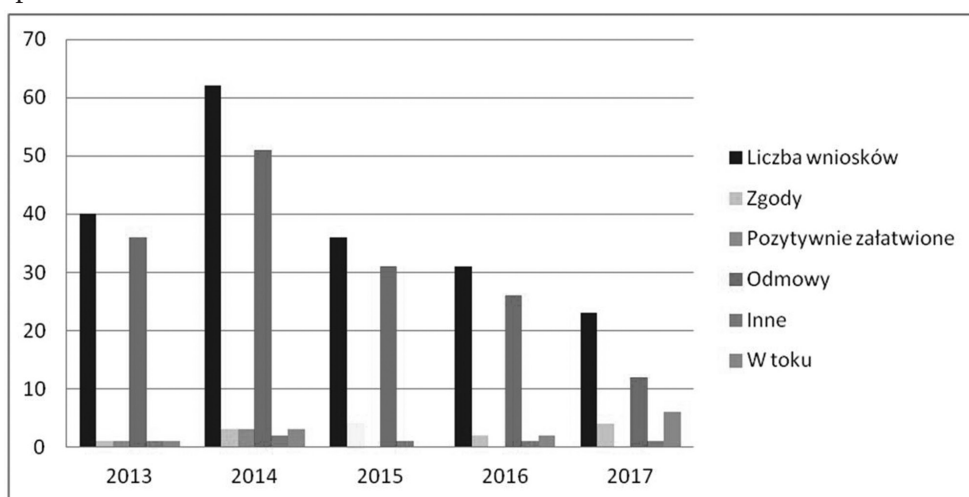
o mediację liczba pozytywnie zakończonych spraw nie jest zadawalająca. Wzrasta bowiem liczba odmów w których jedna ze stron nie zdecydowała się na zakończenie sporu z wykorzystaniem mediacji.

Tabela Nr 3. Liczba wniosków o arbitraż do Komisji Nadzoru Finansowego w latach 2013 – 2017.

Lata	2013	2014	2015	2016	2017
Wnioski	40	62	36	31	23
Zgody	1	3	4	2	4
Pozytywnie załatwione	1	3	0	0	0
Odmowy	36	51	31	26	12
Inne	1	2	1	1	1
W toku	1	3	0	2	6

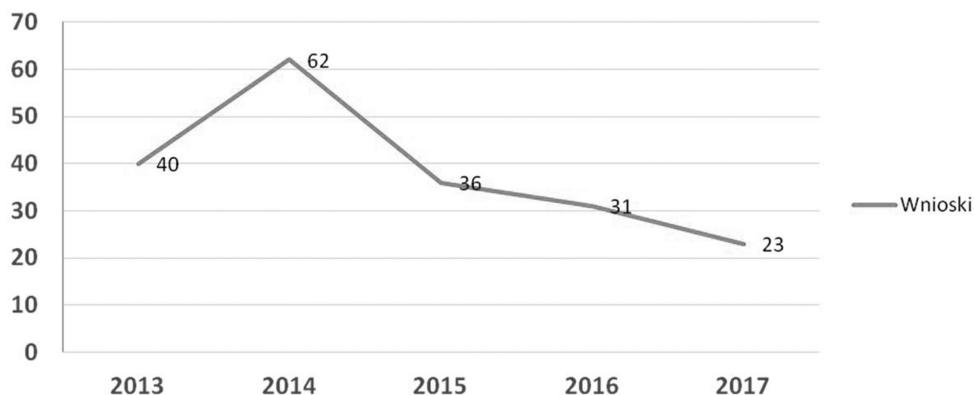
Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z działalności Komisji Nadzoru Finansowego w latach 2013-2017.

Wykres Nr 3 Wnioski o mediację do Komisji Nadzoru Finansowego – stany spraw w latach 2013-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z działalności Komisji Nadzoru Finansowego w latach 2013-2017.

Wykres Nr 4. Wnioski do Komisji Nadzoru Finansowego o arbitraż – dynamika wzrostu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z działalności Komisji Nadzoru Finansowego w latach 2013-2017.

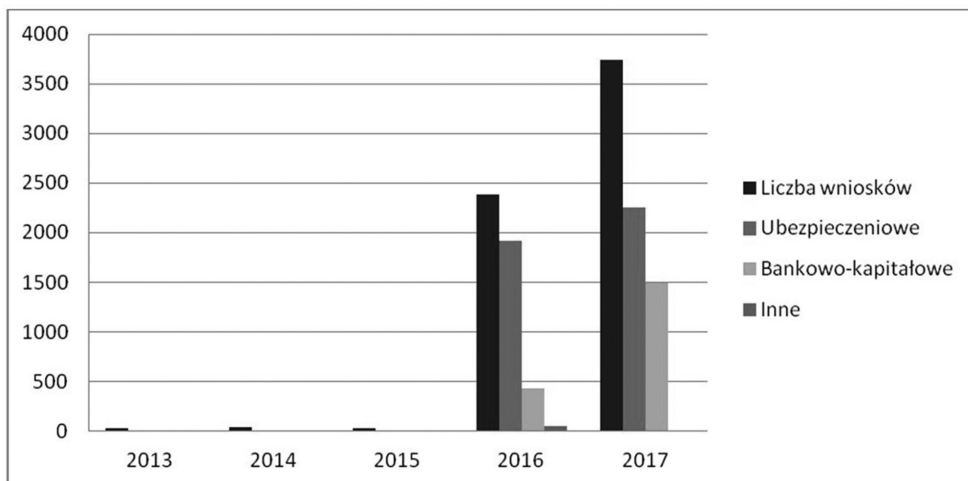
Liczba wniosków o arbitraż przed Komisją Nadzoru Finansowego sukcesywnie zmniejsza się. Od 2015 roku nie odnotowano nawet jednej sprawy, która została pozytywnie zakończona.

Tabela Nr 4. Wnioski do Sądu Polubownego Rzecznika Ubezpieczonych i Wydziału Pozasądowego Rozwiązywania Sporów Rzecznika Finansowego w latach 2013-2017.

Lata	2013	2014	2015	2016	2017
Liczba wniosków	27	38	25	2388	3741
Ubezpieczeniowe				1916	2251
Bankowo kapitałowe				426	1490
Inne				46	

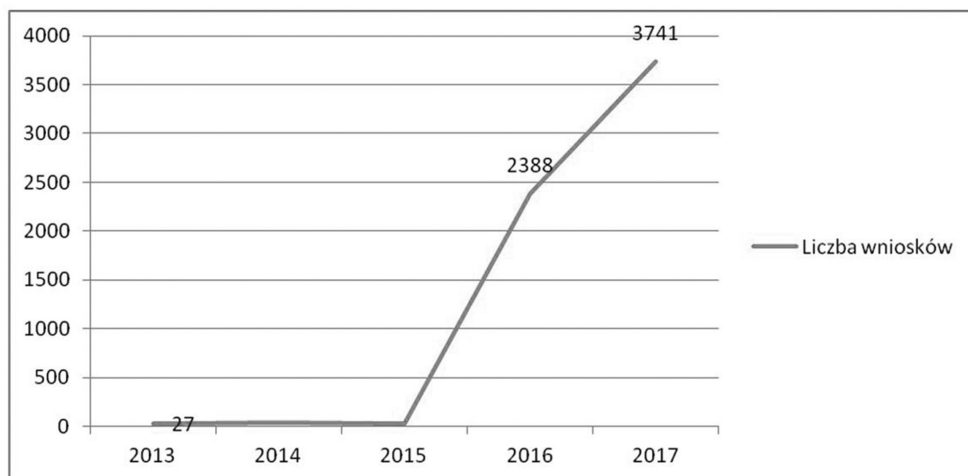
Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z działalności Rzecznika Ubezpieczonych i Rzecznika Finansowego w latach 2013-2017.

Wykres Nr 5. Wnioski do Sądu Polubownego Rzecznika Ubezpieczonych i Wydziału Pozasądowego Rozwiązywania Sporów Rzecznika Finansowego w latach 2013-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z działalności Rzecznika Ubezpieczonych i Rzecznika Finansowego w latach 2013 – 2017.

Wykres Nr 6. Wnioski do Sądu Polubownego Rzecznika Ubezpieczonych i Wydziału Pozasądowego Rozwiązywania Sporów Rzecznika Finansowego w latach 2013-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z działalności Rzecznika Ubezpieczonych i Rzecznika Finansowego w latach 2013 – 2017.

Postępowanie prowadzone przed Rzecznikiem Finansowym jest jednym ze sposobów zakończenia sporu. Inicjuje je klient podmiotu rynku finansowego poprzez wystąpienie z wnioskiem. Udział podmiotu rynku finansowego jest obowiązkowy. Rzecznik Finansowy przedstawia propozycję zakończenia sporu i negocjuje ze stronami, ale polubowne zakończenie postępowania nie musi nastąpić.

Pozasądowe postępowanie przed Rzecznikiem Finansowym nie ma charakteru mediacyjnego ani arbitrażowego. Stanowi przykład postępowania koncyliacyjnego.

Rzecznik Finansowy reprezentuje interesy odbiorców usług finansowych a podstawową cechą mediacji jest niezależność mediatora od stron sporu. Postępowanie przed Rzecznikiem Finansowym w przeciwieństwie do mediacji nie jest objęte całkowitą poufnością. Tryb postępowania przed Rzecznikiem Finansowym nie jest uregulowany przez przepisy ustawy kodeks postępowania cywilnego. Głównym zadaniem mediatora jest udzielenie pomocy stronom w osiągnięciu porozumienia i wypracowanie obustronnie satysfakcjonującego rozwiązania. Koncyliator sam przedstawia stronom propozycje rozwiązania sporu a akceptacja zaproponowanego rozwiązania pozostaje uprawnieniem stron. Postępowanie wszczyna się na wniosek klienta a wnioskodawca może wносить o przedstawienie stronom propozycji rozwiązania sporu.

Wnioski

Alternatywne sposoby rozstrzygania sporów powinny być uwzględniane jako element strategii działania uczestników rynku ubezpieczeniowego. Zakłady ubezpieczeń wykorzystując inne formy rozwiązywania sporów ubezpieczeniowych mogą spowodować zmniejszenie kosztów w procesie dochodzenia roszczeń transportowych. Powyższe może w znaczący sposób przyczynić się do utrzymania kosztów obsługi ubezpieczenia w niezmienionej wysokości. Wykorzystanie alternatywnych sposobów rozstrzygania sporów staje się elementem strategii biznesowej zakładu ubezpieczeń i budowania wizerunku podmiotu stosującego innowacyjne sposoby zarządzania konfliktem.

Aktualnie istnieje konieczność zmiany nastawienia środowiska ubezpieczeniowego do alternatywnych metod rozstrzygania sporów jako nowoczesnych formuły szybkiego i tańszego rozstrzygnięcia sporu oraz potraktowanie mediacji, arbitrażu i koncyliacji jako narzędzi budowania reputacji podmiotu rynku finansowego i propagowania idei innowacyjności przedsiębiorstwa.

Należy rekomendować zmianę sposobu myślenia i nietraktowanie mediacji, arbitrażu i koncyliacji jako oznaki słabości biznesowej lecz jako elementów kształtujących zwiększenie bezpieczeństwa finansowego.

Istnieje konieczność przeprowadzenia diagnozy branżowej na temat przyczyn braku zainteresowania mediacjami, arbitrażem oraz koncyliacją.

Istotne jest prowadzenie badań na temat poziomu satysfakcji przez środowisko ubezpieczeniowe postępowania mediacyjnego oraz wprowadzenie kodeksu dobrych praktyk mediatorów rozpoznających spory ubezpieczeniowe.

Streszczenie

Współcześnie zakłady ubezpieczeń mają wiele możliwości kreowania i wdrażania innowacji. Jedną z nich jest możliwość wykorzystania alternatywnych sposobów rozstrzygania sporów z umów ubezpieczeń. Umiejętność czerpania z tej wiedzy staje się dziś jedną z kluczowych zdolności budującej przewagę konkurencyjną oraz więzi z sektorem ubezpieczeniowym.

Rosnąca konkurencja zmusza zakłady ubezpieczeń do ciągłego różnicowania swojej oferty w celu korzystnego wyróżnienia się. Alternatywne metody rozstrzygania sporów

(Alternative Dispute Resolution) powinny odgrywać kluczową rolę w strategii biznesowej zakładu ubezpieczeń. Ich wprowadzenie, jako elementu kształtującego misję zakładu ubezpieczeń, wpłynie na zmniejszenie kosztów postępowania w przypadku zaistnienia sporu ze szkód majątkowych i osobowych w transporcie.

Rozstrzygnięcie sporu z wykorzystaniem alternatywnych sposobów jest szybsze i mniej sformalizowane. Staje się innowacyjne i bardziej konkurencyjne, a przede wszystkim szybsze od postępowania przed sądem powszechnym.

Summary

Nowadays, insurance companies provide many opportunities of creating and implementing innovation. One of them is the possibility of using Alternative Dispute Resolution from insurance contracts. The ability of exploiting that knowledge is now becoming one of the vital skills that build competitive advantage as well as bonds with the insurance sector.

Increasing competition is forcing insurance companies to continually differentiate their offer so that they could excel in a beneficial way. Alternative Dispute Resolution methods should play the key role in the business strategy of an insurance company. Implementing them, as an element that is shaping the mission of the insurance company, will influence the reduction of proceeding costs in the event of any dispute arising from damage to property and personal damage in transport.

Dispute resolution with the use of alternative methods is faster and less formalised. It is becoming innovative and more competitive, and most of all, faster than public court proceedings.

Bibliografia

- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 – Kodeks cywilny, Dz. U. nr 16, poz. 93 z późn.zm.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. nr 43, poz. 296
- Ustawa z dnia 23 maja 1991 – O rozwiązywaniu sporów zbiorowych, Dz. U. poz. 236.
- Ustawa z dnia 28 lipca 2005 – O kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Dz. U. nr 167, poz. 1382 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 – O rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym, Dz. U. poz. 1348 z późn.zm.
- Dyrektywa Unii Europejskiej 2008/52/EC o niektórych aspektach mediacji w sprawach cywilnych i handlowych, L 136,24/05/2008.
- Ereciński T., *Kodeks postępowania cywilnego.Komentarz, t. 1, część pierwsza. Postępowanie pojednawcze*, Lexis Nexis ,Warszawa 2012.
- Gmurzyńska E., *Mediacja w sprawach cywilnych w amerykańskim systemie prawnym – zastosowanie w Europie i w Polsce*, C.H.Beck, Warszawa 2007.
- Gmurzyńska E., *Rodzaje mediacji. Mediacje. Teoria i praktyka*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009.
- Green Paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law (COM,2002).
- Maliński T., *Duży jest lepiej słyszalny*, czasopismo Okręgowej Izby Radców Prawnych w Warszawie nr 2(93), czerwiec 2018.
- Milgrom P., Roberts J., *Economics Organization and Management*, Prentice Hall, Englewood Cliffs 1992.
- Morek R., *Mediacja w sprawach cywilnych*, Oficyna Wydawnicza Ministerstwa Sprawiedliwości, Warszawa 2011.
- Mól A., *Pojęcie i znaczenie alternatywnych metod rozstrzygania sporów*, PPH 2001, nr 12.
- Pazdan M., *Prawa i obowiązki oraz odpowiedzialność cywilna mediatora*, Kraków 2004.
- Pieckowski S., *Mediacja w sprawach gospodarczych*, Oficyna Wydawnicza Ministerstwa Sprawiedliwości , Warszawa 2012.
- Strumiłło T., *Skierowanie stron do mediacji przez sąd*” Kwartalnik ADR nr 3, 2010.

Nota o autorze

dr Małgorzata Maliszewska – adiunkt w Akademii Finansów i Biznesu Vistula w Warszawie.

Realizacja naczelnych zasad mediacji w Kodeksie postępowania cywilnego

Implementation of main principles of mediation in the Code of Civil Procedure

Praktyka mediacyjna wykształciła podstawowe zasady, których przestrzeganie jest konieczne w celu zachowania prawidłowego przebiegu mediacji i realizacji jej celów. Umożliwia to zapewnienie komfortu psychicznego stronom sporu, a także pozwala na uzyskanie przez nie rzetelnej i efektywnej pomocy w rozwiązywaniu konfliktu. Część z tych zasad znalazła swoje odzwierciedlenie w przepisach k.p.c.¹, jednak nie wszystkie zostały w nich w pełni zrealizowane. Ich wdrożenie jest kluczowe dla rozwoju mediacji i popularyzacji tej metody rozwiązywania sporów. Niniejszy artykuł ma na celu analizę realizacji tych zasad w rzeczonych przepisach.

I. Dobrowolność

Podstawową zasadą mediacji jest dobrowolność, co podkreśla J.M. Łukasiewicz, stwierdzając, że bez jej spełnienia nie ma mowy o mediowaniu². Jego zdaniem jest ona spełniona poprzez wyrażenie zgody każdego z uczestników na przystąpienie, kontynuowanie i sfinalizowanie postępowania mediacyjnego, co w fazie początkowej oraz końcowej oznacza zewnętrznie wyrażoną zgodę, natomiast w fazie trwania przejawia się w podtrzymaniu woli polubownego rozwiązania sprawy, mimo iż w każdym momencie podmioty uczestniczące w mediacji mogą wycofać się lub zrezygnować³. A. Kalisz zwraca uwagę na brak zewnętrznego przymusu do wzięcia

¹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. Nr 43 poz. 296, z późn. zm.

² J. M. Łukasiewicz, *Naczelne zasady mediacji*, (w:) A. M. Arkuszewska, J. Plis (red. nauk.), *Zarys metodyki pracy mediatora w sprawach cywilnych*, Wolters Kluwer SA, Warszawa, 2014, s. 70.

³ *Tamże*, s. 70-71.

udziału w mediacji, zauważając że dobrowolność dotyczy nie tylko stron, lecz także mediatora. Dobrowolność dotyczy zarówno zgody na mediację, jak i na mediatora. Aby zasada dobrowolności była wypełniona, strony powinny być również odpowiednio poinformowane o kosztach i skutkach prawnych mediacji⁴. Nawiązując do zgody na osobę mediatora wyodrębnia się czasem zasadę akceptowalności mediatora. Mediatorem może zostać jedynie osoba, na której udział w tym charakterze, w konkretnej sprawie wyrażą zgodę strony⁵. P. Waszkiewicz twierdzi zaś, że zaakceptowanie mediatora przez strony zawiera się w zasadzie dobrowolności⁶.

Dobrowolność jest wyrażona wprost w art. 183¹ § 1 k.p.c. Stanowi on, że mediacja jest dobrowolna. Zasada ta zdaje się jednak ograniczona w przypadku stałego mediatora, który może odmówić prowadzenia mediacji tylko z ważnych powodów, o których jest obowiązany niezwłocznie powiadomić strony, a jeżeli do mediacji skierował je sąd – również sąd⁷.

Problematiczny jest również art. 103 k.p.c. Daje on możliwość obciążenia strony dodatkowymi kosztami w przypadku „oczywiście nieuzasadnionej” odmowy mediacji lub niestawienia się na posiedzenie mediacyjne bez usprawiedliwienia, pomimo wcześniejszego wyrażenia zgody na mediację. Brak uzasadnienia lub usprawiedliwienia nie powinien wywoływać negatywnych konsekwencji, nawet mimo wyrażonej wcześniej zgody na mediację, gdyż strach przed konsekwencjami wyklucza dobrowolność.

Wątpliwości co do naruszania dobrowolności mediacji budzi też art. 10 k.p.c., zgodnie z którym w sprawach, w których zawarcie ugody jest dopuszczalne, sąd dąży w każdym stanie postępowania do ich ugodowego załatwienia, w szczególności przez nakłanianie stron do mediacji. Zasadnym wydawałoby się informowanie o możliwości podjęcia mediacji, jej przebiegu, możliwych skutkach oraz zaletach, jednak bez nakłaniania stron. Autorytet sądu może bowiem wpływać na decyzję o podjęciu przez strony mediacji. Wpływ autorytetów na podejmowanie decyzji został poddany eksperymentom, które mogą skłaniać do wniosków, że siła oddziaływania autorytetów bywa tak duża, iż człowiek jest w stanie pod ich wpływem podejmować decyzje,

⁴ A. Kalisz, *Mediacja jako forma dialogu w stosowaniu prawa*, Difin, Warszawa, 2016, s. 104-105.

⁵ A. Binsztok (red.), *Sztuka skutecznego prowadzenia mediacji - zagadnienia prawne i ekonomiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, 2012, s. 14.

⁶ P. Waszkiewicz, *Zasady mediacji*, (w:) E. Gmurzyńska, R. Morek (red.), *Mediacje, teoria i praktyka*, Oficyna a Wolters Kluwer Business, Warszawa, 2009, s. 96.

⁷ art. 183² §4 k.p.c.

które nie pozostają w zgodzie z jego wolą. Przykładem może być choćby kontrowersyjny eksperyment Milgrama⁸. Wydaje się, że nakłanianie do mediacji przez sędziego może w skrajnych przypadkach naruszać zasadę dobrowolności.

Mediacja powinna być w pełni dobrowolna, bez negatywnych konsekwencji za jej odmowę oraz bez nakłaniania przez jakiekolwiek organy. Nakłanianie należy jednak odróżnić od informowania i zachęcania. Wydaje się, że akurat tych działań wciąż brakuje ze strony organów państwa. Do mediacji należy zachęcać, lecz nie wolno zmuszać, gdyż prowadzona wbrew woli stron może ona przynieść więcej szkód niż korzyści.

II. Poufność

Bez zachowania poufności postępowania niemożliwe byłoby zaufanie stron wobec siebie nawzajem, mediatora oraz mediacji jako takiej. Zdaniem A. Kalisz zgodnie z tą zasadą przebieg mediacji i poruszane w jej ramach zagadnienia objęte są tajemnicą i pozostać mają do wyłącznej wiadomości stron oraz mediatora. Ma to na celu zapewnienie poczucia bezpieczeństwa koniecznego dla prowadzenia efektywnego dialogu⁹. Jak słusznie zauważa, z zasadą poufności nie koliduje obowiązek sporządzania protokołu bądź sprawozdania z mediacji, ze względu na zakres tych dokumentów¹⁰.

Odzwierciedleniem zasady poufności jest art. 183⁴ k.p.c., który w § 1 stanowi, że postępowanie mediacyjne nie jest jawne. W § 2 rozciąga na mediatora, strony i inne osoby biorące udział w mediacji, obowiązek zachowania w tajemnicy faktów, o których dowiedziały się w związku z prowadzeniem mediacji. Strony mogą zwolnić mediatora i inne osoby biorące udział w postępowaniu mediacyjnym z tego obowiązku. Obowiązek zachowania poufności dotyczy więc wszystkich uczestników mediacji, w tym pełnomocników i ekspertów. Gwarancję zachowania poufności przez mediatora znacząco zwiększa przepis art. 259¹ k.p.c., zgodnie z którym mediator nie może być świadkiem co do faktów, o których dowiedział się w związku z prowadzeniem mediacji, chyba że strony zwolnią go z obowiązku zachowania tajemnicy mediacji.

Zachowanie poufności przez strony jest zapewnione w mniejszym stopniu. Przepis art. 183⁴ § 3 stanowi, że bezskuteczne jest powoływanie się w toku postępowania

⁸ D. G. Myers, *Psychologia społeczna*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań, 2003, s. 275-279.

⁹ A. Kalisz, *Mediacja jako forma...*, s. 108.

¹⁰ *Tamże*, s. 109.

przed sądem lub sądem polubownym na propozycje ugodowe, propozycje wzajemnych ustępstw lub inne oświadczenia składane w postępowaniu mediacyjnym. Jak zauważa J.M. Łukasiewicz, brakuje zastrzeżenia, że bezskuteczne jest powoływanie się na fakty, o których istnieniu strony dowiedziały się podczas mediacji. Możliwe jest jednak umowne zastrzeżenie dyskrecji, a w takim przypadku w jego opinii¹¹ zastosowanie znajdzie przepis art. 72¹ k.c.¹², dotyczący tajemnicy negocjacji. Rozwiązanie to dawałoby większą ochronę interesów stron pod warunkiem, że przepis odnoszący się do negocjacji zastosowany zostanie do procedury mediacji. Zarówno w krajowej¹³, jak i zagranicznej¹⁴ literaturze przedmiotu możemy spotkać definicje mediacji, oparte w ten lub inny sposób na pojęciu negocjacji, w związku z czym przyjęcie poglądu J.M. Łukasiewicza uważam za zasadne.

W doktrynie pojawiały się głosy za możliwością zwolnienia mediatora z tajemnicy w szczególnych przypadkach. Dotyczy to np. przestępstw, o których mowa w art. 240 k.k.¹⁵. Pomijając odpowiedzialność karną grożącą mediatorowi za niepoinformowanie organów ścigania o tych przestępstwach, należy zwrócić uwagę na ich wysoką szkodliwość społeczną. Dodatkowo k.p.k.¹⁶ w art. 304 § 1 zdanie pierwsze stanowi, że każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub Policję. Zdaniem J. M. Łukasiewicza zasada poufności nie ma bezwzględnego charakteru i mając na względzie interes publiczny należy stosować wyżej wskazane przepisy k.k. i k.p.k. Mediator jest w związku z nimi nie tylko zwolniony z obowiązku zachowania tajemnicy, ale też zobowiązany do poinformowania organów ścigania pod rygorem odpowiedzialności karnej¹⁷.

W mojej opinii, należy zgodzić się, że w przypadku szczególnie groźnych lub hańbiących przestępstw, mediator ma nie tylko możliwość, ale też moralny i prawny obowiązek powiadomienia odpowiednich organów. Złamanie tajemnicy mediacji mogłoby jednak być podstawą dla wytaczania mediatorom przez strony procesów cywilnych. W związku z powyższym konieczne było uregulowanie tej materii,

¹¹ J. M. Łukasiewicz, *Naczelne zasady...*, s. 75.

¹² Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny, Dz.U. Nr 16 poz. 93, z późn. zm.

¹³ A. Kalisz, *Mediacja jako forma...*, s. 91-93.

¹⁴ C. W. Moore, *Mediacje. Praktyczne sposoby rozwiązywania konfliktów*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa, 2009, s. 30.

¹⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny, Dz.U. nr 88 poz. 553, z późn. zm.

¹⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego, Dz.U. nr 89 poz. 555, z późn. zm.

¹⁷ J. M. Łukasiewicz, *Naczelne zasady...*, s. 75.

celem sprecyzowania w jakich sytuacjach mediator powinien poinformować służby o złamaniu prawa. Oczywistym wydaje się, że tajemnica mediacji nie może być ważniejsza niż ludzkie życie, zdrowie lub godność, a mediator chroniąc je powinien być wolny od negatywnych konsekwencji.

Ustawodawca postanowił więc znowelizować przepisy k.p.k.¹⁸, dodając art. 178a, zgodnie z którym, co do zasady, mediatora nie wolno przesłuchiwać jako świadka co do faktów, o których dowiedział się od oskarżonego lub pokrzywdzonego prowadząc postępowanie mediacyjne. Z zasady tej wyłączono jednak przestępstwa, o których mowa w art. 240 k.k. Jak słusznie zauważa M. Kurowski, zakaz dotyczy tylko tych treści, które zostały przekazane mediatorowi przez pokrzywdzonego lub oskarżonego. W przypadku pozyskania informacji z innych źródeł, nie mamy do czynienia z zakazem dowodowym, nawet w przypadku uzyskania ich w związku z prowadzonym postępowaniem¹⁹. Wciąż niejasne wydają się obowiązki mediatora dotyczące ściganych z urzędu przestępstw, których nie wymieniono w art. 240 k.k. Z racji istnienia przewidzianego w art. 304 k.p.k., społecznego obowiązku informowania o tego rodzaju przestępstwach, należałoby ustalić jasne zasady postępowania mediatora w takich przypadkach.

III. Bezstronność

Bezstronny stosunek mediatora, wiązany jest przez A. Zienkiewicza z obiektywnym stosunkiem do stron sporu, nie opowiadaniem się po żadnej z nich, nie wskazywaniem kto ma rację, równym traktowaniem oraz unikaniem uprzedzeń i konfliktu interesów²⁰. Niedopuszczalne w świetle zasady bezstronności jest ocenianie stron ze względu na pochodzenie, wiek, płeć czy wykształcenie. Na mediatora nie powinno mieć wpływu współczucie i inne emocje, a swoich sympatii nie powinien okazywać stronom²¹. Oczywistym jest jednak, że w szczególnych sytuacjach, jak choćby w przypadku osoby mającej problemy z mową, (np. jąkającej się), danie jej więcej czasu na wypowiedź nie będzie stanowiło złamania zasady bezstronności.

¹⁸ Art. 1 pkt 55 Ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2013 poz. 1247.

¹⁹ M. Kurowski [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, red. D. Świecki, LEX/el. 2020, art. 178(a).

²⁰ A. Zienkiewicz, *Dylematy praktyki mediacyjnej – kilka pytań na tle zasady bezstronności i neutralności mediatora*, *Gubernaculum et Administratio*, nr 1(19), 2019, s. 12.

²¹ P. Waszkiewicz, *Zasady...*, s. 96-97.

Mediator powinien zachować zdrowy rozsądek, zwracając jednocześnie uwagę na swoje emocje wobec stron.

Zasada bezstronności znajduje swój wyraz w art. 183³ k.p.c. Mediator powinien zachować bezstronność przy prowadzeniu mediacji i niezwłocznie ujawnić stronom okoliczności, które mogłyby wzbudzić wątpliwości co do niej. Ma to znaczenie np. w razie istnienia zależności między stroną lub stronami a mediatorem. Osobnym zagadnieniem jest to, czy mediator powinien podejmować się mediacji w takiej sytuacji. Ostatecznie jednak to strony decydują czy zgadzają się na mediatora. Przepisy dają stronom podstawę, by wierzyć, że zostaną poinformowane przez mediatora o wspomnianych okolicznościach. Decyzja należy jednak do nich, zgodnie z zasadami dobrowolności, akceptowalności mediatora i autonomii sporu.

IV. Neutralność

Neutralność mediatora objawia się w braku jego interesu, w jakimkolwiek szczególnym sposobie zakończenia sporu. Neutralność to niezwiązanie z przedmiotem sporu, a nie ze stronami, jak w przypadku zasady bezstronności. Poglądy i przekonania mediatora nie powinny wpływać na jego postrzeganie przedmiotu sporu²². Zdaniem P. Waszkiewicza wynagrodzenie mediatora nie powinno być powiązane z wynikiem mediacji, gdyż może to spowodować (nawet nieświadome) dążenie mediatora do pewnych rozwiązań, w związku z czym przestanie on być neutralny²³. W związku z powyższym uzależnienie wynagrodzenia mediatora od wyniku mediacji, należy w świetle zasady neutralności uznać za niedopuszczalne.

Mediator powinien być osobą, która nie ma żadnej korzyści z konkretnego rozwiązania. Powinien kierować się dobrem i deklarowanymi interesami stron, niezależnie od własnego systemu wartości i punktu widzenia²⁴. Brak w tym zakresie jednoznacznych przepisów, szczególnie w związku z wynagrodzeniem mediatora. Słusznym rozwiązaniem wydaje się wprowadzenie obowiązku informowania stron przez mediatora o każdej okoliczności mogącej budzić wątpliwości co do jego neutralności, na wzór przepisów o bezstronności. Dodatkowo należałoby wprowadzić bezwzględny zakaz uzależniania wynagrodzenia mediatora od osiągnięcia ugody.

²² P. Waszkiewicz, *Zasady...*, s. 97.

²³ *Tamże*, s. 98.

²⁴ A. Kalisz, *Mediacja jako forma...*, s. 108.

V. Elastyczność (odformalizowanie)

Odformalizowanie mediacji należy do jej największych zalet. Jak pisze A. Kalisz, polega ono na braku sztywnych, dookreślonych reguł jej prowadzenia. Zwraca ona uwagę na brak reguł dotyczących przebiegu postępowanie mediacyjnego. W przeciwieństwie do postępowań sądowych, kształt konkretnej mediacji zależy przede wszystkim od stron oraz mediatora. Odformalizowanie koresponduje z prowadzeniem dyskursu w duchu integracyjnym oraz osiągnięciem porozumienia²⁵. Elastyczność mediacji umożliwia dostosowanie sposobu jej prowadzenia do okoliczności, charakteru danej sprawy oraz emocjonalnego nastawienia stron. Daje to możliwość spersonalizowania sposobu rozwiązania konfliktu, co zwiększa komfort stron i daje większe szanse na zakończenie mediacji ugodą.

Słusznie zauważa J.M. Łukasiewicz, że zasada elastyczności nie znajduje bezpośredniego przełożenia na żaden z przepisów k.p.c.²⁶. Jego zdaniem przepisy celowo zostały niedookreślone i pozostawione do swobodnej dyspozycji zainteresowanych. Nie należy tego traktować jako wadliwości legislacyjnej bądź luk prawnych, gdyż prawodawca chciał, by mediacje można było dostosować do różnych okoliczności, dzięki czemu w zasadzie każda sprawa cywilna posiadająca zdolność ugodową może zostać poddana mediacji²⁷. Zasada ta znajduje więc odzwierciedlenie w całości uregulowań k.p.c. dotyczących mediacji.

VI. Autonomia sporu

Zgodnie z poglądem S. Pieckowskiego zasada autonomii sporu wyróżnia mediację od innych technik rozwiązywania sporów. Strony podejmują decyzje o autonomizacji sporu. Wychodząc z konstytucyjnej zasady wolności, jednostki biorą sprawy w swoje ręce, zapraszając do pomocy mediatora. Pomoc ta winna być udzielona na warunkach ustalonych przez strony²⁸.

A. Kalisz wywodzi tę zasadę z zasady dobrowolności, gdyż w jej opinii stanowi ona gwarancję zasady autonomii konfliktu, służąc zwróceniu go stronom. Konflikt i wynikły z niego spór, a także wpływ na ich zakończenie należą do samych stron²⁹.

²⁵ A. Kalisz, *Mediacja jako forma...*, s. 109.

²⁶ J. M. Łukasiewicz, *Naczelne zasady...*, s. 76.

²⁷ *Tamże*.

²⁸ S. Pieckowski, *Mediacja gospodarcza*, Difin, Warszawa, 2015, s. 143.

²⁹ A. Kalisz, *Mediacja jako forma...*, s. 106.

J.M. Łukasiewicz upatruje źródła zasady autonomii sporu na styku zasad dobrowolności i elastyczności. Według niego uczestnicy postępowania mediacyjnego mają świadomość, że konflikt jest ich „własnością”. Mediator nie wydaje arbitralnych rozstrzygnięć, a jedynie pomaga stronom w wypracowaniu samodzielnego (lecz wspólnego) stanowiska. Co za tym idzie, strony mają możliwość stałego dostosowywania formy mediacji³⁰.

W tym kontekście warto rozważyć podział mediacji sformułowany przez L. Riskina ze względu na rolę pełnioną przez mediatora. Mediację dzieli on na facylitatywną i ewaluatywną³¹. W największym skrócie można powiedzieć, że w modelu mediacji facylitatywnej, mediator przede wszystkim moderuje komunikację między stronami³², nie ingerując w treść ugody³³. W mediacji ewaluatywnej mediator ma możliwość zaproponowania własnego projektu rozwiązania sporu, uwzględniając interesy stron. Ingerencja winna mieć oparcie w przewidywanym wyniku potencjalnego postępowania sądowego, a nie w przyznawaniu przez mediatora racji którejś ze stron³⁴.

S. Pieckowski wyróżnia trzy poglądy na temat wyboru formy mediacji³⁵:

- mediacja facylitatywną jest jedynym dopuszczalnym modelem mediacji,
- mediacja ewaluatywna jest optymalnym modelem mediacji,
- obydwa modele mogą i powinny być stosowane łącznie, w zależności od potrzeb, fazy postępowania, kompetencji mediatora oraz zgody stron.

Ustawodawca przyjął trzecie rozwiązanie. Zgodnie z art. 183^{3a} k.p.c. mediator prowadzi mediację, wykorzystując różne metody zmierzające do polubownego rozwiązania sporu, w tym poprzez wspieranie stron w formułowaniu przez nie propozycji ugodowych, lub na zgodny wniosek stron może wskazać sposoby rozwiązania sporu, które nie są dla stron wiążące. Domyślnym modelem przyjętym w k.p.c. jest więc mediacja facylitatywna, z możliwością przejścia na mediację ewaluatywną w przypadku zgodnego wniosku stron. Cały czas to strony, a nie mediator zachowują kontrolę nad przebiegiem postępowania.

³⁰ J. M. Łukasiewicz, *Naczelne zasady...*, s. 85-86.

³¹ L. Riskin, *Understanding Mediators' Orientations, Strategies and Techniques: A Grid For the Perplexed*, Harvard Negotiation Law Review, 1996, vol. 1, s. 35.

³² A. Kalisz, *Mediacja jako forma...*, s. 101.

³³ J. Plis, *Rodzaje mediacji*, (w:) A. M. Arkuszewska, J. Plis (red. nauk.), *Zarys metodyki...*, s. 63.

³⁴ A. Kalisz, *Mediacja jako forma...*, s. 101-102.

³⁵ S. Pieckowski, *Mediacja...*, s. 29.

VII. Profesjonalizm

S. Pieckowski uważa, że jest to jedna z kluczowych zasad mediacji, co w szczególności sposób ma uzewnętrzniać się w mediacji gospodarczej. Kompetencje interpersonalne nie są dla niego wystarczające do skutecznego przeprowadzenia mediacji. Znajomość zasad, form i technik mediacyjnych, a także posiadanie specjalizacji w określonej dziedzinie prawa gospodarczego oraz doświadczenie zawodowe i uznany dorobek zawodowy w wybranej dziedzinie daje szansę na przeprowadzenie mediacji w skomplikowanych sporach gospodarczych w sposób skuteczny. Nie oznacza to jednak jego zdaniem, że tylko prawnik specjalista może być mediatorem w sprawach gospodarczych. Według niego np. socjolog lub inżynier mogą prowadzić mediacje w tego rodzaju nieskomplikowanych sporach. W trudniejszych przypadkach mogą oni za zgodą stron skorzystać z pomocy drugiego mediatora, będącego prawnikiem lub zasięgnąć rady eksperta³⁶. A. Bieliński wyraża pogląd, że wykształcenie prawnicze nie predestynuje do bycia mediatorem, a czasem może nawet przeszkadzać, jednak w pewnych sprawach (np. gospodarczych) wiedza prawna może okazać się pomocna³⁷.

Wydaje się, że wymogiem minimalnym zasady profesjonalizmu w sprawach cywilnych jest znajomość technik i form mediacji, a także znajomość procedur związanych z przebiegiem mediacji i sporządzeniem ugody. Mediator powinien także cechować się odpowiednimi predyspozycjami interpersonalnymi i standardami etycznymi. Winien on podejmować się tylko spraw, w których będzie miał wystarczającą wiedzę i umiejętności do przeprowadzenia mediacji. Posiadanie przez niego specjalizacji w danej dziedzinie jest wskazane, choć nie zawsze konieczne (szczególnie w mniej skomplikowanych sprawach). Inaczej jest np. w mediacjach karnych lub dotyczących nieletnich. W tych przypadkach posiadanie odpowiedniej specjalizacji jest konieczne, aby nie wyrządzić krzywdy uczestnikom mediacji.

Wymogi stawiane przez k.p.c. zdają się zbyt niskie nawet w przypadku nieskomplikowanych spraw cywilnych. Mediatorem może być bowiem każda osoba fizyczna mająca pełną zdolność do czynności prawnych i korzystająca w pełni z praw publicznych,

³⁶ S. Pieckowski, *Mediacja...*, s. 145-147.

³⁷ A. Bieliński, *Rola i pozycja mediatora w mediacji gospodarczej - wybrane aspekty*, (w:) R. Wojciechowski (red.), *Mediacje i arbitraż, zagadnienia praktyczne*, Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu, Poznań, 2013 s. 41-42.

o ile nie jest czynnym sędzią³⁸. Przepisy k.p.c. nie dają żadnej gwarancji, że mediator będzie profesjonalistą. Nie zwiększają jej znacząco odrębne przepisy o stałych mediatorach³⁹, których nie będę w tym miejscu szczegółowo omawiał. Zwrócę jedynie uwagę, że zarówno te przepisy, jak i orzecznictwo z nimi związane nie stanowią wystarczającej podstawy, by odpowiedzieć na tak podstawowy problem jak to, czy do wpisu na listę stałych mediatorów wymagane jest posiadanie doświadczenia w prowadzeniu rzeczywistych mediacji⁴⁰.

Najlepszym sposobem zapewnienia profesjonalizmu mediatorów wydaje się więc przyjęcie ustawy o zawodzie mediatora, na wzór innych ustaw o zawodach zaufania publicznego. Stosowne wykształcenie, zdanie egzaminów oraz odbycie praktyki lub aplikacji, byłyby solidnymi gwarantami profesjonalizmu.

VIII. Inne zasady

Nieco rzadziej wspomniana jest zasada dobrej wiary, która dotyczy przystąpienia do mediacji z dobrymi intencjami, co ma przede wszystkim odniesienie do stron. Wiąże się ona z niepodjęciem prób zdominowania lub narzucenia nieakceptowanego rozwiązania drugiej stronie⁴¹. Jej przeciwieństwem jest instrumentalizacja mediacji, polegająca na próbie wykorzystania mediacji lub mediatora do działania na szkodę drugiej strony⁴².

Zasada poszanowania godności wszystkich uczestników mediacji oznacza odnośnienie się przez mediatora do stron w taki sposób, by nie czuły się one wykluczone ze względu na niewiedzę, brak doświadczenia lub status społeczny. Mediator powinien zwracać się do stron kulturalnie, a czynności mediacyjne powinny być prowadzone w sposób jasny i przejrzysty⁴³. Mediator powinien dbać również o to, by strony nie poniżały i nie obrażały się wzajemnie.

Odnosząc się do dwóch wskazanych zasad, należy zauważyć, że nie znajdują one odzwierciedlenia w przepisach k.p.c. Warto jednak zwrócić uwagę, że art. 72 § 2 k.c. stanowi, iż strona, która rozpoczęła lub prowadziła negocjacje z naruszeniem

³⁸ art. 183³ § 1-2 k.p.c.

³⁹ art. 157a ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz.U. nr 98 poz. 1070, z późn. zm.

⁴⁰ por. Postanowienie WSA w Poznaniu z dnia 27 listopada 2018 r., (III SA/Po 336/18), LEX nr 2595635 i Wyrok WSA w Gliwicach z dnia 1 marca 2017 r., (III SA/Gl 1487/16), LEX nr 2268809.

⁴¹ A. Kalisz, *Mediacja jako forma...*, s. 105.

⁴² *Tamże*, s. 106

⁴³ J. M. Łukasiewicz, *Naczelne zasady...*, s. 86.

dobrych obyczajów, w szczególności bez zamiaru zawarcia umowy, jest obowiązana do naprawienia szkody, jaką druga strona poniosła przez to, że liczyła na zawarcie umowy. Skoro mediacja jest formą moderowanej negocjacji, zasadnym wydaje się rozpatrywanie jej w tym kontekście przez analogię do negocjacji. Skorzystanie ze wspomnianego przepisu będzie zdaniem P. Sobolewskiego dopuszczalne, gdyż mediacja i negocjacje mają wiele wspólnych cech. Odpowiedzialność przedkontraktowa (łac. *culpa in contrahendo* - wina w kontraktowaniu) stanowi jego zdaniem instrument kompensacji uszczerbków, wynikających z procesu zawierania umowy. Może być ona zastosowana do mediacji, gdyż zawieraną w wyniku mediacji ugodę należy traktować jako umowę⁴⁴.

Literatura wspomina również o zasadach związanych z szybkością i kosztami mediacji oraz satysfakcją stron. Są to jednak bardziej cechy niż zasady, bez znaczącego wpływu na omawianą tu problematykę.

IX. Podsumowanie

W mojej opinii wiele naczelnych zasad mediacji jest nieodpowiednio realizowanych w przepisach k.p.c. Zasada dobrowolności nie jest realizowana w pełni. Podobnie jest w przypadku zasady poufności, co należy jednak uznać za uzasadnione. Zasada neutralności nie została wyrażona w przepisach, co stanowi ich poważny mankament. Istotnym problemem jest również niezapewnienie przez ustawodawcę odpowiedniego poziomu profesjonalizmu mediatorów. Nie można, moim zdaniem, zgłosić poważnych zastrzeżeń do realizacji zasady bezstronności, która jest wyrażona wprost i nie jest w istotny sposób ograniczona jak zasada dobrowolności. Realizacji innych zasad można doszukać się w sposób pośredni w całości regulacji k.p.c. bądź sięgając do przepisów k.c.

Wdrożenie naczelnych zasad mediacji wydaje się konieczne dla popularyzacji tej metody rozwiązywania sporów. Przez wdrożenie rozumiem odpowiednie dostosowanie przepisów, np. zgodnie z proponowanymi w tym artykule rozwiązaniami. Gra jest warta świeczki, gdyż mediacje dają szansę na zakończenie sporu w krótszym czasie i przy znacznie mniejszych kosztach niż w przypadku arbitrażu lub sądu powszechnego. Ulepszenie obecnych przepisów w oparciu o omawiane tu zasady, pomogłoby uczynić mediację skuteczniejszą i bezpieczniejszą niż dotychczas.

⁴⁴ P. Sobolewski, *Skutki prawne umowy o mediację*, PPH, 2007, nr 8, s. 36.

W połączeniu z działaniami informacyjnymi i popularyzującymi, umożliwiłoby to skuteczne odciążenie wymiaru sprawiedliwości oraz danie jednostkom większej sprawczości w decydowaniu o własnych sprawach.

Streszczenie

Niniejszy artykuł stanowi analizę wpływu naczelnych zasad mediacji na przepisy Kodeksu postępowania cywilnego. Zdaniem autora, tylko część z tych zasad znalazła swoje odzwierciedlenie w omawianych przepisach. Autor analizuje przepisy Kodeksu pod kątem realizacji głównych zasad mediacji, wskazując przeszkody uniemożliwiające uznanie ich pełnego wdrożenia.

Summary

This article analyzes influence of guiding principles of mediation on regulations of the Code of Civil Procedure. In the author's opinion, only some of these principles are reflected in the regulations which are in question. The author analyzes the regulations of the Code in terms of implementation of the main principles of mediation, pointing to obstacles that prevent their full implementation from being recognized.

Bibliografia

Akty prawne

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny, Dz.U. Nr 16 poz. 93, z późn. zm.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. Nr 43 poz. 296, z późn. zm.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny, Dz.U. nr 88 poz. 553, z późn. zm.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego, Dz.U. nr 89 poz. 555, z późn. zm.

Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz.U. nr 98 poz. 1070, z późn. zm.

Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2013 poz. 1247.

Literatura

Bieliński A., *Rola i pozycja mediatora w mediacji gospodarczej - wybrane aspekty* (w:) Wojciechowski R. (red.), *Mediacje i arbitraż, zagadnienia praktyczne*, Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu, Poznań, 2013.

- Binsztok A. (red.), *Sztuka skutecznego prowadzenia mediacji - zagadnienia prawne i ekonomiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, 2012.
- Kalisz A., *Mediacja jako forma dialogu w stosowaniu prawa*, Difin, Warszawa, 2016.
- Kurowski M. [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany*, red. Świecki D., LEX/el. 2020, art. 178(a).
- Łukasiewicz J. M., *Naczelne zasady mediacji*, (w:) Arkuszewska A. M., Plis J. (red. nauk.), *Zarys metodyki pracy mediatora w sprawach cywilnych*, Wolters Kluwer SA, Warszawa, 2014.
- Marszycki K., *Zastosowanie mediacji jako polubownej metody rozwiązywania sporów w sprawach gospodarczych*, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków, 2017 (praca magisterska pod kierunkiem Lic J.).
- Moore C. W., *Mediacje. Praktyczne sposoby rozwiązywania konfliktów*, Oficyna a Wolters Kluwer Business, Warszawa, 2009.
- Myers D. G., *Psychologia społeczna*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań, 2003.
- Pieckowski S., *Mediacja gospodarcza*, Difin, Warszawa, 2015.
- Plis J., *Rodzaje mediacji* (w:) Arkuszewska A. M., Plis J. (red. nauk.), *Zarys metodyki pracy mediatora w sprawach cywilnych*, Wolters Kluwer SA, Warszawa, 2014.
- Riskin L., *Understanding Mediators' Orientations, Strategies and Techniques: A Grid For the Perplexed*, Harvard Negotiation Law Review, 1996, vol. 1.
- Sobolewski P., *Skutki prawne umowy o mediację*, PPH, 2007, nr 8, s. 36.
- Waszkiewicz P., *Zasady mediacji* (w:) Gmurzyńska E., Morek R. (red.), *Mediacje, teoria i praktyka*, Oficyna a Wolters Kluwer Business, Warszawa, 2009.
- Zienkiewicz A., *Dylematy praktyki mediacyjnej – kilka pytań na tle zasady bezstronności i neutralności mediatora*, Gubernaculum et Administratio, nr 1(19), 2019.

Orzecznictwo

- Wyrok WSA w Gliwicach z dnia 1 marca 2017 r., (III SA/GI 1487/16), LEX nr 2268809.
- Postanowienie WSA w Poznaniu z dnia 27 listopada 2018 r., (III SA/Po 336/18), LEX nr 2595635.

Nota o autorze

mgr Kamil Marszycki – mediator, członek Stowarzyszenia „Mediatorzy Polscy”, finansista, filozof, publicysta.

Funkcje mediatora w procesie mediacji

Mediator's functions in the mediation process

I. Wprowadzenie

Mediacja, jako forma polubownego rozwiązywania sporów, jest instytucją powszechnie stosowaną na całym świecie. Występuje we wszystkich krajach, w których przepisy prawne pozwalają na zawarcie ugody za pośrednictwem mediatora w sprawach cywilnych, karnych, gospodarczych, rodzinnych, pracowniczych czy administracyjnych¹. W państwach członkowskich Unii Europejskiej, proces mediacji inicjowany jest na wniosek Sądu lub na wniosek zainteresowanych stron, przed wszczęciem postępowania sądowego². Jednakże, pełne zrozumienie istoty mediacji we współczesnym świecie wymaga ontologicznego podejścia badawczego do instytucji mediacji w celu określenia jej istoty, przedmiotu, właściwości oraz przyczynowości.

Etymologicznie termin *mediacja* wywodzi się zarówno z języka łacińskiego, (*mediatio*) jak również z języka greckiego (*medos*) i oba oznaczają pośredniczenie w sporze w celu doprowadzenia do zgody³. Jako pojęcie prawnicze, termin *mediacja* określany jest jako „(...) niewiążąca metoda rozwiązywania sporów, w której bierze udział neutralna osoba trzecia, mająca za zadanie pomoc stronom zaangażowanym w spór w osiągnięciu wspólnie akceptowalnego rozwiązania”⁴.

Według definicji proponowanej przez Ch. W. Moore'a (1996) mediacja „jest interwencją w toczące się negocjacje lub konflikt, podjętą przez akceptowaną

¹ https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64-es-pl.do?member=1.

² Tamże; Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/EC z 21.5.2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. L Nr 136 z 24.5.2008 r.

³ W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1989, s. 325.

⁴ *Black's Law Dictionary*, West Publishing Company, Minneapolis 2001, s. 97.

trzecią stroną, która nie ma autorytatywnej władzy pozwalającej na podjęcie decyzji rozstrzygającej spór, lecz pomaga stronom w dobrowolnym osiągnięciu przez nie wzajemnie akceptowanego porozumienia w kwestiach spornych”⁵. Piszac o mediacji, Autor twierdzi, że mediacja, może skutkować nie tylko osiągnięciem porozumienia w kwestiach spornych, ale także ustanowić lub wzmocnić relacje w oparciu o wzajemne zaufanie i szacunek lub doprowadzić do ich zakończenia, minimalizując jednocześnie koszty psychiczne i emocjonalne”⁶. Podobną definicję przedstawia D. Peters (1998) twierdząc, że mediacja może być rozumiana jako wspomagane negocjacje, a to właśnie te negocjacje są najpowszechniejszym sposobem dochodzenia do porozumienia oraz budowania relacji prawnych i rozwiązywaniu sporów⁷.

Bardzo ważnym głosem w definiowaniu mediacji jest *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/EC z 21 maja 2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych*⁸, która w art. 3 określa termin mediacja jako: „zorganizowane postępowanie o dobrowolnym charakterze, bez względu na jego nazwę lub określenie, w którym przynajmniej dwie strony sporu próbują same osiągnąć porozumienie w celu rozwiązania ich sporu, korzystając z pomocy mediatora. Postępowanie takie może zostać zainicjowane przez strony albo może je zaproponować lub zarządzić sąd lub nakazać prawo państwa członkowskiego”⁹.

Pomimo braku istnienia oficjalnej definicji mediacji w *Kodeksie Postępowania Cywilnego*, można starać się ją sformułować w oparciu o przepisy regulujące mediację w sprawach cywilnych. Na ich podstawie można stwierdzić, że mediacja jest to postępowanie prowadzone z udziałem bezstronnej osoby trzeciej tj. mediatora. Celem tejże mediacji jest udzielenie pomocy stronom sporu w osiągnięciu wspólnego i wzajemnie akceptowalnego rozwiązania, z jednoczesnym uwzględnieniem możliwości przedstawienia stronom propozycji rozwiązania sporu przez mediatora¹⁰.

⁵ Ch. W. Moore, *The mediation process. Practical strategies for resolving conflict*, Bass, A Wiley Brand San Francisco 1996, s. 15.

⁶ Ch. W. Moore, *Mediacje. Praktyczne strategie rozwiązywania konfliktów*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012, s. 30.

⁷ D. Peters, *An Introduction to Negotiation Theory and Skills*, In *Clinical Legal Education*, N.R. Madhava Menon (red.), Eastern Book Publishers, Lucknow, India 1998.

⁸ Dz.U. L Nr 136 z 24.5.2008 r., s. 3; dalej jako: dyrektywa 2008/52/EC lub dyrektywa.

⁹ *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/EC z 21.5.2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych* (Dz.U. L Nr 136 z 24.5.2008 r., s. 3).

¹⁰ Dyrektywa 2008/52/WE; *Kodeks cywilny Tom. I Komentarz Artykułów 1-534*, red. B. Burian, C.H. Beck, Warszawa 2004; *Kodeks Postępowania Cywilnego. Komentarz*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, C.H. Beck, Warszawa 2019; *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, C.H. Beck, Warszawa 2016.

W świetle przepisów Kodeksu postępowania karnego, mediację można definiować jako szereg działań podejmowanych przez podejrzanego albo oskarżonego i pokrzywdzonego, których celem jest rozwiązanie konfliktu między stronami przy udziale mediatora, którego rolą jest podtrzymywanie i ułatwianie przebiegu mediacji bez narzucania żadnej ze stron własnych poglądów i rozwiązań przedmiotowego konfliktu¹¹.

Właściwości mediacji jako instytucji rozwiązywania sporu dotyczą ugodowości, poufności i dobrowolności stron uczestniczących w mediacji. Dobrowolność stron widoczna jest już w fazie przed-mediacyjnej i dotyczy dobrowolności uczestnictwa w mediacji oraz swobody w wyborze mediatora poprzez strony sporu, przed wszczęciem sprawy sądowej. Poufność mediacji jest pełna, bowiem informacje przekazane podczas procesu mediacji nie mogą być wykorzystane w innych rodzajach postępowania. Pełna kontrola procesu mediacji przez strony wyraża się ich decyzją odnośnie istotnych elementów mediacji, jej zakresu oraz treści porozumienia lub jego braku. Porozumienie w mediacji jest tym, na co strony powiedzą „tak”. Często w obecności profesjonalnego, neutralnego, poufnego, dobrowolnie wybranego mediatora strony dochodzą do porozumienia, np. odnośnie płatności etapowych lub odroczonych, przyszłych transakcji, płatności rzeczowe, takie jak usługi, a nawet przejęcia i wspólne przedsięwzięcia.

Podstawowym celem mediacji jest rozstrzygnięcie sprawy niezależnie od zastosowanego stylu, metody czy podejścia mediacyjnego. Skonfliktowane strony w procesie komunikacji wyrażają swoje stanowiska oraz podejmują decyzje ujawniające ich indywidualne preferencje, które mają bezpośredni lub pośredni wpływ na zastosowane style, metody czy podejścia mediacyjne. Niemniej jednak, wybrane style, metody i podejścia mediacyjne opierają się na powszechnie przyjętych zasadach. Po pierwsze, mediator jest neutralny i nie działa jako rzecznik żadnej ze stron. Po drugie, mediator sporządza protokół precyzujący procedurę identyfikacji i rozwiązywania sporu oraz w przypadku pozytywnego skutku mediacji sporządza ugodę, akceptację której strony poświadczają swoim podpisem. Po trzecie, proces mediacji jest poufny i przebiega bez uprzedzeń z każdej strony. Po czwarte, to właśnie strony zachowują prawo do podejmowania ostatecznych decyzji co do ugody lub wyniku mediacji.

¹¹ A. Sakowicz (red), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 115.

Profesja mediatora stanowi podstawowy paradygmat architektoniczny dla dzisiejszych i przyszłych systemów prawnych na całym świecie, które podzielone są gałęziami obejmującymi złożone kompleksy norm regulujących system prawa cywilnego, karnego czy administracyjnego i określających poszczególne kategorie stosunków społecznych. Koncepcja mediatora wykorzystana była od czasów starożytnych do osiągnięcia porozumienia chociaż współistniała z pokrewną terminologią radzenia sobie z wieloma wymiarami heterogeniczności konfliktów na przestrzeni dziejów¹².

II. Mediator- przegląd literatury

Geneza mediatora jako pośrednika w rozwiązywaniu sporów sięga czasów starożytnych oraz rejestrowana jest w piśmiennictwie religijnym, prawniczym i literackim na całym świecie. Instytucja mediatora występuje na każdym kontynencie i pojawiła się w takich kulturach świata jak kultura afrykańska, amerykańska, arabska, australijska, azjatycka i europejska¹³. We wszystkich kulturach świata genezy współczesnego mediatora można upatrywać w osobie, której celem było udzielenie pomocy prowadzącej do polubownego rozstrzygnięcia sporów przez zwaśnione strony. W kulturze europejskiej, genezy funkcji upatruje się w działalności podmiotów nazywanych łacińskimi nazwami jako *conciliator*, *intercessor*, *interlocutor*, *internunciatus*, *interpolator*, *interpres*, *mediator*, *medium*, czy *philantropus*¹⁴.

W kulturze starożytnego Rzymu instytucję polubownego rozstrzygania sporów prowadził rozjemca w procesie arbitrażu, koncyliacji czy negocjacji. Współczesne nazewnictwo alternatywnych metod rozwiązywania sporów pochodzi od łacińskich

¹² C. Chern, *The commercial mediator's book*, Abington 2015, p. 16.; W. Osuchowski, *Rzymskie prawo prywatne zarys wykładu*, Warszawa 1986, s. 376; W. Litewski, *Rzymskie prawo prywatne*, Warszawa 1994, s. 348-349.

¹³ A. T., Ajayi, L. O. Buhari, *Methods of conflict resolution in African traditional society*, African Research Review: An International Multidisciplinary Journal, 20148 (2), 33, pp.138-157. C. D. Hairston, *Reflection on 'African-Americans in mediation literature: A neglected population.'* In Trujillo, M. A., Bowland, S. Y., Linda, M. J., Richards, P. M. , & Roys, B. (Eds), *Re-centering culture and knowledge in conflict resolution practice*, New York: Syracuse 2008, pp.159-164. J. Scimecca, *Conflict Resolution in the United States: The Emergence of a Profession?* In Kevin Avruch, Peter W. Black, and Joseph A. Scimecca. *Conflict Resolution. Cross-Cultural Perspectives*, Greenwood Press, Westport, Connecticut 1991, pp. 19-40. D. A. Hoffman, K. Triantafillou *Cultural and Diversity Issues in Mediation and Negotiation* w D. A. Hoffman ed., *Mediation: A Practice Guide for Mediators, Lawyers and Other Professionals* Continuing Legal Education, Massachusetts 2013. pp. 229-251. A. Al-Krenawi, J.R. Graham, *The Cultural Mediator: Bridging the Gap Between a Non-Western Community and Professional Social Work Practice*, *British Journal of Social Work* 2001, 31 pp. 665-685. M. A. Noone, L. A. Ojelabi, 'Insights from Australian mediators about mediation and access to justice', *ADJR*, Vol. 25, 2014, pp. 212-220. Kim N H, Walls, J A, Sohn, D W and Kim J S (1993) *Community and Industrial Mediation in South Korea*, *Journal of Conflict Resolution* 37(2), pp. 361-381.

¹⁴ C. Chern, *The commercial mediator's book*, Abington 2015, p. 16.

nazw, na przykład termin *arbitraż* pochodzi od „*arbitrare*” – sądzić, wybierać, termin *koncyliacja*, od „*conciliare*” – pogodzić, jednaczyć, pozyskać, a termin *negocjacje*, od „*negotiatio*” to nic innego jak „interes”¹⁵.

W piśmiennictwie teologicznym Jezus Chrystus jest postrzegany jako mediator, jedyny pośrednik Nowego Przymierza, pomiędzy Bogiem a człowiekiem¹⁶. W *Liście do Hebrajczyków* (9,14-15) Jezus Chrystus poprzez ofiarę swojej śmierci na krzyżu oczyszcza sumienia grzeszników, aby mogli dostąpić wiecznego dziedzictwa. „Jeśli bowiem krew kozłów i cielców oraz popiół z krowy, którymi skrapia się zanieczyszczonych, sprawiają oczyszczenie ciała, to o ile bardziej krew Chrystusa, który przez Ducha wiecznego złożył Bogu samego siebie jako nieskalaną ofiarę, oczyści wasze sumienia z martwych uczynków, abyście służyć mogli Bogu żywemu. I dlatego jest pośrednikiem Nowego Przymierza, ażeby przez śmierć, poniesioną dla odkupienia przestępstw, popełnionych za pierwszego przymierza, ci, którzy są wezwani do wiecznego dziedzictwa, dostąpili spełnienia obietnicy”.

Współcześnie R. Fisher i inni, (1994) przedstawiają jak dojść do porozumienia bez konieczności poddawania się w procesie przewycięzania dzielących różnic skonfliktowanych stron. Istota dochodzenia to porozumienia jest szczególnie ważna bowiem „każdego dnia rodziny, sąsiedzi, pary małżeńskie, pracownicy, szefowie, przedsiębiorstwa, konsumenci, sprzedawcy, prawnicy i całe narody stają przed tym samym dylematem, jak dojść do porozumienia bez wypowiedania wojny. Korzystając z naszej wiedzy, dotyczącej prawa międzynarodowego i antropologii, wieloletniej współpracy z praktykami, kolegami z uczelni i studentami, wypracowaliśmy praktyczną metodę dochodzenia do porozumienia bez poddawania się”¹⁷.

III. Funkcje mediatora w procesie mediacji

W procesie mediacyjnym, mediator pełni funkcje informacyjne, komunikacyjne, facylitatywne i ewaluatywne na każdym etapie mediacji, niezależnie od jej rodzaju. Podstawowym i bezpośrednim zadaniem mediatora jest usprawnienie komunikacji między skonfliktowanymi stronami prowadzącej do wypracowania sposobu

¹⁵ W. Osuchowski, *Rzymskie prawo prywatne zarys wykładu*, Warszawa 1986, s. 376; W. Litewski, *Rzymskie prawo prywatne*, Warszawa 1994, s. 348-349.

¹⁶ A. Jankowski (red.), *Biblia Tysiąclecia Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*. Wydawnictwo Księży Pallotynów Pallottinum. Poznań -Warszawa 1990 *List do Hebrajczyków* 9,14-15; 12,24.

¹⁷ R. Fisher, W. Ury, B. Patton, *Dochodząc do Tak Negocjowanie bez poddawania się*. Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne – Warszawa 1994, s. 22.

rozwiązania konfliktu, satysfakcjonującego obie strony. Chociaż mediator pełni w procesie mediacyjnym funkcje facylitatywne i ewaluatywne musi on zachować neutralność i bezstronność.

Podstawowym celem mediatora jest usprawnienie porozumiewania się między skonfliktowanymi stronami. Funkcja komunikacyjna mediatora wyraża się w procesie komunikacji, w którym strony komunikują się w sposób bezpośrednio między sobą, w obecności mediatora lub w sposób pośredni za pomocą mediatora. Skuteczność komunikacji między stronami zależy od przyjętej formy wypowiedzi i zachowania strony oraz interpretacji komunikatów ustalonych w określonej kulturze.

Na kontekst wypowiedzi stron w komunikacji bezpośredniej składają się takie czynniki jak ton głosu, intonacja i akcent, szybkość i głośność mowy, kontakt wzrokowy czy mowa ciała. Te elementy ekspresji niewerbalnej w istotny sposób wpływają na interpretację wypowiedzi werbalnej. Jakikolwiek rozdźwięk pomiędzy ekspresją niewerbalną a wypowiedzią werbalną powoduje, że wypowiedź werbalna jest interpretowana jako ironia, kłamstwo czy sarkazm, bowiem nie występuje spójność pomiędzy komunikatami werbalnymi i niewerbalnymi¹⁸.

Niespójność pomiędzy komunikatami werbalnymi i niewerbalnymi sprawia, że strony ufają wskazówkom niewerbalnym, podczas interpretowania treści komunikatu werbalnego. Słowa sprzeczne z tonem głosu i/ lub zachowaniem niewerbalnym są interpretowane w kontekście niewerbalnym i zamiast słowom, strony mediacji wierzą w niewerbalne wskazówki. Na przykład jakiegokolwiek werbalne zapewnienia o pozytywnych intencjach strony przeciwnej, wypowiedziane w kontekście unikania kontaktu wzrokowego, złego wyrazu twarzy, czy uderzania pięścią w stół, nie są interpretowane jako szczerze i godne zaufania. Sam ton wypowiedzi przekazuje złość, frustrację, rozczarowanie, sarkazm, zaufanie, uczucie lub obojętność¹⁹.

Funkcja komunikacyjna mediatora jest istotna na każdym etapie mediacji, bowiem skonfliktowane strony manifestują swoje uczucia i postawy w komunikatach niewerbalnych. Dla stron mediacji, większe znaczenie ma nie to, co mówi strona przeciwna, ale jak to mówi, bowiem w trakcie komunikacji niewerbalnej strony mediacji komunikują swoje uczucia i postawy. Co więcej, skonfliktowane strony mediacji doświadczają wysokiego poziomu stresu, zatem staje się to bardziej prawdo-

¹⁸ A. Mehrabian, *Nonverbal Communication*. Aldine Transaction, New Brunswick, New Jersey 2007 s. 84-103.

¹⁹ Tamże.

podobne, że zarówno wysyłają niespójne lub negatywne komunikaty niewerbalne oraz błędnie odczytują werbalne komunikaty strony przeciwnej. W tym kontekście funkcja komunikacyjna mediatora polega na blokowaniu barier komunikacyjnych, wynikających z wysokiego poziomu stresu skonfliktowanych stron, czy nieodpowiedniego zachowania, np. krzyku, obwiniania lub zniecierpliwienia i powstrzymywaniu negatywnych aspektów komunikacji niewerbalnych²⁰.

Celem mediatora podczas realizacji funkcji komunikacyjnej jest uświadomienie stronom ich własnych emocji, zwłaszcza negatywnych emocji, takich jak np. gniew, strach, zazdrość, wina, aby strony mogły lepiej zrozumieć istotę sygnałów niewerbalnych, zarówno tych które sami wysyłają stronie przeciwnej oraz tych, które podlegają ich własnej interpretacji jako wysłane przez stronę przeciwną. Podczas realizacji funkcji komunikacyjnej, mediator uświadamiając stronom znaczenie pozytywnych emocji może wpłynąć na zwiększenie skuteczności pozytywnej komunikacji niewerbalnej stron pozostając bezstronnym i neutralnym. Na przykład, mediator widząc, że strona mediacji jest zestresowana lub źle się czuje może zaproponować przerwę lub odłożenie ważnej rozmowy na inny termin, do którego strony mediacji mogą się przygotować. Również mediator może zaproponować stronom wysłuchanie stanowiska stron przeciwnych, bez wyciągania pochopnych wniosków. Może zasugerować spokojne przemyślenie stanowiska, przedstawionego przez stronę przeciwną, z otwartym umysłem, pozbawionym wszelkich negatywnych emocji²¹.

Funkcja informacyjna, którą realizuje mediator w procesie mediacji opiera się nie tylko na komunikowaniu informacji skonfliktowanym stronom, ale także na gromadzeniu różnorodnych informacji niezbędnych do trafnego oceniania sytuacji w procesie mediacji i właściwego podejmowania decyzji w procesie komunikacji. Podczas procesu mediacyjnego mediator zdobywa wiedzę i informacje na temat istoty konfliktu oraz podejścia stron do kwestii rozwiązania konfliktu. Komunikowanie informacji stronom mediacji przez mediatora odnosi się do rzeczywistości mediacyjnej i obejmuje między innymi przedstawienie się mediatora, przekazanie informacji na temat istoty mediacji, praw stron mediacji, czy mechanizmu mediacji. Funkcja ta realizowana jest na każdym etapie mediacji niezależnie od tego czy mamy do czynienia z mediacją cywilną, gospodarczą, karną, rodzinną czy też mediacją rówieśniczą czy szkolną²².

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże.

²² Ch. W. Moore, *The mediation process. Practical strategies for resolving conflict*, Jossey-Bass, A Wiley Brand, San Francisco 1996 pp. 72, 87.

Funkcja facylitatywna mediatora oparta jest na czynnym udziale mediatora w udrażnianiu procesu komunikacji między skonfliktowanymi osobami, w celu osiągnięcia wspólnego rozwiązania. Zatem przestrzegając zasady bezstronności i neutralności mediator staje się pośrednikiem ułatwiającym proces komunikacji pomiędzy stronami. Ta klasyczna funkcja mediatora skupia się na jego jedynej roli, polegającej na wspomaganiu stron dążących do uzyskania satysfakcjonującego, obopólnego rozwiązania konfliktu. Geneza tej funkcji mediatora, podobnie jak funkcji komunikacyjnej i informacyjnej sięga czasów starożytnych, kiedy to mediator nie musiał posiadać merytorycznej wiedzy, dotyczącej obszaru sporu, lecz jego zadaniem było ułatwienie procesu komunikacyjnego, celem dojścia do rozwiązania sporu²³.

Od lat sześćdziesiątych w USA mediatorzy realizowali funkcję facylitatywną, zwaną również funkcją ułatwiającą, i konstruowali proces mediacji w ten sposób, aby pomóc stronom w osiągnięciu wzajemnie akceptowalnego rozwiązania. Mediator, mając za zadanie ułatwienie mediacji, zadaje pytania, potwierdza i normalizuje punkty widzenia stron, wyszukuje interesy pod stanowiskami zajmowanymi przez strony, i pomaga stronom w znalezieniu i przeanalizowaniu opcji rozwiązania. Realizując funkcję facylitatywną, mediator nie wydaje stronom żadnych zaleceń, nie udziela własnych porad, ani opinii na temat wyniku sprawy, ani nie przewiduje, jak sąd w tej sprawie postąpi. Mediator jest odpowiedzialny za proces, a strony za wynik²⁴.

Neutralność i bezstronność mediatora podczas realizowania funkcji facylitatywnej, czyli ułatwiającej proces mediacji, opiera się na przekonaniu, że przy neutralnej pomocy mediatora skonfliktowane strony mogą przepracować i rozwiązać własne konflikty. W mediacji facylitatywnej, często określanej jako ułatwiającej, mediator profesjonalnie łączy funkcję facylitatywną z innymi funkcjami, zwłaszcza funkcją komunikacyjną i informacyjną oraz odgrywa aktywną rolę w kontrolowaniu procesu mediacji, bez naruszania zasad mediacji. Kontrola procesu mediacji przez mediatora nie ma za zadanie stosowania manipulacji, celem osiągnięcia porozumienia, lecz ma za zadanie ułatwić dialog między skonfliktowanymi stronami celem lepszego wzajemnego zrozumienia istoty ich konfliktu i wypracowania wzajemnie akceptowanego porozumienia. Podczas realizacji funkcji facylitatywnej, mediator pomaga stronom w znalezieniu rozwiązań korzystnych dla obu stron, przestrzegając zasady bezstronności i neutralności. Mediator nie przedstawia ekspertyzy na temat

²³ Tamże, s. 107.

²⁴ Tamże, s. 515.

mocnych i słabych stron proponowanych przez strony rozwiązań. Może natomiast zaproponować skonfliktowanym stronom rozwiązania, jako możliwe opcje bez precyzowania kierunku i wyrażania preferencji²⁵.

Funkcja facylitatywna polega na wspomagającej roli mediatora, który chce zagwarantować, że strony dojdą do porozumienia na podstawie informacji i zrozumienia. W tym celu mediator zaprasza strony na wspólne sesje, podczas których obecne strony mogą usłyszeć swoje punkty widzenia, wymienić swoje stanowiska i wypracować wzajemnie akceptowalne porozumienie. Mediator ułatwia stronom, aby to one miały największy wpływ na podejmowane decyzje, a nie ich prawnicy²⁶.

W przypadku mediacji ewaluatywnych, rola mediatora wykracza poza klasyczny zakres kompetencji realizowany podczas mediacji facylitatywnych, mediator bowiem subiektywnie ocenia proponowane przez strony rozwiązania. Zastosowanie mediacji ewaluatywnych, w trakcie których mediator realizuje funkcję ewaluatywną ma miejsce w oparciu o obopólną zgodę i życzenie skonfliktowanych stron na przeprowadzenie właśnie takich mediacji. W tym rodzaju mediacji mediator ewaluatywny, tzw. mediator oceniający, jest również zobowiązany do zachowania omawianych powyżej zasad dobrowolności, bezstronności i poufności względem stron mediacji. Jego ocena bowiem, nie dotyczy oceny stron, lecz rozwiązań, bowiem mediator ewaluatywny oddziela strony od problemu, koncentruje się na interesach a nie stanowiskach, stara się znaleźć możliwości, dające korzyści obu stronom, przedstawia ich ocenę przy stosowaniu obiektywnych kryteriów oceny.

W odróżnieniu od mediacji facylitatywnych, mediator przedstawia analizę SWOT, wskazując na mocne i słabe strony rozwiązań. Mediator realizujący funkcję ewaluatywną ocenia rozwiązania stron w oparciu o prawne koncepcje sprawiedliwości. Może on nie tylko kierować do stron formalne lub nieformalne zalecenia, dotyczące wyniku sprawy, ale również może spotykać się ze stronami i ich pełnomocnikami na osobnych spotkaniach, stosując dyplomację wahadłową w poszukiwaniu kompromisowego rozwiązania²⁷.

Funkcja ewaluatywna mediatora wymaga od mediatora jasnego określenia zasad mediacji oraz roli neutralnej i bezstronnej oceny rozwiązań proponowanych przez strony. Przed rozpoczęciem mediacji ewaluatywnej strony mediacji muszą uzyskać

²⁵ Tamże, s. 146, 181-215.

²⁶ Tamże, s. 283-284.

²⁷ Tamże, s. 397.

zapewnienie mediatora, że neutralna ocena to zdyscyplinowany i oparty na zasadach proces, w trakcie którego neutralny i bezstronny mediator w oparciu o swoją wiedzę i doświadczenie, wysłuchuje argumentów obu stron, bada sprawę i formułuje opinię, a tym samym pomaga stronom uzyskać obiektywny pogląd na ich sprawę i skłonić strony do osiągnięcia rozsądnej ugody opartej na meritum sprawy.

IV. Wnioski

Niezależnie od rodzaju mediacji mediator pełni funkcje informacyjne, komunikacyjne, facylitatywne i ewaluatywne w procesie mediacji, przy zachowaniu podstawowych zasad dobrowolności, bezstronności i poufności. W przypadku, gdy funkcje informacyjne, komunikacyjne czy facylitatywne są realizowane przez mediatora od pierwszego kontaktu ze stronami mediacji, to zastosowanie funkcji ewaluatywnych mediatora wymaga osobnej wstępnej procedury, na którą muszą wyrazić zgodę strony konfliktu, co może stanowić obszar badawczy następnej pracy. Niemniej jednak, należy tutaj wyraźnie podkreślić, że realizacja funkcji ewaluatywnej może być zainicjowana na życzenie zleceniodawcy, przy czym oczekiwania stron muszą być jasno określone, a mediator musi ustalić, czy może je spełnić przed podjęciem pracy.

Istotną kwestią w odróżnieniu funkcji ewaluatywnej od funkcji facylitatywnej jest również określenie na czym mediator opiera swoją opinię, aby wyeliminować podejrzenie, że opinia mediatora nie jest oparta na jego niezależnej wiedzy, lecz stanowi doprecyzowanie argumentów prawnych przedstawianych przez prawników skonfliktowanych stron i zawężenie kwestii spornych, celem uzyskania jasności dla stron i prawników, co może być realizowane w funkcji facylitatywnej mediatora. W odróżnieniu od mediatora pełniącego funkcję facylitatora, który może zawężyć kwestie przedstawione przez prawników stron dla uzyskania jasności, od mediatora pełniącego funkcję ewaluatora oczekuje się neutralnej oceny, opartej na jego doświadczeniu i wiedzy.

Funkcja facylitatywna jest mniej dyrektywna od funkcji ewaluatywnej, niemniej jednak może prowadzić do bardziej kreatywnych i satysfakcjonujących wyników. Realizując funkcje informacyjne, komunikacyjne i facylitatywne, mediator stawia, że strony bardziej się angażują w tworzenie rozwiązań i badanie problemów. Realizując te funkcje, mediator uczestniczy w procesie zarządzania zarówno relacjami, jak i oczekiwaniami dotyczącymi wyniku. Jest to dobry proces, w przypadku gdy

między stronami istnieją stałe relacje lub istnieje obawa o dobrą wolę lub reputację zawodową.

Streszczenie

Profesja mediatora stanowi podstawowy paradygmat architektoniczny dla dzisiejszych i przyszłych systemów prawnych na całym świecie, które podzielone są gałęzie obejmujące złożone kompleksy norm regulujących system prawa cywilnego, karnego czy administracyjnego i określających poszczególne kategorie stosunków społecznych. Koncepcja mediatora wykorzystana była od czasów starożytnych do osiągnięcia porozumienia chociaż współistniała z pokrewną terminologią radzenia sobie z wieloma wymiarami heterogeniczności konfliktów na przestrzeni dziejów. Kluczowym wyzwaniem dla dzisiejszej architektury profesji mediatora jest określenie jego funkcji jako łącznika pośredniczącego w procesie mediacji, którego działania ewoluują w każdej mediacji. Opierając się na licznych pracach badawczych, w tej dziedzinie, w ciągu ostatnich kilku lat, wprowadzamy architekturę funkcji mediatora jako sformalizowanego łącznika pośredniczącego w procesie mediacji. Proponowana architektura funkcji mediatora otwiera drogę do automatycznego wnioskowania na temat realizowanych funkcji, a tym samym do dynamicznej jej syntezy, aby umożliwić osiągnięcie porozumienia.

Summary

The profession of the mediator creates the fundamental architectural paradigm for today's and future legal systems around the world, which are divided into complex sets of norms regulating the civil, criminal and administrative law system and defining specific categories of social relations. The concept of the mediator has been applied since ancient times to reach agreement, although it coexisted with the related terminology for dealing with the many dimensions of heterogeneity of conflicts throughout history. A key challenge to the architecture of the profession of the mediator today is to define its function as an intermediary link in the mediation process, the actions of which evolve in each mediation. Based on numerous research works in this field over the last few years, we are introducing the architecture of the mediator function as a formalized intermediary link in the mediation process. The proposed architecture of the mediator function opens the way to automatic inference about the functions performed, and thus to its dynamic synthesis, to enable reaching an agreement.

Bibliografia

- Ajayi A. T., Buhari L. O., *Methods of conflict resolution in African traditional society*, African Research Review: An International Multidisciplinary Journal 2014, 8 (2), 33, pp.138-157.
- Al-Krenawi A., Graham J.R., *The Cultural Mediator: Bridging the Gap Between a Non-Western Community and Professional Social Work Practice*, British Journal of Social Work 2001, 31, pp. 665-685.
- Black's Law Dictionary*, West Publishing Company, Minneapolis 2001.
- Chern C., *The commercial mediator's book*, Informa Law, Abington 2015.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/EC z 21.5.2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych* (Dz.U. L Nr 136 z 24.5.2008r.
- Fisher R., Ury W., Patton B., *Dochodząc do Tak Negocjowanie bez poddawania się*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1994.
- Hairston C. D., (2008). *Reflection on 'African-Americans in mediation literature: A neglected population*, In Trujillo, M. A., Bowland, S. Y., Linda, M. J., Richards, P. M. , & Roys, B. (Eds), *Re-centering culture and knowledge in conflict resolution practice*, Syracuse UP, New York pp.159-164.
- Hoffman D.A., Triantafillou K., *Cultural and Diversity Issues in Mediation and Negotiation*, in David Hoffman ed., *Mediation: A Practice Guide for Mediators, Lawyers and Other Professionals*, Continuing Legal Education, Massachusetts 2013. pp. 229-251.
- <https://www.etymonline.com/word/mediator>
- https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64-es-pl.do?member=1
- Jankowski A. (red.), *Biblia Tysiąclecia Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Wydawnictwo Księży Pallotynów Pallottinum. Poznań -Warszawa 1990.
- Litewski W., *Rzymskie prawo prywatne*, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 1986.
- Kim N H, Walls J A, Sohn D. W., Kim J. S., *Community and Industrial Mediation in South Korea*, Journal of Conflict Resolution 1993, 37(2), pp. 361-381.
- Kodeks cywilny Tom. I Komentarz Artykułów 1-534*, red. B. Burian, C.H. Beck, Warszawa 2004.
- Kodeks Postępowania Cywilnego. Komentarz*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, C.H. Beck, Warszawa 2019.
- Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, C.H. Beck, Warszawa 2016.
- Kolańczyk K., *Prawo rzymskie*, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 1999.
- Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1989.
- Mehrabian, A. *Nonverbal Communication*. Aldine Transaction, New Brunswick New Jersey 2007.

- Moore Ch. W., *The mediation process. Practical strategies for resolving conflict*, Jossey-Bass, A Wiley Brand, San Francisco 1996.
- Moore Ch. W., *Mediacje. Praktyczne strategie rozwiązywania konfliktów*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
- Noone M. A., Ojelabi L. A., *Insights from Australian mediators about mediation and access to justice*, ADJR 2014, Vol. 25, pp. 212-220.
- Osuchowski W., *Rzymskie prawo prywatne: zarys wykładu*, Państw. Wydawnictwa Naukowe, Warszawa 1988.
- Peters D., *An Introduction to Negotiation Theory and Skills*, In *Clinical Legal Education*, N.R. Madhava Menon (red.), Eastern Book Publishers, Lucknow, India 1998.
- Scimecca, J., *Conflict Resolution in the United States: The Emergence of a Profession?*, In Kevin Avruch, Peter W. Black, and Joseph A. Scimecca. 1991. *Conflict Resolution. Cross-Cultural Perspectives*, Greenwood Press, Westport Connecticut 1991. pp. 19-40.

Nota o autorze

Katarzyna Oberda – doktorantka UJK w Kielcach. Publikacje dotyczą emocji, inteligencji emocjonalnej, konfliktu i mediacji.

Przyczyny uznania ugody sądowej za niedopuszczalną w świetle orzecznictwa sądów powszechnych

The reasons to pronounce a court settlement inadmissible in light of the existing case law

I. Wprowadzenie

Przedmiotem niniejszego opracowania jest analiza orzecznictwa sądowego w sprawach dopuszczalności ugód zawieranych przed sądem. Promowanie (przez zmiany legislacyjne¹ jak również promocję wśród społeczeństwa) ugodowych form rozwiązywania sposób międzyludzki było w ostatnich latach jednym ze sposobów „odciążenia” sądownictwa powszechnego i tym samym skrócenia czasu trwania postępowań sądowych. Wyrazem tej pierwszej tendencji jest treść m.in. art. 10, 205² § 1 pkt 1, 205⁶ § 2, 210 § 2² k.p.c.² oraz 223 k.p.c. (nakładające na Sąd obowiązek pouczenia o możliwości zawarcia ugody oraz nakłaniania do jej zawarcia w każdym stadium procesu) czy norm ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (przewidujące zwrot opłaty sądowej w całości w sprawie, w której zawarto ugodę sądową). Przedmiotem niniejszego opracowania jest niejako „druga strona medalu”, a mianowicie przypadek, w którym strony (za namową sądu, bądź z własnej

¹ Przykładem tej tendencji może być ostatnia, bardzo poważna nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego wprowadzona w życie na mocy Ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469 ze zm.). Po wejściu w życie powyższej nowelizacji obowiązkiem przewodniczącego stało się m.in. nakłanianie i wspieranie stron w zawarciu ugody podczas posiedzenia przygotowawczego.

² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (tekst jednolity Dz.U. z 2019 r. poz. 1460 ze zm.).

inicjatywy) zawarły ugodę, ale sąd uznał ją za niedopuszczalną. Podstawowym przedmiotem analizy niniejszego opracowania będzie sposób interpretacji przez judykaturę pojęć zawartych w art. 223 § 2 k.p.c. w zw. z art. 203 § 4 k.p.c. Pierwszy z wymienionych przepisów przewiduje, że do ugody sądowej odpowiednie zastosowanie znajduje przepis dotyczący oceny przez sąd dopuszczalności cofnięcia powództwa (czyli art. 203 § 4 k.p.c.). Oznacza to, że ugoda sądowa może zostać uznana za niedopuszczalną przez Sąd, jeśli z okoliczności sprawy wynika, iż jest ona sprzeczna z prawem, zasadami współżycia społecznego lub zmierza do obejścia prawa. W takim przypadku postępowanie sądowe musi toczyć się dalej, aż do zakończenia go rozstrzygnięciem merytorycznym (wyrokiem lub postanowieniem co do istoty sprawy) albo umorzeniem z innych przyczyn niż zawarcie ugody. Intencją autora niniejszego opracowania jest nadanie mu specjalistycznego, wąskiego charakteru, co powoduje, że pominięte zostaną zagadnienia związane z odmową nadania klauzuli wykonalności ugodzie zawartej przed mediatorem albo zatwierdzenia takiej ugody (art. 183¹⁴ § 3 k.p.c.), uznaniem ugody za niedopuszczalną w sprawach z dziedziny prawa pracy i ubezpieczeń społecznych (art. 469 k.p.c., art. 477¹² k.p.c.), uchYLENIA ugody przez prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (art. 479^{30a} § 3 k.p.c.), odmową zatwierdzenia ugody przez Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (art. 479^{30c} § 3 k.p.c.). Odwołania od orzeczeń sądowych wydanych na tle wymienionych będą miały charakter wyłącznie posiłkowy, w zakresie, w jakim rozważania sądów dotyczyły ogólnych zagadnień związanych z dopuszczalnością ugody sądowej. Niniejsze opracowanie zostało przygotowane przede wszystkim na podstawie orzeczeń Sądu Najwyższego, jak również judykatów sądów apelacyjnych i okręgowych z siedzibami w Warszawie, Krakowie, Wrocławiu, Łodzi i Szczecinie, opublikowanych na portalach orzeczeń tych sądów. Dobór powyższych ośrodków był spowodowany dążeniem do przedstawienia dorobku judykatury reprezentatywnego dla różnych obszarów kraju.

Niniejsze opracowanie zostanie podzielone na wprowadzenie i cztery rozdziały merytoryczne. Rozdział drugi, poza wyjaśnieniem zagadnień wstępnych, koncentruje się na problematyce obowiązków sądu związanych z badaniem dopuszczalności ugody. W pozostałych przedmiotem rozważań są dwa kryteria oceny dopuszczalności ugody przewidziane przez art. 203 § 3 k.p.c. w zw. z art. 223 § 2 k.p.c. (zagadnienie zmierzania przez ugodę do obejścia prawa zostało pominięte ze względu na relatywnie niewielką liczbę publikowanego orzecznictwa dotyczącego tej kwestii). Tak więc, w rozdziale

trzecim analizie zostały poddane orzeczenia sądowe, których przedmiotem było badanie dopuszczalności ugody pod kątem jej zgodności z przepisami prawa, w czwartym zaś te judykaty, które odnosiły się do zagadnienia zgodności ugody z zasadami współżycia społecznego. W ostatnim rozdziale przedstawione zostały konkluzje z rozważań.

II. Pojęcie ugody sądowej. Obowiązki sądu związane z zawarciem ugody sądowej

Z punktu widzenia dalszych rozważań dotyczących dopuszczalności ugody sądowej fundamentalne znaczenie ma pojęcie ugody sądowej. Według poglądu dominującego w literaturze prawniczej oraz orzecznictwie sądowym, ugoda sądowa jest złożona z dwóch (z reguły ujmowanych łącznie) czynności prawnych. Pierwsza z nich należy do sfery prawa cywilnego materialnego i jest nią ugoda w rozumieniu art. 917 k.c.³, czyli forma porozumienia między stronami zakładająca wzajemne ustępstwa. Druga to czynność procesowa, czyli zgodna wola stron nakierowana na zakończenie postępowania cywilnego toczącego się między nimi⁴. Scharakteryzowane w ten sposób dominujące podejście doktryny wyklucza uznanie za ugodę sądową porozumienia zawartego przed sądem, które nie spełnia cech opisanych w art. 917 k.c. (w szczególności nie zawiera wzajemnych ustępstw w zakresie prawa materialnego)⁵.

Drugą bardzo istotną kwestią, której rozważanie musi poprzedzić dalsze uwagi, to zakres obowiązków sądu związanych z kontrolą dopuszczalności ugody zawieranej przed nim. W orzecznictwie został wyrażony pogląd, że w sprawie, w której została zawarta ugoda, sąd jest zwolniony z obowiązku prowadzenia postępowania dowodowego. Okoliczności, które są niezbędne do tego, aby ocenić, czy ugoda jest zgodna z kryteriami wskazanymi w art. 223 § 2 k.p.c. w zw. z art. 203 § 4 k.p.c., sąd powinien ustalić na podstawie oświadczeń stron (art. 212 k.c.), o ile nie budzą one wątpliwości co do ich prawdziwości⁶. Badanie to powinno w pierwszej

³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (tekst jednolity Dz.U. z 2019 r. poz. 1145 ze zm.).

⁴ Zob. M. Pyziak-Szafnicka (w:) J. Panowicz-Lipska (red.), *System Prawa Prywatnego. Prawo zobowiązań. Część szczegółowa*. Tom 8, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2004, s. 855 i 856, A. Franusz, *Charakter prawny ugody sądowej oraz skutki prawne jej zawarcia*, *Studia Prawnoustrojowe*, 2014, nr 24, s. 246-249, zaś w orzecznictwie sądowym m.in. postanowienie SN z 28 stycznia 2005 r. (II CK 341/04), *Legalis*.

⁵ Zob. M. Pyziak-Szafnicka, *System...*, s. 856.

⁶ Zob. uchwałę Pełnego Składu Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Sądu Najwyższego z 20 grudnia 1969 r. (II PZP 43/69), OSNCP 1970 nr 3, poz. 40, Wytocznych wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w przedmiocie ugodowego załatwiania spraw pracowniczych przed sądem. Uchwała ta jest nadal uznawana w orzeczeniach sądów powszechnych za aktualną (zob. np.: wyrok SA w Gdańsku z 24

kolejności odnosić się do treści ugody zaproponowanej przez strony, a następnie rozciągnąć się także na stosunek prawny je łączący, z którego wynikał spór sądowy oraz zawarta ugoda⁷. Analiza treści ugody powinna zostać dokonana zgodnie z dyrektywami wykładni oświadczeń woli przewidzianymi w art. 65 k.c. (tj. sąd jest zobowiązany w pierwszej kolejności do ustalenia rzeczywistej woli stron)⁸. Dla oceny dopuszczalności ugody bez znaczenia są okoliczności, które miały miejsce po jej zawarciu, tak jak to, czy była ona realizowana przez strony⁹. Opisane stanowisko sądownictwa wydaje się uzasadnione. Przepis art. 223 § 2 w zw. z art. 203 § 4 k.p.c. nakazuje bowiem badać dopuszczalność zawarcia ugody na podstawie „okoliczności sprawy”. Aby obowiązek ten miał charakter realny, a nie był jedynie czystą deklaracją, sąd powinien z urzędu ustalić okoliczności sprawy o podstawowym znaczeniu z punktu widzenia kryteriów opisanych w art. 203 § 4 k.p.c. (ma to szczególnie istotne znaczenie w przypadku kryterium zgodności z zasadami współżycia społecznego oraz obejścia prawa)¹⁰. Z drugiej strony prowadzenie postępowania dowodowego w powyższym przedmiocie miałoby się z celem zawarcia ugody sądowej (nie doszłoby bowiem do skrócenia postępowania). Tak więc, jedynym rozwiązaniem zgodnym z prawem, a jednocześnie racjonalnym jest przyjęcie (jak uczynił to SN), że badanie dopuszczalności ugody powinno następować na podstawie materiału zgromadzonego w aktach sprawy (przede wszystkim dokumentów) oraz oświadczeń złożonych na rozprawie przez strony. Należy pamiętać, że postępowanie cywilne ma charakter kontrydiktoryjny, zaś wszelkie formy prowadzenia postępowania dowodowego z urzędu, powinny mieć charakter wyjątkowy¹¹. W orzecznictwie sądów niższych instancji wyrażony został pogląd w pewnym zakresie odmienny, zgodnie z którym odmowa uznania ugody za dopuszczalną jest możliwa jedynie wówczas, gdy naruszenie jednego z kryteriów wymienionych w art. 203 § 4 k.p.c.

października 2012 r., III APA 15/12, Legalis), zaś w zakresie w jakim odnosi się do ogólnych zagadnień związanych z ugodą jest użyteczna także poza prawem pracy.

⁷ Zob. powołaną wyżej uchwałę z 20 grudnia 1969 r. II PZP 43/69.

⁸ Zob. wyrok SN z 1 lutego 2000 r., I PKN 503/99, OSNAPiUS 2001 nr 12, poz. 411.

⁹ Zob. postanowienie SA w Krakowie z 14 lutego 2013 r. (I ACz 70/13), Legalis.

¹⁰ Zob. wyrok SN z 25 sierpnia 1999 r. (III CKN 685/99), Legalis, na mocy którego uchylono postanowienie o umorzeniu postępowania w związku z zawartą ugodą ze względu na to, że Sąd Okręgowy uzasadniając dopuszczalność ugody ograniczył się do przytoczenia treści art. 223 § 2 w zw. z art. 204 § 4 k.p.c., a nie odwołał się do konkretnych okoliczności rozpoznawanej sprawy, przemawiających za akceptacją ugody. Uzasadnienie tego judykatu jest jednak częściowo nieaktualne (w zakresie odwołania do art. 321 § 2 k.p.c.).

¹¹ Zob. także J. Turek, *Ugoda w procesie cywilnym*, Monitor Prawniczy 2005, Nr 21, s. 1057.

wynika wyraźnie z okoliczności sprawy¹². Wymieniony sąd okręgowy co prawda nie rozwija powyższego zagadnienia, aczkolwiek z kontekstu jego wypowiedzi wynika, iż niedopuszczalność ugody ma być oczywista, tj. nie wymagać pogłębionej analizy okoliczności sprawy zakończonej ugodą. Stanowisko to nie znajduje jednak oparcia w jednoznacznej treści art. 203 § 4 k.p.c., który nie zawiera wymagania, aby sprzeczność ugody z prawem (zasadami współżycia społecznego, czy zmierzanie do obejścia prawa) była rażąca lub oczywista.

Z wymienionym zagadnieniem wiąże się kolejny problem, czyli dopuszczalność ponownej weryfikacji ugody (jej ważności) po prawomocnym umorzeniu postępowania, w którym ugoda została zawarta. Ugoda sądowa nie korzysta co prawda z powagi rzeczy osądzonej (albowiem nie jest ona orzeczeniem sądowym¹³), aczkolwiek w judykaturze przyjmuje się, że stanowisko sądu, wyrażone w prawomocnym postanowieniu umarzającym postępowanie ze względu na zawarcie ugody, jest wiążące dla stron oraz innych sądów¹⁴. Zakwestionowanie ważności ugody uznanej wcześniej za dopuszczalną przez sąd jest możliwe jedynie w dwóch przypadkach: (1) poprzez wytoczenie na podstawie art. 189 k.p.c. powództwa o ustalenie nieważności ugody (ze względu na jej sprzeczność z kryteriami określonymi w art. 58 k.c.), albo (2) wytoczenie powództwa przeciwegzekucyjnego na podstawie art. 840 k.p.c. (ze względu na fakt, że ugoda może być tytułem wykonawczym)¹⁵. Stanowisko to (jeśli rozumieć je w ten sposób, że nie jest dopuszczalne powoływanie się na nieważność ugody w żadnym innym postępowaniu, niż dwa wymienione w zdaniu poprzedzającym¹⁶), choć powszechnie przyjmowane, może budzić dość poważne wątpliwości. Skoro bowiem ugoda sądowa jest czynnością należącą także do sfery prawa cywilnego materialnego, to jeśli jest sprzeczna z prawem, zasadami współżycia społecznego lub zmierza do

¹² Zob. wyrok SO w Warszawie, Sądu Okręgowego - Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z 11 czerwca 2012 r. (XVII AmA 197/10), Legalis.

¹³ Zob. wyrok SN z 19 listopada 2013 r. (I PK 120/13), Legalis.

¹⁴ Zob. wyrok SN z dnia 9 maja 1997 r. (I PKN 143/97) OSNAPiUS 1998 nr 6, poz. 181, jak również powołany wyżej wyrok SA w Gdańsku z 24 października 2012 r. (III APa 15/12), Legalis.

¹⁵ Zob. m.in. powołaną wyżej uchwałę SN z 20 grudnia 1969 r. (II PZP 43/69), wyrok SN z 1 lutego 2000 r. (I PKN 503/99), wyrok SN z 16 października 2008 r. (II CSK 261/07), OSNC – Zbiór dodatkowy 2008 nr C, poz. 84, s. 129, wyrok SA w Krakowie z 16 grudnia 2014 r. (I ACa 1185/14), Legalis, wyrok SO we Wrocławiu z 8 października 2014 r. (XIII Ca 240/14), opublikowany na portalu orzeczeń Sądu Okręgowego we Wrocławiu ([http://orzeczenia.wroclaw.so.gov.pl/details/\\$N/155025000006509_XIII_Ca_000260_2014_Uz_2014-10-08_001](http://orzeczenia.wroclaw.so.gov.pl/details/$N/155025000006509_XIII_Ca_000260_2014_Uz_2014-10-08_001), ostatni dostęp w dniu 28 lipca 2020 r.).

¹⁶ A taki pogląd zdaje się prezentować np. SA w Krakowie z powołanym wyżej wyroku z 16 grudnia 2014 r. (I ACa 1185/14).

obejścia prawa, to należy traktować ją jako bezwzględnie nieważną (art. 58 § 1 i 2 k.c.)¹⁷. Jest to ocena niezależna od stwierdzenia dopuszczalności ugody przez sąd, przed którym została zawarta na mocy art. 223 § 2 w zw. art. 203 § 4 k.p.c. Na bezwzględną nieważność można powołać się w każdej sprawie, zarówno w sprawie o ustalenie (art. 189 k.p.c.) jak i w postępowaniach toczących się w innym przedmiocie (wówczas o ważności problematycznej czynności sąd orzeka przesłankowo)¹⁸. Jeśli istotnie przeszkodą dla oceny ważności ugody sądowej ma być to, że sąd umarzył postępowanie ze względu na uznanie jej za zgodną z kryteriami wskazanymi w art. 203 § 4 k.c. (pokrywającymi się z tymi zawartymi w art. 58 k.c.) i strony oraz inne składy orzekające są związane tą oceną, to niezrozumiałe jest, dlaczego dopuszczalne ma być kwestionowanie ugody w postępowaniu o ustalenie lub przeciwegzekucyjnym. Zgodne z prawem oraz utrwalonym poglądem orzecznictwa i doktryny w kwestii charakteru nieważności czynności prawnych, wydaje się zatem stanowisko, że na nieważność ugody sądowej można powołać się w każdym procesie i w każdej sprawie sąd powinien ocenić merytorycznie ten zarzut (co oczywiście nie znaczy, że go uwzględnić)¹⁹. Dla porządku, należy także zwrócić uwagę na tezę wyrażoną w wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie. Przyjął on, że „w postępowaniu o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności nie jest dopuszczalne badanie tytułu wykonawczego, jakim jest ugoda sądowa, pod względem jego zgodności z prawem oraz zasadami współżycia społecznego, skoro została ona już uznana za zgodną z prawem przez Sąd, przed którym została zawarta”²⁰. Jest to pogląd jeszcze dalej idący niż w ten (omówiony powyżej), który dominuje w orzecznictwie sądowym i pozwala na kwestionowanie ugody w postępowaniu przeciwegzekucyjnym.

Wracając do poruszonego wyżej problemu zakresu obowiązku kontrolnego sądu w odniesieniu do ugody sądowej należy stwierdzić, że stanowisko sądownictwa o braku konieczności prowadzenia postępowania dowodowego w celu ustalenia, czy

¹⁷ Na co zwrócił uwagę SN w uzasadnieniu do wyroku SN z 16 października 2008 r. (II CSK 261/07).

¹⁸ Zob. np.: P. Machnikowski (w:) E. Gniewek (red.), P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2019, numer brzegowy 4 w komentarzu do art 58 k.c.

¹⁹ Analogiczny pogląd wyraził J. Turek, *Ugoda...*, s. 1057, z powołaniem na stanowisko J. Lappiere.

[illegible]

ugoda nie wykracza przeciwko normom wyrażonym w art. 203 § 4 k.c. jest całkowicie trafne. Skoro bowiem możliwe jest kwestionowanie ważności ugody w (jak przyjmuje sądownictwo) sprawie o ustalenie lub postępowaniu przeciwegzekucyjnym, to strona takiego porozumienia nie pozostaje bez ochrony, nawet jeśli ocena sądu przed którym zostało ono zawarte co do jego dopuszczalności, okazała się błędna²¹.

Jak do tej pory przedmiotem rozważań publikowanego orzecznictwa sądowego nie był sytuacja, w której treść ugody sądowej jest sprzeczna z prawem, zasadami współżycia społecznego albo zmierza do obejścia prawa, ale jedynie częściowo. Teoretycznie rzecz ujmując, ze względu na materialnoprawny charakter ugody należy przyjąć, iż w takim przypadku konieczne będzie odwołanie do art. 58 § 3 k.c. Jeśli w świetle kryteriów uregulowanych w wymienionym przepisie możliwe będzie utrzymanie w mocy pozostałej (nie dotkniętej nieważnością) części czynności, wówczas sąd powinien umorzyć postępowanie w tej części, której dotyczyły ważne postanowienia ugody, a w pozostałym zakresie prowadzić dalej postępowanie. Rozwiązanie takiej jest jednak dość nietypowe i może prowadzić do negatywnych konsekwencji praktycznych. Powstaje bowiem pytanie, czy taka ugoda (skutkująca częściowym umorzeniem postępowania) może w ogóle stanowić tytuł wykonawczy (zakres ważności ugody nie będzie przecież wynikał z jej treści, lecz z postanowienia o umorzeniu postępowania). Stąd też bardziej uzasadnione wydaje się stanowisko, że w przypadku sprzeczności części postanowień ugody z kryteriami określonymi w art. 203 § 4 k.c. sąd powinien odmówić umorzenia postępowania w całości. Nie wyklucza to przedstawienia przez strony w późniejszym czasie „poprawionej” wersji ugody (wolnej od postanowień niezgodnych z prawem, zasadami współżycia społecznego lub zmierzających do obejścia prawa).

III. Sprzeczność ugody z przepisami prawa

Oceniając ugodę z punktu widzenia jej zgodności z prawem sąd powinien wziąć pod uwagę (obok norm prawa procesowego) normy prawa cywilnego materialnego. Jest to konsekwencja opisanego wyżej założenia o dwoistym (materialno-procesowym) charakterze ugody. Z analizy orzecznictwa sądowego wynika, że tryb postępowania sądu przeprowadzającego kontrolę zgodności z prawem konkretnej ugody powinien przedstawiać się następująco (przy czym należy zwrócić uwagę,

²¹ Zob. także analogiczne rozumowanie SN w uchwale z 11 września 1991 r. (III CZP 80/91), *Legalis*.

że kolejność poszczególnych etapów weryfikacji, np. pierwszego i drugiego, może przedstawiać się odmiennie niż zostało to opisane poniżej).

1. W pierwszej kolejności Sąd powinien sprawdzić, czy ugoda spełnia wszystkie wymogi ważności czynności prawnej przewidziane przez normy części ogólnej kodeksu cywilnego. W judykaturze zwraca się uwagę, że do ugody znajdują zastosowanie wszystkie przepisy księgi pierwszej k.c., za wyjątkiem art. 84 k.c. (zastosowanie tego ostatniego przepisu wyłącza norma szczególna, czyli art. 918 k.c.)²². Oznacza to, że sąd musi zweryfikować m.in. to, czy w chwili zawierania ugody jej strony posiadały zdolność prawną oraz zdolność do czynności prawnych, czy były należycie reprezentowane²³. W związku z tym sąd powinien odmówić uznania za dopuszczalną ugody, którą w imieniu strony miałby zawrzeć kurator procesowy, ustanowiony dla osób nieznanych z miejsca pobytu (kompetencja takiego kuratora nie rozciągają się na składanie oświadczeń woli o charakterze materialnoprawnym)²⁴. Za niedopuszczalną należy również uznać ugodę zawartą przez pełnomocnika z przekroczeniem zakresu umocowania (np.: dotyczącą roszczeń, które nie były objęte zakresem pełnomocnictwa), jeśli strona reprezentowana nie potwierdzi takiej ugody²⁵.
2. Następnie sąd powinien zweryfikować, czy zawarcie ugody w danej kategorii spraw w ogóle jest dopuszczalne²⁶. Zakaz zawierania umów dotyczących określonych kategorii spraw może wynikać z charakteru danego postępowania (np.: nakazowy, upominawczy, zabezpieczający²⁷), charakteru orzeczenia kończącego określony proces (tzw. orzeczenia konieczne, np.: w sprawie o rozwód, separację²⁸), przepisu prawa (jak np.: art. 477¹² k.p.c.), albo z właściwości materialnego stosunku prawnego istniejącego między stronami²⁹.

²² Zob. np.: wyrok SN z 26 listopada 1981 r. (IV CR 424/81), Legalis (uzasadnienie judykatu nie zostało opublikowane), powołany wyżej wyrok SN z 16 października 2008 r., II CSK 261/07, wyrok SA w Łodzi z 12 lipca 2013 r. (I ACa 201/13), Legalis.

²³ W tym zakresie pewnym ułatwieniem jest treść art. 91 pkt 4 k.p.c.

²⁴ Zob. wyrok SN z 16 października 2008 r., II CSK 261/07.

²⁵ Tak wyrok SA w Warszawie z 23 stycznia 2019 r. (V ACa 37/18), Legalis.

²⁶ W piśmiennictwie prawniczym zaprezentowany został pogląd, zgodnie z którym należy wyraźnie odróżnić warunki dopuszczalności ugody sądowej (sytuacje, w których takie porozumienie może w ogóle być zawarte) od sądowej kontroli treści konkretnej ugody (zob. O. Marcewicz, *Dopuszczalność zawarcia przed sądem ugody* (w:) A. Jakubecki, J.A. Strzępka (red.), *Jus et Remedium. Księga jubileuszowa Profesora Mieczysława Sawczuka*, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010, s. 346).

²⁷ Zob. J. Jagiela, (w:) A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–205*, wydawnictwo C.H. Beck, numer brzegowy 16 w komentarzu do art. 10 k.p.c.

²⁸ Zob. tamże, numer brzegowy 15 w komentarzu do art. 10 k.p.c.

²⁹ Zob. J. Turek, *Ugoda...*, s. 1054.

3. W kolejnym etapie sąd powinien ustalić, czy porozumienie przedstawione sądowi przez strony w ogóle jest ugodą, tj. obejmuje ustępstwa obu stron³⁰. Nie będzie ugodą (lecz uznaniem powództwa) konsens, na mocy którego jeden z uczestników postępowania spełni w całości żądania drugiego. Zagadnienie zakresu i rozmiaru ustępstw zostało omówione w następnej części.
4. Potem sąd powinien zweryfikować, czy ugoda jest zgodna z bezwzględnie obowiązującymi przepisami należącymi do dziedziny prawa cywilnego właściwej do oceny danego stosunku prawnego (np.: prawa rzeczowego, zobowiązań, spadkowego, rodzinnego, spółek handlowych czy upadłościowego)³¹.
5. W dalszej kolejności Sąd powinien zweryfikować, czy przedmiot ugody łączy się bezpośrednio z przedmiotem postępowania, w ramach którego ugoda ma zostać zawarta³². Innymi słowy, za niedopuszczalne należy uznać umorzenie postępowania ze względu na ugodę sądową dotyczącą innego roszczenia, niż to objęte pozwem (wnioskiem) w danej sprawie, np.: zawarcie w sprawie o zapłatę określonej kwoty pieniężnej ugody, na mocy której pozwany zobowiązuje się do przeproszenia powoda. Ponadto sąd jest zobligowany do sprawdzenia, czy ugoda została zawarta wyłącznie między stronami procesu, który ma zostać umorzony. Ustalenie, że stronami porozumienia mają być także osoby trzecie (nie biorące udziału w danej sprawie) eliminuje możliwość uznania takiej ugody za dopuszczalną³³. Oczywiście w obu powyższych przypadkach nie jest wykluczone zawarcie przez strony ugody pozasądowej, a następnie cofnięcie pozwu (wniosku) inicjującego określone postępowanie.
6. W doktrynie został również wyrażony pogląd, zgodnie z którym Sąd przed uznaniem ugody za dopuszczalną powinien sprawdzić, czy oświadczenia woli stron nie są dotknięte wadami, skutkującymi nieważnością zawartego porozumienia³⁴. Pogląd ten jest trafny w zakresie tych oświadczeń woli (art. 82 i 83 k.c.), których

³⁰ Zob. powołany wyżej wyrok SA w Gdańsku z 24 października 2012 r. (III APa 15/12), który określa wzajemne ustępstwa stron jako *essentialia negotii* ugody. Wyrok SA w Warszawie z 8 listopada 2013 r. (I ACa 1449/12), Legalis definiuje ustępstwo jako „jakąkolwiek rezygnację z pierwotnie zajmowanego stanowiska”.

³¹ W wyroku SO we Wrocławiu z 13 sierpnia 2014 r. (I C 499/14), Legalis, za nieważną została uznana ugoda, która została zawarta przez upadłego bez zgody nadzorca sądowego, co było sprzeczne z art. 76 ust. 3 ustawy prawo upadłościowe i naprawcze.

³² Zob. wyrok SN z 28 stycznia 2005 r. (II CK 341/04), Legalis, w którym stwierdzono, że aby sąd był uprawniony do umorzenia postępowania, przedmiot ugody musi „pozostawać w bezpośrednim związku z żądaniem pozwu i kształtować treść roszczenia lub określać jego podstawę”.

³³ Tamże.

³⁴ Zob. J. Turek, *Ugoda...*, s. 1057, z powołaniem na przedwojenny pogląd Sądu Najwyższego.

wystąpienie skutkuje bezwzględną nieważnością czynności prawnej (przy czym od realiów konkretnego przypadku zależy, czy sąd będzie dysponował materiałem pozwalającym na powzięcie wątpliwości co do stanu świadomości stron, czy pozorności ich działania). W przypadku błędu, podstępu i groźby czynności zdziałane pod ich wpływem są skuteczne, do chwili złożenia przez uprawnionego oświadczenia o uchyleniu się od ich skutków prawnych (art. 88 k.c.). Do chwili złożenia tego oświadczenia sąd nie ma podstaw (o ile nie występują inne okoliczności) do tego, aby odmówić umorzenia postępowania³⁵. Oczywiście sąd może (realizując obowiązek wynikający z art. 5 k.p.c.) udzielić stronie niereprezentowanej przez zawodowego pełnomocnika pouczeń umożliwiających jej zorientowanie się, iż pozostaje w błędzie lub padła ofiarą podstępu (co pozwoli stronie na złożenie oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia). W przypadku (raczej teoretycznym), w którym sąd oceniając dopuszczalność ugody będzie dysponował materiałem pozwalającym na przyjęcie, iż jedna ze stron działa pod wpływem groźby, może on odmówić umorzenia postępowania ze względu na sprzeczność porozumienia z zasadami współżycia społecznego. Jeśli do uchylenia od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli składającego się na ugodę dojdzie już po prawomocnym zakończeniu postępowania, wówczas możliwe jest wytoczenie powództwa o ustalenie nieważności ugody lub powództwa przeciwegzekucyjnego.

7. W judykaturze została wyrażona teza, że należy weryfikować ugody z punktu widzenia zamieszczenia w nich klauzul niedozwolonych³⁶. W przypadku ugód sądowych poglądu tego nie sposób uznać za trafny z następujących przyczyn. Po pierwsze dlatego, że w przypadku ugód zawieranych przed sądem należy przyjąć domniemanie faktyczne, że były one przedmiotem negocjacji między stronami, a ich treść została indywidualnie uzgodniona, co eliminuje możliwość zastosowania art. 385¹ k.c. Po drugie, uznanie danego postanowienia za niedozwolone nie skutkuje jego bezwzględną nieważnością, ale bezskutecznością

³⁵ W praktyce (zob. powołane już wyżej postanowienie SA w Krakowie z 14 lutego 2013 r., I ACz 70/13) zdarzają się przypadki, w których strona, która zawarła ugodę składa następnie zażalenie na postanowienie umarzające postępowanie i zawiera w nim oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych wcześniejszego oświadczenia. Jeśli sąd II instancji uzna je za skuteczne, wówczas może uznać ugodę za niedopuszczalną (ze względu na jej bezwzględną nieważność wynikającą z złożenia oświadczenia, o którym stanowi art. 88 k.c.) i uchylić zaskarżone postanowienie.

³⁶ Zob. wyrok z 7 grudnia 2006 r. (III CSK 266/06), OSNP 2011, nr 21-22, s. 269, wyrok SO w Warszawie z 6 lutego 2020 r. (I C 351/16), Legalis. Należy podkreślić, że oba powyższe orzeczenia dotyczyły ugód pozasądowych.

względem konsumenta (por. 385¹ § 2 k.c.), która następuje z mocy prawa (bez konieczności stwierdzenia jej orzeczeniem sądu³⁷). Umowa (tu: ugoda) w pozostałym zakresie (nie stanowiącym klauzul abuzywnych) nadal wiąże strony. Nie ma zatem przeszkód, aby po zawarciu ugody sądowej zawierającej klauzule niedozwolone i umorzeniu postępowania konsument realizował ugodę (czy też domagał się jej realizacji) w zakresie, w jakim jej postanowienia nie miały abuzywnego charakteru.

IV. Niedopuszczalność ugody ze względu na sprzeczność z zasadami współżycia społecznego

W orzecznictwie sądowym odwołania do zasad współżycia społecznego pojawiają się głównie w odniesieniu do ugód, które przewidują ustępstwa stron o nieekwiwalentnym charakterze. Bogaty dorobek judykatury w tym zakresie można podzielić na dwa nurty:

1. Pierwszy, (reprezentowany w starszym orzecznictwie), na który składają się orzeczenia nakazujące uznanie ugody za niedopuszczalną, jeśli nadmiernie uprzywilejowuje jedną ze stron, a narusza usprawiedliwiony interes drugiej³⁸. Tą ostatnią okoliczność sądy nakazywały ustalać według kryteriów obiektywnych, co oznaczało konieczność określenia, czy jedna ze stron nie znalazła się w znacznie gorszym położeniu, niż gdyby nie zawarła ona ugody i „zdała się” na orzeczenie sądu³⁹.
2. Drugi, (zdecydowanie dominujący w aktualnej judykaturze sądów powszechnych), który stanowią judykaty podkreślające, iż brak ekwiwalentności

³⁷ Zob. W. Popiołek, (w:) K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny. T. I. Komentarz. Art. 1–449*¹⁰, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2020, numer brzegowy 16 w komentarzu do art. 385¹ k.c.

³⁸ Zob. wyrok SN z 10 grudnia 1973 r. (III CRN 261/73), *Palestra* 1974 nr 10, s. 126 (uzasadnienie tego judykatu nie zostało opublikowane, znana jest jego teza zgodnie z którą: „Sąd ma nie tylko prawo ale wręcz obowiązek uznania ugody za niedopuszczalną gdy wysokość ustalonego w niej odszkodowania budzi zasadnicze zastrzeżenia w świetle zasad doświadczenia życiowego”). Mniej radykalne stanowisko przedstawił SN w powołanym wyżej wyrok z 7 grudnia 2006 r. (III CSK 266/06), stwierdzając, że nieważna (ze względu na sprzeczność z zasadami współżycia społecznego) jest ugoda zawarta w interesie jednej ze stron z pokrzywdzeniem drugiej. Do tego nurtu można również zakwalifikować wyrok SN z 10 listopada 2000 r., V CKN 1483/00, *Legalis*, w którym SN co prawda stwierdził, że ustępstwa w ugodzie nie muszą być ekwiwalentne, aczkolwiek powinny być usprawiedliwione okolicznościami danej sprawy. W wymienionej sprawie SN uchylił zaskarżone postanowienie, ze względu na to, że sąd niższej instancji uznał za dopuszczalną ugodę, w której prawo spółdzielcze zostało przyznane na rzecz jednego z byłych małżonków, choć nie została wcześniej ustalona jego wartość rynkowa (strony dysponowały jedynie wartością wskazaną przez spółdzielnię), a więc nie można było ocenić, czy spłata na rzecz drugiego z małżonków jest odpowiednia.

³⁹ Zob. wyrok SN z 21 lutego 1974 r., (II CR 840/73), *OSNC* 1974, nr 12, poz. 216.

między ustępstwami poczynionymi na mocy ugody bez wystąpienia dodatkowych okoliczności nie skutkuje sprzecznością ugody z zasadami współżycia społecznego⁴⁰. Wystarczająca jest bowiem subiektywna ekwiwalentność świadczeń stron (tj. okoliczność, że w swoim mniemaniu strona uznaje uzyskaną na podstawie porozumienia korzyść za równą tej przypadającej drugiej stronie), nie jest konieczne, aby ich wartość była zbliżona z obiektywnego punktu widzenia⁴¹. Jako uzasadnienie dla tego poglądu wskazuje się dwa argumenty. Po pierwsze, że sąd co do zasady (w „normalnych” warunkach) nie powinien ingerować w swobodną wolę stron wyrażoną w treści zawartej ugody. Po drugie, że ugoda ma celu definitywne zakończenie sporu między stronami. Cel ten nie zostanie osiągnięty, jeśli porozumienie stron będzie łatwe do podważenia⁴². Dysproporcja między ustępstwami poczynionymi przez strony będzie skutkowałą niezgodnością z zasadami współżycia społecznego, jeśli zostaną spełnione dodatkowe wymogi, wśród których orzecznictwo wymienia sytuację, w której jedna ze stron ugody wykorzystuje w sposób naganny swą silniejszą pozycję lub nietypową sytuację, działając celowo na niekorzyść drugiej. Przewaga jednej ze stron może mieć podłoże ekonomiczne, lecz także zdrowotne lub rodzinne⁴³. Dlatego też sądy nakazują badać przyczyny zawarcia ugody i okoliczności towarzyszące tej czynności.

Drugi z opisanych wyżej poglądów jest zdecydowanie bliższy zasadom prawa cywilnego (autonomii woli stron) i gospodarki rynkowej. Należy przy tym podkreślić, że kluczowe dla ustalenia sprzeczności treści porozumienia z zasadami współżycia społecznego nie jest (nawet rażąca) dysproporcja w zakresie wartości świadczeń uzyskanych przez strony na jego mocy, lecz (negatywna) etyczna ocena postępowania strony, która „skorzystała” na konsensie. Powyższa interpretacja zbliża konstrukcję uznania ugody za sprzeczną z zasadami współżycia społecznego do instytucji wyzysku, z tym, że ukształtowaną znacznie korzystniej dla słabszej strony stosunku

⁴⁰ Tak m.in. wyrok SN z 8 grudnia 2010 r. (V CSK 157/10), Legalis, powołany wyżej wyrok SA w Warszawie z 8 listopada 2013 r. (I ACa 1449/12).

⁴¹ Zob. powołany wyżej wyrok SA w Warszawie z 8 listopada 2013 r. (I ACa 1449/12) oraz wyrok SA w Warszawie z 7 listopada 2018 r. (VII AGa 426/18), Legalis.

⁴² Zob. wyrok SN z 11 września 1990 r. (II CR 420/90), Legalis.

⁴³ Zob. powołane już wyżej wyrok SN z 8 grudnia 2010 r. (V CSK 157/10), Legalis, wyrok SA w Warszawie z 8 listopada 2013 r. (I ACa 1449/12), nadto wyrok SA w Szczecinie z 14 listopada 2014 r. (I ACa 474/14), Legalis, które powołują się na bogate orzecznictwo SN dotyczące innych typów umów (np.: darowizny). Analogiczny pogląd wyrażono także w doktrynie prawniczej (por. D. Dulęba, *Ugoda w polskim prawie cywilnym*, Wydawnictwo Lexis Nexis, Warszawa 2012, s. 227 i 228).

prawnego, niż art. 388 k.c. Zastosowanie art. 223 § 2 w zw. art. 203 § 4 k.p.c. następuje z urzędu, gdy tymczasem art. 388 k.c. wymaga wytoczenia odpowiedniego powództwa przez „pokrzywdzonego”. Analiza orzecznictwa wskazanych we wprowadzeniu do niniejszego opracowania sądów apelacyjnych i okręgowych prowadzi do wniosku, że korzystają one dość ostrożnie z narzędzia, jakie dają im omawiane przepisy. Nie istnieje zatem obawa, iż podważenie ugody poprzez odwołanie się do klauzuli zasad współżycia społecznego będzie nadmiernie łatwe.

V. Podsumowanie

Publikowane orzecznictwo sądowe (zarówno SN jak i wskazanych we wprowadzeniu sądów apelacyjnych i okręgowych) dotyczące dopuszczalności ugody jest relatywnie nieliczne (dotyczy to postanowień o umorzeniu postępowania lub uzasadnień wyroków, w których znajduje się wzmianka o tym, iż sąd odmówił jego umorzenia). Zdecydowanie więcej judykatów dotyczy problematyki ustalenia nieważności ugody sądowej po prawomocnym umorzeniu postępowania, w którym została zawarta oraz nieważności ugód pozasądowych. Przyczyn tego zjawiska może być wiele. Dwie podstawowe to (1) brak zainteresowania upublicznieniem postanowień o umorzeniu postępowania (nie zawierających z reguły bardziej rozbudowanych prawniczych rozważań) oraz (2) niewielka liczba przypadków, w których sądy uznają ugody sądowe za niedopuszczalne.

Reasumując rozważania merytoryczne należy stwierdzić, że w poddanych analizie orzeczeniach sądy zasadniczo prawidłowo interpretują art. 223 § 2 k.c. w zw. z art. 203 § 4 k.p.c. Tezy problematyczne lub całkowicie nietrafne stanowią rzadkość, mieszczącą się w zakresie „błędu statystycznego”. Nie istnieje ryzyko, że sądy dopuszczają do skutecznego kwestionowania ugód sądowych (szczególnie ze względu na zasady współżycia społecznego lub zamiar obejścia prawa) na szeroką skalę. Wprowadzanie zmian legislacyjnych w omawianej regulacji nie jest konieczne.

Streszczenie

Przedmiotem niniejszego artykułu jest omówienie zaprezentowanej w orzecznictwie sądowym interpretacji przyczyn uznania ugody sądowej za niedopuszczalną, przewidzianych w art. 223 § 2 w zw. z art. 203 § 4 k.p.c. W pierwszej merytorycznej części opracowania przedstawione zostały aspekty proceduralne związane z weryfikacją przez sąd ugody zawar-

tej przez strony. W kolejnych omówione zostało orzecznictwo dotyczące przypadków, w których sąd jest zobligowany do uznania ugody za niedopuszczalną, tj. sprzeczność z prawem, zasadami współżycia społecznego. Przeprowadzona analiza pozwoliła na wyciągnięcie wniosków dotyczących częstotliwości stosowania przez sądy art. 223 § 2 w zw. z art. 203 § 4 k.p.c. i podstawowych trudności związanych z tym procesem.

Summary

The study discusses an interpretation of reasons stated in the case law to pronounce inadmissibility of a court settlement, as provided for in Article 223 § 2 in conjunction with Article 203 § 4 of the Code of Civil Procedure. The first section of the study focuses on procedural aspects of court's verification of a settlement reached by the parties. The following sections discuss verdicts pronounced in the cases where the court is required to assess a settlement as inadmissible, i.e. unlawful, inconsistent with the principles of fairness and justness or aimed to circumvent the law. The analysis carried out led to conclusions regarding the frequency of application at courts of Article 223 § 2 in conjunction with Article 203 § 4 of the Code of Civil Procedure and major problems encountered in that proces.

Bibliografia

Akty prawne

- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (tekst jednolity Dz.U. z 2019 r. poz. 1460 ze zm.).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (tekst jednolity Dz.U. z 2019 r. poz. 1145 ze zm.)
- Ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469 ze zm.)

Literatura

- Dulęba D., *Ugoda w polskim prawie cywilnym*, Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa 2012.
- Franusz A., *Charakter prawny ugody sądowej oraz skutki prawne jej zawarcia*, Studia Prawnoustrojowe, 2014, nr 24.
- Gniewek E. (red.), Machnikowski P. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2019.
- Marcewicz O., *Dopuszczalność zawarcia przed sądem ugody* (w:) Jakubecki A. (red.), Strzępka J.A. (red.), *Jus et Remedium. Księga jubileuszowa Profesora Mieczysława Sawczuka*, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010.

- Marciniak A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–205*, wydawnictwo C.H. Beck.
- Panowicz-Lipska J. (red.), *System Prawa Prywatnego. Prawo zobowiązań. Część szczegółowa. Tom 8*, Wydawnictwo CH Beck, Warszawa 2004.
- K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny. T. I. Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2020.
- Turek J., *Uгода w procesie cywilnym*, Monitor Prawniczy 2005, Nr 21.

Orzecznictwo

- [illegible]

Wyrok SO we Wrocławiu z 13 sierpnia 2014 r. (I C 499/14), Legalis.

Wyrok SO we Wrocławiu z 8 października 2014 r., (XIII Ca 240/14), [http://orzeczenia.wroclaw.so.gov.pl/details/\\$N/155025000006509_XIII_Ca_000260_2014_Uz_2014-10-08_001](http://orzeczenia.wroclaw.so.gov.pl/details/$N/155025000006509_XIII_Ca_000260_2014_Uz_2014-10-08_001), ostatni dostęp w dniu 28 lipca 2020 r.

Wyrok SA w Krakowie z 16 grudnia 2014 r. (I ACa 1185/14), Legalis.

Wyrok SA w Warszawie z 7 listopada 2018 r. (VII AGa 426/18), Legalis.

Wyrok SA w Warszawie z 23 stycznia 2019 r. (V ACa 37/18), Legalis.

Wyrok SO w Warszawie z 6 lutego 2020 r. (I C 351/16), Legalis.

Nota o autorze

dr Adam Pązik – adiunkt w IPiE UP im. KEN w Krakowie, adwokat.

Dylematy moralne w pracy mediatora. Czy postępowanie sądowe zakończone ugodą jest zawsze sukcesem mediacyjnym?

Moral dilemmas in the work of a mediator. Do court proceedings ended with a settlement are always a mediation success?

I. Wstęp

Mediacja jest coraz częściej wykorzystywaną metodą alternatywnego rozwiązywania sporów. Stosowanie jej może prowadzić do zakończenia postępowania sądowego ugodą. Zwaśnione osoby dążą do odszukania rozstrzygnięcia konfliktu, które będzie przynosiło im obopólne korzyści, a mediator pośredniczy w ich rozmowie. Pojednanie się stron powinno być dla mediatora osobistym sukcesem, potwierdzającym jego wysokie kwalifikacje. Głównym celem artykułu jest analiza etyki w pracy mediatora oraz jego „satysfakcji”. Autorka pragnie zwrócić uwagę na częstą złudność sukcesu jakim jest zawarcie porozumienia. Sam dokument ugody nie zawsze jest równoznaczny z realnym rozwiązaniem problemu. W pracy przedstawiono kilka kluczowych zagadnień, takich jak: pojęcie mediacji, etykę mediatora, „ugodę dla samej ugody” oraz „ukryte uprzedzenia”. Ich komparatystyczna analiza pozwala na lepsze zrozumienie problematyki pracy mediatora. Główną tezę pracy jest stwierdzenie, iż nie każde postępowanie sądowe zakończone ugodą jest sukcesem. Mediacja sama w sobie jest tematem wielu publikacji. Mimo iż, badana i opisywana bardzo szeroko w literaturze to stale aktualna i godna analizy pod wieloma kierunkami w zależności od zainteresowań badawczych.

II. Mediacja alternatywnym sposobem rozwiązywania sporów

Mediacja znana jest od wieków, lecz przez większość czasu przypisywana była do sfery „prawnie obojętnej”¹. Polega na rozwiązywaniu konfliktu w drodze bezpośredniej komunikacji. Strony korzystają z pomocy bezstronnej, neutralnej i co najważniejsze przygotowanej do tego w odpowiedni sposób osoby w celu odszukania ukontentowanego porozumienia, którego następstwem jest obustronnie akceptowana ugoda. Cała procedura opiera się na trzech filarach, którymi są dobrowolność, poufność oraz minimalizowanie formalizmu². Wskazane wartości będące jednocześnie zasadami mediacji tłumaczą jej istotę. Bezsporne jest, iż są one jej atutem i sprawiają, że staje się bardzo atrakcyjną alternatywą dla postępowania sądowego³. Zauważalny jest związek między mediacją, a rozjemczą funkcją prawa. Przekazanie procesu w ręce stron pozwala im na formowanie rzeczywistości społeczno-prawnej. Warto zwrócić uwagę na „terapeutyczny” walor tej metody. W sądzie strony uważają się za przeciwników i po zakończonym procesie można ich podzielić na „wygranych” i „przegranych”. Mediacja stwarza im możliwość współpracy i traktowania się jako partnerów w szukaniu satysfakcjonującego obie strony porozumienia. Wygrana zatem jest obopólna i wynika z osiągnięcia kompromisu. Odformalizowana forma procesu wpływa w pozytywny sposób na emocje pozwalając je uporządkować. Stworzona zostaje szansa na zrozumienie drugiej strony i ewentualne przeprosiny. Mediacja przeprowadzona w bardzo dobry sposób może sprzyjać odbudowie więzi społecznych czy też zaufania⁴. Zależy to jednak od pośrednika rozmów, czyli mediatora i jego kwalifikacji.

III. Etyka oraz moralność w pracy mediatora

Mediator pełni bardzo istotną rolę w postępowaniu mediacyjnym, ponieważ pośredniczy on w rozmowie stron. Zabieg ten nazywany jest mediowaniem. Każda osoba decydująca się na wykonywanie tej funkcji musi liczyć się z tym, iż jej

¹ R. Morek, *Mediacja w sprawach cywilnych*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2011, s. 3.

² T. Cyrol, *Aksjologiczne aspekty ugody mediacyjnej*, (w:) J. Olszewski, Ł. Błaszczak, R. Morka (red.) *Arbitraż i mediacja – perspektywy prywatnoprawna i publicznoprawna. Między teorią a praktyką*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2018, s. 121.

³ L. Kula, *Mediacja jako alternatywna metoda rozwiązywania sporów w polskim systemie prawnym*, *Studia Prawnicze: rozprawy i materiały* 2015, nr 1 (16), s. 120.

⁴ A. Kalisz, *Praktyka mediacji w polskim porządku prawnym: (na tle rozwiązań amerykańskich)*, *Studia Iuridica Lublinensia* 2003, nr 1, s. 88.

podstawowym i zarazem priorytetowym zadaniem będzie uczestniczenie w rozwiązywaniu konfliktów pomiędzy ludźmi, a spory te będą dotyczyły wszystkich dziedzin życia społecznego. Człowiek taki pracując musi opierać się na pewnych zasadach, które określa Europejski Kodeks Postępowania Mediatorów⁵ oraz Kodeks Etyczny Mediatorów Polskich⁶. Uczestnictwo mediatora w rozwiązywaniu sporu polega na pomocy: w wysłuchaniu siebie nawzajem przez strony; w odnalezieniu obopólnych interesów; w wyszukaniu ciekawego rozwiązania, które przyniesie wszystkim korzyści oraz w zaprezentowaniu swoich racji wraz z ich argumentowaniem. Z uwagi na to, iż jest to podmiot niezaangażowany, to jego spojrzenie na sprawę teoretycznie powinno być pozbawione emocji. Ułatwia to wychwycenie, zarówno problemów jak i oczekiwań uczestników konfliktu. Mediator wspiera strony w ustalaniu najbardziej istotnych punktów sporu. Jego obecność wpływa na dobrą atmosferę spotkań, które są stale przez niego nadzorowane. Można powiedzieć, iż jest on często niezbędny i dzięki niemu trudne chwile konfliktu pokonywane są w łagodniejszy sposób⁷. Ważną kwestią jest stanowisko jakie zajmuje mediator. Nie może on reprezentować żadnej ze stron, a jedynie czuwać nad tym by podmioty sporu uczestniczyły w mediacji z zachowaniem równowagi. Jego osoba powinna wzbudzać zaufanie i poczucie bezpieczeństwa. Ponadto jego działania mają zmierzać ku eliminacji ewentualnego porozumienia, krzywdzącego w jakiś sposób, którąś ze stron oraz zapobieganiu eskalacji waśni. Jest on swego rodzaju przewodnikiem, pomagającym dostrzec wspólny kierunek działań. Sprawy cywilne często są mieszanką dużych emocji z kwestiami materialnymi, dlatego ważne są specjalne predyspozycje mediatora oraz znajomość zarządzania mediacją⁸. Postępowanie mediacyjne musi być sformalizowane poprzez protokół, w którym uwzględniona powinna być treść ugody. Treść porozumienia zależy od stron postępowania, a mediator pomaga ją jedynie sformułować. Wymaga się od niego jednak, aby forma ugody była staranna, zrozumiała oraz zgodna z prawem i normami życia w społeczeństwie. Nie może być ona również formą obejścia prawa. Kodeksy etyczne mediatorów oraz standardy prowadzenia mediacji

⁵ Komisja Europejska, Europejski Kodeks Postępowania Mediatorów, <https://www.mediacja.gov.pl/files/doc/i.msdm.5.eur.kodekspost.med.rtf>, [dostęp: 22.02.2021r.].

⁶ Społeczna Rada do spraw Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości, *Kodeks Etyczny Mediatorów Polskich*, <https://www.mediacja.gov.pl/files/doc/kodeksetyczny.pdf>, [dostęp: 22.02.2021r.].

⁷ L. Kula, *Mediacja jako alternatywna metoda rozwiązywania sporów w polskim systemie prawnym*, Studia Prawnicze: rozprawy i materiały 2015, nr 1 (16), s. 123–124.

⁸ J. Waluk, *Konflikt – mediacja w praktyce. Prawo a rozwiązywanie sporów*, Polskie Centrum Mediacji, Warszawa 2003, s. 15–17.

i postępowania mediatora są wskazówkami dla osób pragnących pracować jako mediatorzy lub wykonujących ten zawód. Nie są jednak źródłem prawa, więc nie stosowanie się do nich nie może stanowić podstawy roszczeń. Według tych dokumentów neutralność i bezstronność mediatora to kluczowe jego cechy. Nie może on przymusić nikogo do podjęcia rozmów, nie może również naciskać na osiągnięcie porozumienia⁹. Jego rola ogranicza się do dbania o przebieg postępowania mediacyjnego i pomoc w rozmowie między stronami. Uczestnicy konfliktu we współpracy z mediatorem mają możliwość rzeczywistego rozwiązania sporu, często w sposób bardziej przystępny niż podczas postępowania sądowego¹⁰.

Mediacja podzielona na sądową i pozasądową różni się w pewnym stopniu między sobą. Dla potrzeb niniejszego artykułu poruszona zostanie tylko pierwsza z nich, obejmująca postępowania cywilne. Aby doszło do mediacji sądowej, sąd musi być w trakcie rozpoznawania konkretnej sprawy, którą kieruje do mediacji. W Polsce ilość takich spraw jest oceniana przez komentatorów na nikłą. Konsekwencją tego zjawiska są praktyczne problemy oraz różne zastrzeżenia w trakcie jej przeprowadzania. Mediatorzy z uwagi na małą ilość spraw mają problemy ze zdobyciem doświadczenia i często bazują przede wszystkim tylko na wiedzy teoretycznej. Możliwości obserwowania starszych stażem kolegów po fachu, również są utrudnione i niejednokrotnie bezcelowe, ponieważ nawet oni nie posiadają na swoim koncie pokaźnej ilości postępowań. Często liczby te ograniczają się do kilku spraw, również w przypadku nauczycieli mediacji. Nawet najznakomitszy teoretyk bez odpowiedniego doświadczenia praktycznego ma problemy podczas prowadzenia mediacji. Same chęci to jednak za mało¹¹. Rozstrzygnięcie sporu finalizowane jest ugodą. Jej podwójna natura prawna sprawia, iż pozornie proste rozwiązanie sprawy w istocie może być bardzo skomplikowane i przynosić niekoniecznie oczekiwane rezultaty. Pierwszym i najbardziej istotnym dla stron postępowania skutkiem ugody jest skutek materialny. Oznacza to, iż spór cywilnoprawny zakończony porozumieniem wpływa na świadomość

⁹ Społeczna Rada do spraw Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości, *Standardy prowadzenia mediacji i postępowania mediatora*, <https://bip.men.gov.pl/wp-content/uploads/sites/2/2019/07/standard-mediacji-opracowany-przez-spoieczna-rade-ds.-alternatywnych-metod-rozwiazywania-konfliktow-i-sporow-przy-ministrze-sprawiedliwosci-2006-r.pdf>, [dostęp: 17.07.2020 r.].

¹⁰ R. Cebula, *Mediacja w polskim prawie cywilnym*, broszura Ministerstwa Sprawiedliwości, Warszawa 2011, s. 5.

¹¹ T. Cyrol, *Aksjologiczne aspekty ugody mediacyjnej*, (w:) J. Olszewski, Ł. Błaszczak, R. Morka (red.) *Arbitraż i mediacja – perspektywy prywatnoprawna i publicznoprawna. Między teorią a praktyką*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2018, s. 125–126.

podmiotów konfliktu wskazując na jego szerokie tło oraz przyczyny, godząc je i pozwalając im na współpracę¹². Drugim skutkiem zwanym procesowym jest zakończenie postępowania sądowego. Cel ten nie jest aż tak istotny dla zwaśnionych stron. Im bowiem w szczególności zależy na zawarciu ugody w ujęciu materialnym. Zgodnie z ideą mediacji zakończenie postępowania sądowego, z uwagi na zawarcie porozumienia jest tylko dodatkiem jaki otrzymują strony. Dochodzi jednak do sytuacji, kiedy to zostaje zawarta zupełnie pozorna ugoda. Strony pozostają nadal zwaśnione, jednak ich sprawa sądowa zostaje zakończona. Taką sytuację nazywa się „ugodą dla samej ugody”. Jest to swego rodzaju porażka dla mediatora. Dochodzi bowiem do sytuacji, kiedy mamy do czynienia z całkowitą przeciwnością idei mediacji. Wartości dla których została ona stworzona oraz które miała chronić zostają w ten sposób totalnie zignorowane i zbezczeszczone. T. Cyrol zwraca uwagę na częstsze występowanie zjawiska „ugody dla samej ugody”, właśnie podczas mediacji sądowej, choć spotykana jest ona również w mediacji umownej¹³. Autor porusza wątek istoty ugody jako wartości będącej fundamentem odpowiedniej mediacji. Każdy mediator powinien prowadzić mediację w taki sposób by obie strony postępowania same doszły do zindywidualizowanego i satysfakcjonującego ich porozumienia pasującego do charakteru konfliktu¹⁴. Jest to szansa na odbudowanie pewnych relacji społecznych. Tak zakończone postępowanie odpowiada, również mediatorowi. Jeśli dojdzie jednak do „ugody dla samej ugody” mediator może zacząć wątpić w swoje powołanie do zawodu, może zacząć wątpić w istnienie moralności wśród ludzi. W literaturze wskazuje się również uwagę na nieodpartą chęć strony do zwycięstwa. Często wygrana jest jednak uwarunkowana zemstą lub znieważeniem przeciwnika. Strony chcą czuć, iż są jednostką, która zwyciężyła. To ujęcie wskazuje na fakt, iż podstawą istnienia mediacji są również reakcje uważane niejednokrotnie za negatywne. Nie jest ona przez wszystkich odbierana pozytywnie, jednak dla uczestnika sporu może spełniać takową rolę. Mediator ma za zadanie uświadomić im, iż druga osoba również posiada uczucia¹⁵. Co jednak kieruje mediatorami? Najczęściej mediatorzy wykonują swój zawód

¹² P. Grzegorzcyk, (w:) T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze*, wyd. IV, LexisNexis, Warszawa 2012, s. 847.

¹³ T. Cyrol, *Aksjologiczne aspekty ugody mediacyjnej*, (w:) J. Olszewski, Ł. Błaszczak, R. Morka (red.) *Arbitraż i mediacja – perspektywy prywatnoprawna i publicznoprawna. Między teorią a praktyką*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2018, s. 125.

¹⁴ A. Rogozińska, *Mediacja w polskim systemie prawnym*, (w:) *Eunomia – Rozwój Zrównoważony – Sustainable Development*, 1(94), PWSZ w Raciborzu, Racibórz 2018, s. 92.

¹⁵ P. Randolph, *The psychology of conflict. Mediating in Diverse World*, Audible Studios for Bloomsbury, Londyn 2016, s. 75-76.

z pasją i czują powołanie do pomocy innym. Ilość spraw cywilnych trafiających do mediacji jest jednak wciąż bardzo mała. Niektórzy mediatorzy by udowodnić swoją skuteczność przystają więc na ugodę zaprzeczającą idei mediacji. Zabieg taki z jednej strony może zniechęcić ludzi do korzystania z tej alternatywnej metody rozwiązywania sporów. Z drugiej strony większa ilość „sukcesów mediacyjnych” może zachęcić do skorzystania z usług właśnie tego mediatora, zarówno strony postępowania jak i sędziego w przypadku, kiedy to on wyznacza osobę mediatora. Wśród najpopularniejszych obaw, które dotyczą tej postaci i towarzyszą uczestnikom konfliktu są: (1) strach przed nie zachowaniem bezstronności i neutralności przez mediatora, (2) lęk związany z możliwością nie posiadania stosownych kompetencji przez mediatora, (3) obawa wynikająca z braku obowiązku posiadania przez mediatora ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej, (4) niepokój, iż informacje dotyczące postępowania mediacyjnego bądź treść samej ugody zostanie ujawniona przez mediatora osobom postronnym¹⁶. Większa ilość ugód mediacyjnych może stanowić zatem pokusę dla mediatora, któremu zależy bardziej na karierze zawodowej, niż na prawdziwej pomocy w rozwiązywaniu sporów. Strony chętniej zdecydują się na postępowanie mediacyjne, jeśli będzie je prowadzić osoba „godna zaufania”. Niedoświadczeni mediatorzy niejednokrotnie obawiają się, że brak ugody może być zrównany z brakiem ich skuteczności. W takich sytuacjach może dochodzić do namawiania przez nich stron, aby zawarły porozumienie nawet, gdy jest niezgodne z interesem zainteresowanych. Z uwagi na fakt, iż w mediacji sądowej to sędzia wyznacza mediatora, ten czuje presję związaną z zadaniem jakie zostało mu powierzone i niejednokrotnie może chcieć udowodnić, iż udało mu się „pomóc” w zakończeniu sprawy. Motywacje mediatorów mogą być różne, jednak zachowania takie nie powinno być pochwalanie i akceptowane. Zawarcie ugody czasami może być dla mediatora sukcesem, jednak strony postępowania niekoniecznie muszą być z niej zadowolone. W. Scott Harralson porusza kwestię względów etycznych i moralnych jako czynników, które powinny być brane pod uwagę podczas mediacji oraz w momencie podejmowania decyzji z nią związanych. Często zaangażowanie emocjonalne w konflikt wpływa negatywnie na stronę. Wszystko to niesie za sobą konsekwencje odbijające się

¹⁶ A. Zienkiewicz, *Główne obawy stron co do rozwiązywania sporów przez mediację*, (w:) J. Czapska, M. Szelaąg – Dylewski (red.), *Mediacje w Prawie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014, s. 36–39.

na psychice¹⁷. Niewyjawienie kluczowych dowodów przez mediatora może wpływać na ostateczne rozwiązanie sprawy krzywdząc jedną ze stron. Działanie, według Kodeksu Etycznego Mediatorów Polskich czy też Europejskiego Kodeksu Postępowania Mediatorów niejednokrotnie staje się sytuacją sprzeczną z wszelką moralnością. Pojawia się wtedy fundamentalne pytanie o uczciwość mediatora oraz stron konfliktu. Według Harrlsona istnieją warunki, kiedy to warto zaangażować strony w dyskurs moralny. Rozmowa taka może uświadomić uczestnikom konfliktu skutki decyzji jakie mogą oni podjąć. C. Izumi wskazuje na konflikt pomiędzy wymaganą od mediatorów neutralnością, a jej osiągalnością w praktyce. Mediatorzy, zdaniem Autora w swej pracy stosują różne formy perswazji, a nawet czasami manipulacji. Prowadzenie mediacji pozbawionej uprzedzeń i faworyzacji nie może się odbywać, jeśli pośrednik rozmowy nie jest świadom swoich założeń, nietolerancji czy opinii o stronach sporu. Ich samoświadomość wpływu na uczestników postępowania, musiałaby być na bardzo wysokim poziomie. W praktyce neutralność zatem zdaje się być złudna, z uwagi na działanie mediatora pod wpływem nieświadomego uprzedzenia¹⁸. Procesy psychiczne zachodzące w ciele człowieka nie zawsze są świadome. Część z nich odbywa się poza wspomnianą świadomością przez co skojarzenia i spostrzeżenia nie do końca są zawsze przez niego kontrolowane. W ten sposób podczas spotkania z członkiem danej grupy społecznej aktywowane są stereotypy zakodowane w głowie i wpływają one na postrzeganie sprawy, działania oraz decyzje. Mimo najszerszych intencji oraz bardzo czytelnych przekonań, ukryte uprzedzenia wpływają na ostateczne zachowanie mediatora. Jego obowiązkiem jest czuwanie nad tym by uczestnicy sporu traktowani byli z szacunkiem i godnością oraz by ich poglądy były poznane przez przeciwnika stwarzając możliwość osiągnięcia porozumienia. Wśród naukowców trwają dyskusje dotyczące odpowiedzialności mediatora za rzetelność merytoryczną ugody mediacyjnej. Uczciwość wyniku jest pojęciem względnym. Działanie zgodne z wszystkimi zasadami uwieńczone ugodą mediacyjną może mimo wszystko być krzywdzące dla jednej ze stron i moralnie nieuczciwe. M.A. Noone oraz L. Akin Ojelabi przedstawiają mediację jako bardzo złożone przedsięwzięcie etyczne. Mediatorzy pochodzą z różnych środowisk i posługują się innymi kodeksami. Dokumenty te zewzględu na nie wiążący charakter stanowią tylko

¹⁷ W. S. Harrlson, *Morality and Mediation: Can We Reunite the Children?*, <https://www.mediate.com/articles/harrlson-morality-mediation.cfm#bio>, [dostęp: 21.07.2020 r.].

¹⁸ C. Izumi, *Implicit Bias and Prejudice in Mediation*, s. 684 <https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4696&context=smulr>, [dostęp: 21.07.2020 r.].

wskazówki, mogą jednak być źródłem dylematów. Potrafią bowiem często kolidować z indywidualnymi wartościami jakimi kieruje się mediator¹⁹. B. Wolski zauważa, iż standardy postępowania mediatorów z jednej strony narzucają pewne zachowania jako etyczne, z drugiej strony nie wytyczają do końca jasnych granic. Przykładem jest zakaz zmuszania stron do ugody. W standardach postępowania mediatora nie została wskazana wyraźna linia oddzielająca zachowania będące przymusem od tych, które nim nie są. Wykorzystywanie różnych technik podczas rozmowy ze stronami służy poniekąd wywołaniu presji na uczestnikach konfliktu co może zaprzeczać zakazowi przymusu. To od mediatora zależy jakimi technikami się posłuży. Kiedy jednak namawianie do ugody zaczyna być zmuszaniem? Ich charakter może być subtelny i skupiać się na zaprezentowaniu korzyści ugody oraz konsekwencji jej nie zawarcia lub bardziej dosadny i oczywisty wskazujący np. dezaprobatę. Milczenie mediatora jest jedną ze znanych technik. To pośrednik postępowania mediacyjnego decyduje, ile czasu będzie ono trwało. Jak jednak można określić odpowiednią długość trwania tego zabiegu, tak by nie doszło do zakazanego przymusu? Celem jest wywołanie odpowiedniego nacisku²⁰. Mediator w swojej pracy staje wielokrotnie przed różnymi dylematami. Większość z nich wywołana jest niewiedzą, gdzie są granice i jakie zachowanie jest jeszcze moralne czy też etycznie, a jakie już nie. Zawarcie ugody jest bardziej pożądane w mediacji cywilnej, niż np. w przypadku mediacji karnej. Stąd też mniejsza presja wśród mediatorów. W końcu ciężko oczekiwać w takiej sytuacji od pokrzywdzonego pozytywnego nastawienia do ugody i pragnienia jej zawarcia. Pojednanie niekoniecznie przyniesie wymierne korzyści materialne. Stanowi to swego rodzaju odmienność do szeroko rozumianej mediacji cywilnej, w której znacznie łatwiej jest uzyskać satysfakcjonującą ugodę w ujęciu materialnym. Cel mediacji karnej jest bowiem trochę inny i skupia się przede wszystkim na pojednaniu stron oraz naprawieniu szkody materialnej oraz emocjonalnej. Nastawienie stron względem siebie, również jest tutaj kwestią godną uwagi. W sprawach cywilnych relacje stron mogą być mniej nacechowane złymi emocjami,

¹⁹ M.A. Noones, L.A. Ojelabi, *Ethical Challenges for Mediators around the Globe: An Australian Perspective*, Volume 45 New Directions in Global Dispute Resolution, Washington University Journal of Law and Policy, Washington 2014, s. 153-161.

²⁰ B. Wolski, *An Ethical Evaluation Process for Mediators: A Preliminary Exploration of Factors Which Impact Ethical Decision-Making*, <https://journals.latrobe.edu.au/index.php/law-in-context/article/view/32/65>, [dostęp: 23.07.2020 r.].

co w sprawach karnych potrafi objawiać się w skrajnie negatywnym nastawieniu²¹. Satysfakcja z zawarcia ugody karnej może zatem być większa niż w przypadku mediacji cywilnej. Pogodzenie się stron, przeprosiny, wyjaśnienie przesłanek jakimi kierował się sprawca czy też wybaczenie stają się zachętą do dalszej pracy. Istotne jest, aby mediatorzy byli świadomi, iż ich często pozorna skuteczność, tożsama z dużą ilością zawartych uгод nie idzie w parze z byciem dobrym mediatorem. Lepszym pośrednikiem jest bowiem osoba, która pomaga zawrzeć porozumienie będące satysfakcjonującym zakończeniem postępowania zarówno dla niego, jak i stron niż osoba przywiązana na zawarcie fikcyjnej ugody.

IV. Podsumowanie

Instytucja mediacji, mimo iż coraz bardziej popularna w Polsce wciąż nie jest jeszcze zbyt często wykorzystywana. Strony konfliktów są pełne obaw, a mediatorzy spotykają się z wieloma dylematami. Dokonana w artykule charakterystyka przybliża problematykę mediacji. Ponadto wskazane przykłady „ugody dla samej ugody” oraz „ukrytych uprzedzeń” jednoznacznie potwierdzają, iż nie każde postępowanie sądowe zakończone ugodą jest sukcesem mediacyjnym. Należy zwrócić uwagę na uczestników postępowania mediacyjnego. Zarówno mediator, jak i strony konfliktu powinny być zadowolone z rozstrzygnięcia, by można było mówić o sukcesie mediacyjnym. Ograniczenia wynikające z działania ludzkiego mózgu i pewne blokady pozbawiają człowieka możliwości zupełnie świadomego działania. Część decyzji podejmowana zostaje pod wpływem „ukrytych uprzedzeń” o, których istnieniu nawet nie wiemy. W zależności od rodzaju gałęzi prawa w jakiej prowadzona zostaje mediacja dylematy moralne mogą być inne oraz osiągnięcie satysfakcjonującej ugody bardziej lub mniej problematyczne. Etyka pozostaje jednak ta sama.

Streszczenie

Artykuł porusza tematykę związaną z sukcesem mediacyjnym. Autorka swą komparatystyczną analizę rozpoczęła od wyjaśnienia czym jest mediacja oraz jak jest uregulowana w polskim prawie cywilnym. Dokonano również zaprezentowania głównych zasad tej alternatywnej do postępowań sądowych metody rozwiązywania sporów. Kolejna część pracy

²¹ T. Cyrol, *Aksjologiczne aspekty ugody mediacyjnej*, (w:) Olszewski J., Błaszczak Ł., Morka R. (red.) *Arbitraż i mediacja – perspektywy prywatnoprawna i publicznoprawna. Między teorią a praktyką*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2018, s. 124.

została poświęcona etyce pracy mediatora oraz moralności. Opisano występowanie zjawiska „ugody dla samej ugody” oraz „ukrytych uprzedzeń”. Autorka podkreśliła rolę mózgu w postępowaniu mediacyjnym oraz złudność świadomości podejmowanych decyzji.

Summary

Article deals with a subject of mediation success. Author started analysis with explaining what mediation is, how it is regulated in polish civil law and few main rules of that method were presented. Next part is focused on mediator work ethics and morals. The phenomenon of “settlement for the sake of a settlement” and “hidden prejudices” were described. Article mentions about role of a mind and illusion about awareness in making decisions.

Bibliografia

- Cebula R., *Mediacja w polskim prawie cywilnym*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2011.
- Cyrol T., *Aksjologiczne aspekty ugody mediacyjnej*, (w:) Olszewski J., Błaszczak Ł., Morka R. (red.) *Arbitraż i mediacja – perspektywy prywatnoprawna i publicznoprawna. Między teorią a praktyką*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2018.
- Grzegorzczak P., (w:) Ereciński T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze*, wyd. IV, LexisNexis, Warszawa 2012.
- Kalisz A., *Praktyka mediacji w polskim porządku prawnym: (na tle rozwiązań amerykańskich)*, Studia Iuridica Lublinensia 2003, nr 1.
- Kula L., *Mediacja jako alternatywna metoda rozwiązywania sporów w polskim systemie prawnym*, Studia Prawnicze: rozprawy i materiały 2015, nr 1 (16).
- Morek R., *Mediacja w sprawach cywilnych*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2011.
- Noones M. A., Ojelabi L. A., *Ethical Challenges for Mediators around the Globe: An Australian Perspective*, Volume 45 New Directions in Global Dispute Resolution, Washington University Journal of Law and Policy, Washington 2014.
- Randolph P., *The psychology of conflict. Mediating in Diverse World*, Audible Studios for Bloomsbury, Londyn 2016.
- Rogozińska A., *Mediacja w polskim systemie prawnym*, (w:) *Eunomia – Rozwój Zrównoważony – Sustainable Development*, 1(94), PWSZ w Raciborzu, Racibórz 2018.
- Skrodzka M., Zemke-Górecka A., *Instytucja mediacji w polskim porządku prawnym – jej rozwój i przyszłość w sporach z zakresu prawa cywilnego*, Palestra 11-12/2019.
- Waluk J., *Konflikt – mediacja w praktyce. Prawo a rozwiązywanie sporów*, Polskie Centrum Mediacji, Warszawa 2003.

Zienkiewicz A., *Główne obawy stron co do rozwiązywania sporów przez mediację*, (w:) Czapka J., Szelaż – Dylewski M. (red.), *Mediacje w Prawie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014.

Netografia

<https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4696&context=smulr> [data dostępu: 21.07.2020 r.].

<https://www.mediacja.gov.pl/files/doc/kodeksetyczny.pdf> [data dostępu: 08.07.2020 r.].

<https://www.mediate.com/articles/harralson-morality-mediation.cfm#bio>, [data dostępu: 21.07.2020 r.].

<https://journals.latrobe.edu.au/index.php/law-in-context/article/view/32/65>, [data dostępu: 23.07.2020 r.].

<https://bip.men.gov.pl/wp-content/uploads/sites/2/2019/07/standard-mediacji-opracowany-przez-spoleczna-rade-ds.-alternatywnych-metod-rozwiazywania-konfliktow-i-sporow-przy-ministrze-sprawiedliwosci-2006-r..pdf> [data dostępu: 08.07.2020 r.].

http://mediator.org.pl/Polskie_Centrum_Mediacji/6/ [data dostępu: 08.07.2020 r.].

<https://www.mediacja.gov.pl/files/doc/i.msdm.5.eur.kodekspost.med.rtf>, [data dostępu: 22.02.2021r.].

<https://www.mediacja.gov.pl/files/doc/kodeksetyczny.pdf>, [data dostępu: 22.02.2021r.].

Nota o autorze

Podwika Liliana – studentka drugiego roku Administracji SUM studiów stacjonarnych na Uniwersytecie Pedagogicznym im. KEN w Krakowie. Mimo spotykających ją ograniczeń związanych ze stanem zdrowia zgłębia tematy wymagające myślenia. Nauka jest jej pasją, a poszukiwanie i zdobywanie wiedzy sprawiają jej dużą satysfakcję. Jest sędzią sportu samochodowego, co pozwala jej na relaks i rozładowanie emocji w wolnych chwilach. Lubi czytać i dużo spacerować. Nie boi się wyzwań.

Tendencje w promowaniu mediacji cywilnej w Polsce

Tendencies in promoting civil mediation in Poland

I. Wstęp

Mediacja to metoda rozwiązywania sporów, w której osoba trzecia działając w sposób bezstronny pomaga skonfliktowanym stronom dojść do satysfakcjonującego porozumienia. Mimo relatywnie długiej obecności mediacji w naszym systemie prawnym, świadomość istnienia tego postępowania jest wciąż niewielka. Niewiedza o jej istnieniu oraz o dużej ilości przewag postępowania mediacyjnego nad sądowym jest wielkim problemem jako, że uniemożliwia spełnienie głównego zadania mediacji, czyli odciążenia naszego sądownictwa. Praca jest szczegółowym omówieniem, prób promowania instytucji mediacji na przykładzie postępowania cywilnego wraz z omówieniem i oceną jej obecnej sytuacji w naszym kraju.

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie tendencji promowania mediacji w Polsce i skutków tej promocji za pomocą dogmatycznoprawnej metody badawczej, jak i historyczno-prawnej metody badawczej.

Praca badawcza ma na celu odpowiedzenie głównie na dwa pytania. Jakie podjęto kroki w celu promowania mediacji? Czy mediacja ma przyszłość w naszym kraju? Czytając to opracowanie czytelnik pozna na nie odpowiedzi oraz dostrzeże jak istotna jest ta alternatywna metoda rozwiązywania sporów.

II. Promowanie mediacji w Polsce

W sprawach cywilnych mediacja pojawiła się w 2005 roku przy zmianie w ustawie - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, zwaną również ustawą o mediacji cywilnej¹.

Nie można polemizować z faktem, że mediacja faktycznie posiada wiele przewag nad postępowaniem sądowym. Postępowania sądowe są drogie, długie i niekiedy rodzą kolejne konflikty, mediacja jest natomiast tańsza, bardziej opłacalna, nie rodzi żadnych podziałów, pomaga w odbudowywaniu relacji między stronami oraz cechuje się swobodą, której sąd nie zapewnia².

Niestety analiza stanu mediacji dokonana na bazie danych Ministerstwa Sprawiedliwości ukazuje bardzo niski poziom wykorzystania mediacji³. Statystyka przeprowadzona na poziomie sądów rejonowych i okręgowych w 2014 roku pokazała, że w sprawach z zakresu prawa cywilnego sędziowie przekazali zaledwie 1098 spraw do mediacji, czyli 0,023% wszystkich sporów w sądach rejonowych. W okręgowych osiągnięto nieco wyższy poziom bo 0,68% spraw przekazanych do mediacji co jest lepszym, lecz wciąż niezbyt satysfakcjonującym wynikiem⁴. Warto tu jednak zaznaczyć, że sama skuteczność postępowania mediacyjnego jest wysoka, bo aż 70% mediacji zakończonych było podpisaniem ugody⁵.

By zmienić ten stan rzeczy polski prawodawca stara się zwiększyć świadomość ludzi o tej metodzie rozwiązywania sporów poprzez jej aktywne promowanie.

Obserwując problemy jakie napotkała mediacja w naszym kraju od razu widać, że by sytuacja uległa zmianie należy obrać zdecydowane działanie. Jak dobrze nam wiadomo prawodawca zadziałał bardzo szybko. Ustawa z dnia 10 września 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów była odpowiedzią na problemy mediacji, wskazane w raporcie z 2014 roku⁶.

¹ Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy - *Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, (Dz.U. z 9.9.2005 r. Nr 172, poz. 1438).

² T. Rakoczy, *Przyszłość mediacji w polskim systemie prawa - Mediacja, rys filologiczno-historyczny*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2014, s. 44.

³ *Diagnoza stanu stosowania mediacji oraz przyczyn zbyt niskiej w stosunku do oczekiwanej popularności mediacji, Ministerstwo Sprawiedliwości*, <https://www.mediacja.gov.pl/files/doc/rk-mediacje-agrotec-02.09.pdf>, s.5, [dostęp: 13.06. 20].

⁴ *Ibidem*, s. 16.

⁵ *Ibidem*, s. 22.

⁶ Ustawa z dnia 10 września 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów (Dz.U. poz. 1595).

Najważniejszą rekomendacją zawartą w raporcie Ministerstwa Sprawiedliwości było zwiększenie świadomości o mediacji w sądach poprzez promowanie jej przez wymiar sprawiedliwości⁷. Dobrym przykładem pokazującym działania prawodawcy poczynione w tej kwestii jest zmienienie art. 10 k.p.c. W wyniku tej zmiany na sędziów nałożony został obowiązek dążenia do ugodowego załatwienia sprawy, (jeśli to możliwe) w szczególności przez nakłanianie do mediacji.

Zmiana tego przepisu jest tylko jedną z wielu, którą zawarto w k.p.c.⁸. gdy ustawa weszła w życie w styczniu 2016 roku. Zmiany te objęły także inne akty prawne jak np. w ustawie z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych⁹. Wprowadzono w niej instytucję koordynatora mediacji, który to odpowiada za organizowanie spotkań informacyjnych na temat mediacji, wykonywanie działań na rzecz jej rozwoju i zapewnianie sprawnej komunikacji pomiędzy sędziami i mediatorami. Jest to kolejna odpowiedź na rekomendację zawartą w raporcie Ministerstwa Sprawiedliwości, która to sugerowała zwiększenie współpracy pomiędzy sądami a mediatorami.

W dokumencie tym poruszono również temat stałych mediatorów, w którym omówiono wymogi tej funkcji i wymieniono ich obowiązki¹⁰. Doprecyzowanie przepisów mających ściślej regulować wymogi wobec mediatorów były kolejną propozycją z dokumentu z 2014 roku i także została ona zrealizowana choć w niepełnej formie, jako że sugerowano więcej detalicznych informacji odnośnie wykształcenia mediatorów¹¹. Jednak kolejny krok w stronę ulepszenia mediacji w polskim prawie został mimo wszystko uczyniony.

Co ciekawe w projekcie zmiany ustawy z 2015 roku zobaczyć możemy, że aż 48 podmiotów (m.in. Naczelna Rada Adwokacka, Polskie Centrum Mediacji, Krajowa Rada Radców Prawnych) wzięło udział w konsultacjach i przedstawiło własne sugestie, z których wiele było rozwiązaniem wspomnianych wcześniej problemów z mediacją. Większa część z proponowanych rozwiązań została wprowadzona i weszła w życie.

⁷ Diagnoza stanu stosowania mediacji oraz oraz przyczyn zbyt niskiej w stosunku do oczekiwanej popularności mediacji, op. cit, str. 22, [dostęp: 13.06.20].

⁸ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, (Dz. U. nr 43 poz. 296).

⁹ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych, (Dz. U. poz. 133, z późn. zm.

¹⁰ Ustawa z dnia 10 września 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów, (Dz.U., poz. 1595).

¹¹ Diagnoza stanu stosowania mediacji oraz oraz przyczyn zbyt niskiej w stosunku do oczekiwanej popularności mediacji, op. cit, str. 31, [dostęp: 13.06. 20].

W celu dalszego promowania mediacji (i innych form rozwiązywania sporów) powołano organ zwany Społeczną Radą do spraw Alternatywnych Metod Rozwiązywania Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości. Rada ta została utworzona w 2005 roku. Do jej głównych celów należy:

1. proponowanie rozwiązań o charakterze prawnym oraz organizacyjno-praktycznym mających służyć rozwojowi alternatywnych metod rozwiązywania sporów, a w szczególności mediacji;
2. opiniowanie projektów aktów prawnych służących rozwojowi metod rozwiązywania sporów;
3. opracowywanie i propagowanie zasad postępowania mediacyjnego standardów szkolenia mediatorów oraz zasad etycznych pracy mediatora¹².

W skład Rady wchodzi: Minister Sprawiedliwości (jako przewodniczący), lub wyznaczona przez niego osoba z kierownictwa jego Ministerstwa oraz powoływani przez niego członkowie. Warty uwagi jest, że powoływani dotychczas członkowie nie byli tylko mediatorami. W gronie członków Rady znaleźli się także i sędziowie oraz członkowie pewnych departamentów w Ministerstwie Sprawiedliwości¹³.

Działania promocyjne jednak nie ograniczają się jedynie do zmian prawnych, czy tworzenia nowych organów, lecz mogą też przybrać formę pojedynczego działania zakrojonego na bardzo szeroką skalę. Przykładem może być m.in. kampania „Mediacja. Rozmowa, zrozumienie, rozwiązanie” zorganizowana przez Ministerstwo Sprawiedliwości w 2016 roku. Jej głównymi założeniami było zmniejszenie obojętnych i negatywnych postaw wobec mediacji oraz zwiększenie świadomości społeczeństwa o tej metodzie rozwiązywania sporów¹⁴. Miała ona budować „markę” mediacji, zwiększyć jej prezentację w mediach oraz dostarczyć wiedzę z zakresu mediacji do szerszego grona zainteresowanych. Kampania ta skierowana była do:

1. przedstawicieli organów sprawiedliwości, czyli: sędziów, prokuratorów, funkcjonariuszy Policji, pełnomocników stron;
2. organów administracji publicznej (rządowych i samorządowych);
3. ogółu społeczeństwa.

¹² Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 marca 2015 roku w sprawie powołania Społecznej Rady do spraw Alternatywnych Metod Rozwiązywania Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości, (Dz.U. MŚ poz. 87).

¹³ Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 marca 2015 roku w sprawie powołania Społecznej Rady do spraw Alternatywnych Metod Rozwiązywania Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości, (Dz.U. MŚ poz. 87).

¹⁴ Kampania – Mediacja. Rozmowa, zrozumienie, rozwiązanie. Luty-marzec 2016, Ministerstwo Sprawiedliwości https://www.mediacja.gov.pl/pdf.php?article_id=32&lang=pl, [dostęp: 26.06.2020r.].

Promowanie w ramach tej kampanii polegało na przeprowadzeniu 16 konferencji w miastach wojewódzkich, aktywnej promocji w mediach społecznościowych, publikacji ogłoszeń i artykułów sponsorowanych w prasie ogólnopolskiej i lokalnej (dzienniki i tygodniki regionalne) oraz nagranie produkcji filmowej o mediacji¹⁵.

Choć z pewnością cała ta kampania była jednym z największych przedsięwzięć mających promować mediację w Polsce to warto pamiętać i o mniejszych, choć równie istotnych inicjatywach próbujących zrealizować te cele. Pojedyncze konferencje czy spotkania stanowią dobre wsparcie dla mediacji. Mogą przybrać różne formy informacyjne, promocyjne bądź strategiczno – decyzyjne (odnośnie dopasowania mediacji na Polskie warunki).

Jedna z większych z nich została zorganizowana przez Biuro Komunikacji i Promocji Ministerstwa Sprawiedliwości w listopadzie 2019 roku. Zrzeszała sędziów z całego kraju wraz z koordynatorami do spraw mediacji mających omówić zwiększenie efektywności promocji mediacji w ramach Tygodnia Mediacji. Pośród wielu inicjatyw znalazła się między innymi koncepcja tzw. „zielonych pokoi”¹⁶. Wedle pomysłu ma być to specjalnie wydzielone pomieszczenie (w budynku sądu), w którym odbywać się mają bezpłatne spotkania informacyjne dotyczące wszelkich aspektów tyżących się mediacji. Ministerstwo Sprawiedliwości dostrzegając w tym działaniu doskonałą szansę rozpowszechnienia dobrych praktyk, od razu poddało pod rozwałę możliwość skorzystania z tej koncepcji¹⁷. Pomieszczenia wzorowane na tej koncepcji, funkcjonują już w 52 sądach okręgowych i rejonowych a planowane jest utworzenie ich w co najmniej 30 kolejnych¹⁸.

Konferencje odbywają się na terenie całej Polski w ciągu całego roku i stanowią niesłyszanaą pomoc w promowaniu mediacji. Na sam rok 2020 Ministerstwo Sprawiedliwości zaplanowało ponad 14 konferencji obejmujących swoim zasięgiem największe miasta Polski jak: Warszawę, Kraków, Gdańsk, Wrocław, Poznań, Toruń i inne. Część z nich stanowią wstępy, bądź realizacje do określonych projektów promocyjnych dla mediacji inne mają charakter szkoleniowy a jeszcze inne czystko informacyjny. Są one przewidziane dla pracowników organów sprawiedliwości, administracji publicznej, mediatorów oraz każdego zainteresowanego.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Promocja mediacji priorytetem sądów i Ministerstwa Sprawiedliwości*, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/promocja-mediacji-priorytetem-sadow-i-ministerstwa-sprawiedliwosci> [dostęp: 25.06.2020r.].

¹⁷ P. Rojek – Socha, *MS zachęca sądy do rozwoju mediacji – mają tworzyć „zielone pokoje”*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/zielony-pokoj-w-kazdym-sadzie-ms-zacheca-do-mediacji,457922.html>, [dostęp: 27.06.2020r.].

¹⁸ *Promocja mediacji priorytetem sądów i Ministerstwa Sprawiedliwości*, op. cit., [dostęp: 25.06.2020r.].

Błędem jest jednak sądzić, że działania promocyjne podejmowane są jedynie poprzez pojedyncze zmiany prawne albo konferencje czy spotkania¹⁹. W sposób ciągły odbywa się walka o zapewnienie mediacji należnego jej miejsca. Ośrodki mediacyjne cały czas prowadzą działania promocyjne i działają aktywnie w celu dotarcia do jak największej liczby ludzi. Niektóre blisko współpracują z Ministerstwem Sprawiedliwości, wspomnianą wcześniej Radą czy też sądami.

Warto też wspomnieć, że istnieją metody promowania mediacji, które obejmują nie tylko nasz kraj, ale mają również i charakter ponadnarodowy. Za idealny przykład może tu posłużyć Międzynarodowy Dzień Mediacji (*Conflict Resolution Day*). Jest to ogólnoświatowe święto mające służyć popularyzacji metod pokojowego rozstrzygania konfliktów. Obchodzone jest ono co roku w październiku i z roku na rok zwiększa się liczba państw celebrujących to święto. W Polsce święto to po raz pierwszy zorganizowano w 2008 roku²⁰. Z okazji święta często organizowane są specjalne kampanie promocyjne i konferencje w wielu państwach.

Promocja mediacji w Polsce zorganizowana jest na wielu szczeblach oraz w sposób dorywczy jak i stały. Wysiłek wkładany w zmianę sytuacji mediacji przedstawionej w raporcie z 2014 jest naprawdę imponujący. Ewidentnie widać, że priorytetem dla Ministerstwa Sprawiedliwości stało się zwiększenie liczby postępowań mediacyjnych²¹. Wiele zainwestowano w próby dotarcia do polskiego społeczeństwa, co może prowokować do pytania, czy mediacja ma przyszłość w naszym społeczeństwie, skoro wciąż nie jest powszechnie znana mimo całego tego wysiłku?

III. Przyszłość mediacji w Polsce

Analizując działania polskiego prawodawcy po 2014 roku (czyli po wynikach raportu Ministerstwa Sprawiedliwości) możemy wysnuć przypuszczenia odnośnie przyszłości mediacji. W przypadku aktywnego i zdecydowanego zapobiegania eskalacji problemów z popularnością mediacji oraz implementowania zaleceń zawartych w raporcie z pewnością sytuacja ulegnie poprawie. Jeśli natomiast postawa ustawo-

¹⁹ G.Frączek, *Funkcjonowanie ośrodków mediacyjnych*, Uniwersytet Śląski 2011, s. 35.

²⁰ *Międzynarodowy Dzień Mediacji*, http://mediator.org.pl/Miedzynarodowy_Dzien_Mediacji/16/, [dostęp: 25.06.20r.].

²¹ *Instytucja mediacji w polskim porządku prawnym – jej rozwój i przyszłość w sporach z zakresu prawa cywilnego*, <https://palestra.pl/pl/czasopismo/wydanie/11-12-2019/artukul/instytucja-mediacji-w-polskim-porzadku-prawnym-jej-rozwoj-i-przyszlosc-w-sporach-z-zakresu-prawa-cywilnego> [dostęp: 17.02.2021].

dawcy cechować się będzie biernością, wówczas jakkolwiek progres tej metody rozwiązywania sporów jest niezbyt prawdopodobny.

Najbezpieczniejszym sposobem na przewidzenie prawdopodobnej przyszłości mediacji jest analiza SWOT stanu mediacji w Polsce, która została zawarta w wspomnianym wcześniej raporcie i porównać ją z późniejszymi działaniami prawodawcy i dzisiejszą rzeczywistością. Analiza SWOT jest rodzajem techniki służącej do porządkowania informacji za pomocą podziału informacji na cztery grupy: mocnych stron, słabych stron, szans oraz zagrożeń. By zobaczyć czy ustawodawca wykazał się troską o przyszłość mediacji należy przyjrzeć się czy zlikwidowane został słabe strony i zagrożenia dla mediacji, oraz czy wzmocniono szanse i mocne strony. Wśród mocnych stron mediacji w Polsce znalazła się:

- Duża liczba mediatorów,
- Niskie koszty mediacji sądowej,
- Pozytywny odbiór projektów popularyzujących mediację,
- Wprowadzenie mediacji do zakresu obowiązkowych szkoleń dla nowych sędziów,
- Obecność ośrodka koordynującego proces popularyzacji mediacji przy Ministrze Sprawiedliwości,
- Ugruntowanie międzynarodowego dnia mediacji w środowisku mediatorów i administracji publicznej²².

Spoglądając na rozwój mediacji w Polsce na przestrzeni ostatnich lat, uwzględniona tutaj lista mocnych stron byłaby obecnie znacznie dłuższa niż ta z 2014 roku. W ciągu tego czasu zmieniono kolejne przepisy umacniając w ten sposób pozycję mediacji w prawie polskim i liczbę jej mocnych stron. Lista słabych stron z mediacji natomiast z pewnością uległaby skróceniu, jako że wymieniono tam:

- Zbyt krótki czas trwania mediacji (miesiąc);
- Brak zachęt dla sędziów do przekazania spraw do mediacji;
- Niedostateczne wynagrodzenie dla mediatora ze skierowania sądu;
- Brak pewności co do kwalifikalności danej sprawy do mediacji przez pracowników wymiaru sprawiedliwości;
- Zbyt mały akcent położony na obowiązek informowania klienta o możliwości podjęcia ADR²³.

²² *Diagnoza stanu stosowania mediacji oraz oraz przyczyn zbyt niskiej w stosunku do oczekiwanej popularności mediacji*, op. cit, s. 31, [dostęp: 13.06. 20].

²³ *Ibidem*, s. 58.

Ustawa z 2015 roku przyczyniła się do likwidacji większości tych słabych stron. Narzuciła ona jak wiadomo sędziom obowiązek promowania ugodowego załatwienia sprawy oraz wydłużyła okres trwania mediacji z polecenia sądu aż do 3 miesięcy, z możliwością dodatkowego przedłużenia tego terminu²⁴. Analiza SWOT raportu przedstawiła także szanse dla rozwoju mediacji w Polsce, wśród których możemy zaliczyć:

- Wzrastające zainteresowanie mediacją;
- Wysoki poziom organizacji ośrodków mediacji;
- Duże zaangażowanie środowisk mediatorów w promocję i rozwój mediacji oraz współpracę z wymiarem sprawiedliwości²⁵.

Zaprezentowane w raporcie szanse były (i wciąż są) wielokrotnie wykorzystywane. Mediatorzy dzisiaj dalej aktywnie angażują się w promowanie mediacji. Za przykład posłużyć tu może kwartalnik „ADR, Arbitraż i mediacja”, wydawany przez Wydawnictwo CH Beck oraz kwartalnik „Mediator” wydawany przez Polskie Centrum Mediacji²⁶.

Ostatni element SWOT-u stanowią zagrożenia, które obejmowały:

- Niski poziom zaufania społeczeństwa;
- Brak zaufania sędziów prokuratorów i pełnomocników wobec mediatorów;
- Niechęć stron do samodzielnego decydowania o sposobie rozstrzygnięcia konfliktu²⁷.

Statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości pokazują, że w kolejnych latach tendencja do korzystania z mediacji wzrasta. Przed ustawą z 2015 roku liczba postępowań mediacyjnych nie rosła zbyt szybko. Jednakże wraz z nadejściem zmian regulowanych ustawą ilość mediacji zauważalnie wzrosła. W sądach okręgowych liczba mediacji wynosiła 4713 spraw skierowanych do mediacji, a w samym półroczu 2016 liczba postępowań wynosiła aż 2922²⁸. Oznaczałoby to, że obecnie zagrożenia od-

²⁴ Ustawa z dnia 10 września 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów, (Dz.U. 2015, poz. 1595), <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20150001595/O/D20151595.pdf>, [dostęp: 06.05.2020r.].

²⁵ *Diagnoza stanu stosowania mediacji oraz oraz przyczyn zbyt niskiej w stosunku do oczekiwanej popularności mediacji*, op. cit, str. 58, [dostęp: 13.06. 20].

²⁶ A. Majewska – Siwek, *Mediator polskiego centrum mediacji MEDIATOR*, Polskie Centrum Mediacji.

²⁷ *Diagnoza stanu stosowania mediacji oraz oraz przyczyn zbyt niskiej w stosunku do oczekiwanej popularności mediacji*, op. cit, str. 59, [dostęp: 13.06. 20].

²⁸ Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej Departament Strategii i Funduszy Europejskich Ministerstwo Sprawiedliwości, *Postępowanie mediacyjne w sądach rejonowych w latach 2006-2015 oraz i półroczu 2016 roku*, Warszawa 2016, str. 16. https://www.mediacja.gov.pl/files/doc/0320_208_2016%20

nośnie niskiego poziomu zaufania społecznego czy niechęci do samodzielnego decydowania o sposobie rozstrzygnięcia konfliktu najprawdopodobniej już nie istnieją, bądź ulegają ciągłemu zmniejszeniu, jako że mimo wszystko Polacy częściej niż wcześniej decydują się na skorzystanie z mediacji.

Analiza porównawcza SWOT z obecnym stanem mediacji pokazuje nam, że prawodawca jest świadom przeszkód jakie napotkały mediację w naszym kraju i działa by je zlikwidować. Zatem możemy z całą pewnością założyć, że mediacja w Polsce nie obumiera, lecz powoli przyswaja się do życia w naszym kraju. Mimo wciąż niedużej liczby postępowań mediacyjnych sytuacja z roku na rok ulega poprawie. Skuteczność postępowań jest wysoka, a ustawodawca stara się szybko wychwytywać i przeprowadzać potrzebne zmiany w sferze prawnej w celu jej udoskonalenia. Należy jednak mieć na względzie, że choć wprowadzono odpowiednie korekty to praca nad mediacją nie dobiegła jeszcze końca i jej obecna forma nie jest ostateczna. Należy tu zaznaczyć, że mimo wielu dostrzeżonych pozytywów, przedstawiciele doktryny prawnych zwracają uwagę na dalsze wyzwania stawiane mediacji. Zwłaszcza dotyczą one problemów z zapobieganiem nadużyć ze strony nieuczciwych mediatorów w rozliczaniu kosztów mediacji, niemożność utrzymywania się z samej mediacji większości mediatorów czy też zmniejszenie pewności mediacji wynikające z ciągle zmieniających się przepisów²⁹. By umożliwić mediacji osiągnięcie swego pełnego potencjału należy w dalszym ciągu ją promować, rozwijać i wspierać. Nie jest to tylko zadanie dla ustawodawcy i mediatorów, ale też samych obywateli, którzy posiadają wiedzę na jej temat. Informowanie o tej formie rozwiązywania konfliktów swoich członków rodziny, bądź znajomych, chcących rozwiązać jakiś spór drogą sądową jest dobrym i podstawowym sposobem na jej rozpowszechnianie. Na końcu udanej mediacji zawsze powinno się zachęcać jej uczestników do działań promocyjnych, uświadamiając im, że większa ilość prowadzonych mediacji to nie tylko większa ilość ośrodków mediacyjnych, czy lepiej szkolonych mediatorów, ale także zwiększona ich dostępność oraz wzrost skuteczności mediacji z racji nabierania doświadczenia przez osoby ją prowadzące.

Postępowanie%20mediacyjne %20w%20sądach%20rejonowych%20w%20latach%202006-....pdf [dostęp 02.03.20].

²⁹ *Instytucja mediacji w polskim porządku prawnym – jej rozwój i przyszłość w sporach z zakresu prawa cywilnego*, <https://palestra.pl/pl/czasopismo/wydanie/11-12-2019/arttykul/instytucja-mediacji-w-polskim-porzadku-prawnym-jej-rozwoj-i-przyszlosc-w-sporach-z-zakresu-prawa-cywilnego>, [dostęp : 17.02.2021].

IV. Podsumowanie

Wdrożenie mediacji w polski systemie prawnym stanowiło bardzo ważny i dobry krok. Możliwość obrania polubownego sposobu rozwiązania sporu jest idealną odpowiedzią na potrzeby polskiego społeczeństwa.

Tendencje w promowaniu mediacji wskazują na to, że walka o mediację trwa i daleko od jej zakończenia. Zarówno ustawodawca jak i sami mediatorzy próbują różnymi sposobami zachęcić obywateli polskich do korzystania z tej metody rozwiązywania sporów. Korzystając z przepisów prawnych, raportów rządowych, opracowań różnych autorów oraz samych mediatorów, praca przedstawia wiarygodny i rzeczywisty obraz sytuacji mediacji, metody jej promowania i prognozę jej przyszłego stanu.

Niezaprzeczalnym faktem jest, że wspieranie rozwoju mediacji przyniesie wiele korzyści. Rozpowszechnianie informacji o niej w każdej możliwej formie będzie inwestycją, która niechybnie zwróci się w przyszłości, gdyż stanowi ona następny krok ewolucyjny nowoczesnego sądownictwa i postępowe spojrzenie na naturę konfliktu i jego rozwiązywania.

Streszczenie

Mediacja jest kluczem do rozwiązywania konfliktów. Działa ona w szybciej i taniej w porównaniu z drogą sądową. Co więcej, pomaga ona nawiązać współpracę między stronami w celu rozwiązania ich sporu.

Brak świadomości o tej metodzie rozwiązywania sporów sprawia, że spogląda się na nią z podejrzliwością. Od dłuższego czasu polski ustawodawca włożył wiele wysiłku w promocję mediacji w naszym kraju. Zmieniono przepisy, powołano nowe organy i organizowano kampanie mające promować mediację w polskim społeczeństwie. Dzięki tym wysiłkom sytuacja ulega stopniowej poprawie.

Summary

Mediation is key to solving conflicts. It works much faster way then courts, it is cheaper and allow people to cooperate with one another to solve their problem.

Concept of mediation is rather new to Poland. For several years much effort was put into promotion of mediation in Poland. Some laws were changed, new organs created and many campaigns organised in order to increase awareness among society.

Every year new ways are found to support mediation in Poland and it is still hope that one day success of mediation will be as big as it was in USA.

Bibliografia

Akty prawne

- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, (Dz. U. nr 43 poz. 296).
- Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy - *Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, (Dz.U.. Nr 172, poz. 1438).
- Ustawa z dnia 10 września 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów (Dz.U. poz. 1595).
- Ustawaz dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych, (Dz. U. poz. 133, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 10 września 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów, (Dz.U., poz. 1595).
- Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 marca 2015 roku w sprawie powołania Społecznej Rady do spraw Alternatywnych Metod Rozwiązywania Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości, (Dz.U. MS poz. 87).

Literatura

- Frączek G., *Funkcjonowanie ośrodków mediacyjnych*, Uniwersytet Śląski 2011.
- Kopka A., *Mediacja jako sposób rozwiązywania sporów gospodarczych o charakterze transgranicznym na przykładzie Polski i Niemiec*, Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą 2017.
- Majewska – Siwek A., *Mediator polskiego centrum mediacji MEDIATOR*, Polskie Centrum Mediacji, Warszawa 2015.
- Rakoczy T (red)., *Przyszłość mediacji w Polskim systemie prawa - Mediacja, rys filologiczno-historyczny*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2014.
- Szada- Borzyszkowska J., Jaszczyn E., *Szanse i zagrożenia dla rozwoju mediacji w Polsce*, Uniwersytet w Białymstoku 2016, [w:] *Nowe horyzonty w edukacji dzieci, młodzieży i dorosłych*, Akka, Siedlce 2016.
- Zienkiewicz A., *Mediacja Obligatoryjna – uwagi na tle predyspozycji mediacyjnej sporu oraz obaw stron przed stosowaniem mediacji*, Uniwersytet Warmińsko – Mazurski, Olsztyn 2019.

Netografia

- Diagnoza stanu stosowania mediacji oraz oraz przyczyn zbyt niskiej w stosunku do oczekiwanej popularności mediacji*, Ministerstwo Sprawiedliwości, <https://www.mediacja.gov.pl/files/doc/rk-mediacje-agrotec-02.09.pdf> [dostęp: 13.06.2020].
- Projekt ustawy - o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów z projektami aktów wykonawczych, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/CBD59F92BB6D-3582C1257E51003AE3A6/%24File/3432.pdf> [dostęp 03.05.2020 r.].

- Kampania – Mediacja. Rozmowa, zrozumienie, rozwiązanie. Luty-marzec 2016*, Ministerstwo Sprawiedliwości https://www.mediacja.gov.pl/pdf.php?article_id=32&lang=pl [dostęp: 26.06.2020r.].
- Promocja mediacji priorytetem sądów i Ministerstwa Sprawiedliwości*, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/promocja-mediacji-priorytetem-sadow-i-ministerstwa-sprawiedliwosci> [dostęp: 25.06.2020r.].
- P. Rojek – Socha, *MS zachęca sądy do rozwoju mediacji – mają tworzyć „zielone pokoje”*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/zielony-pokoj-w-kazdym-sadzie-ms-zacheca-do-mediacji,457922.html> [dostęp: 27.06.2020r.].
- Międzynarodowy Dzień Mediacji*, http://mediator.org.pl/Miedzynarodowy_Dzien_Mediacji/16/ [dostęp: 25.06.2020r.].
- Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej Departament Strategii i Funduszy Europejskich Ministerstwo Sprawiedliwości, *Postępowanie mediacyjne w sądach rejonowych w latach 2006-2015 oraz i półroczu 2016 roku*, Warszawa 2016, https://www.mediacja.gov.pl/files/doc/0320_208_2016%20Postępowanie%20mediacyjne%20w%20sądach%20rejonowych%20w%20latach%202006-....pdf [dostęp: 02.03.2020].
- Instytucja mediacji w polskim porządku prawnym – jej rozwój i przyszłość w sporach z zakresu prawa cywilnego*, <https://palestra.pl/pl/czasopismo/wydanie/11-12-2019/artykul/instytucja-mediacji-w-polskim-porzadku-prawnym-jej-rozwoj-i-przyszlosc-w-sporach-z-zakresu-prawa-cywilnego> [dostęp: 17.02.2021].

Nota autorska

lic. Dominik Wójcik – student Administracji Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie.